

سَفِينَةُ النَّجَاتِ

Səfinət un-Nəcat

ŞAFEİ FİQHİ

ARMAĞAN

Yazar

Şeyx Səlim İbn Səmir əl-Hadrəmi

Tərcümə və Açıqlama

Ramil Əliməmmədov

Təshih

Kənan Abdullayev

البرهان
Burhan

“SƏFİNƏTU N-NƏCAT”
(NİCAT GƏMİSİ)

Bu kiçik elmihal kitabı **Şeyx Səlim İbn Səmir əl-Hadrəmi** (Allah ona rəhmət etsin) tərəfindən, İmam Şafei'nin (Allah ondan razı olsun) məzhəbinə görə yazılmışdır.

“Səfinətu n-Nəcat” mətnini açıqlamalı tərcümə edən: **Əliməmmədov Ramil Qubalı**

مُقَدِّمَةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَبِهِ نَسْتَعِينُ عَلَى أُمُورِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَصَلَّى اللَّهُ وَسَلَّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ، وَآلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ، (مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ) حَدِيثٌ

Şeyx Səlim İbn Səmir əl-Hadrəmi'nin Müqəddiməsi

Rəhman və Rəhimli olan Allah'ın adı ilə. Aləmlərin Rəbbi olan Allah'a ﷻ həmd olsun, dünya və din işlərində Ondan ﷻ kömək diləyirik (istəyirik). Peyğəmbərlərin sonuncusu olan seyidimiz (fəxrimiz, ağamız) Muhəmmədə ﷺ, onun ailəsinə və bütün səhabələrinə Allah'ın salavat (lütfü, mərhəməti) və salamı olsun. Uca və Əzəmətli Allah'dan ﷻ başqa güc və qüvvət yoxdur. “Allah kim üçün xeyir diləyərsə (istəyərsə), onu dində fəqih (dərin anlayış sahibi) edər.” (Hədis)

Tərcüməçinin Müqəddiməsi

“Bismilləhir-Ramənir-Rahim”. Ol dedikdə olduran, könüllərimizi “iman nuru” ilə dolduran Uca Allah'ın ﷻ doxsan doqquz adı ilə. Bizləri yoxdan var edən, varlığından xəbərdar edən, hikmət və elmlə qəlbləri nurlandıran Uca Allah'a ﷻ sonsuz həmd-sənalar olsun. O Allah ki, bizlərə doğru yolu göstərmək üçün peyğəmbərlər göndərmiş və o peyğəmbərlər vasitəsiylə də kitablar endirərək yer üzünü elmin nuru ilə bəzəmişdir.

Kainatın fəxri, bəşəriyyətin hidayət günəşi, elmin şəhəri və gözəl əxlaqın tamamlayıcısı olan Sərvərimiz Hz. Muhəmməd'ə ﷺ, onun pak əhli-beytinə, səhabələrinə və qiyamətə qədər onların yolu ilə gedən saleh bəndələrə Allah'ın ﷻ salat və salamı olsun.

Çox qiymətli oxuyuculara təqdim olunan bu əsər, Şafei məzhəbinin ibtidai dərslilərindən biri sayılan, Şeyx Səlim bin Səmir əl-Hədrəmi tərəfindən qələmə alınmış “Səfinətu n-Nəcat” (Nicat Gəmisini) əsəridir. Bu əsər İslam dünyasının bir çox bölgələrində, xüsusilə mədrəsələrdə ilkin biliklərin öyrədilməsində istifadə olunmuşdur. Müəllif bu kiçik həcmli, lakin geniş mənalı kitabında dinin təməllərini, qüsl, dəstəmaz, namaz, cənazə, zəkat və orucun hökümlərini hər bir müsəlmanın anlayacağı sadəlikdə və dəqiqlikdə ifadə etmişdir.

Azərbaycan dilində Şafei məzhəbinə aid mötəbər fiqh qaynaqlarının azlığı və mövcud olan ehtiyacı nəzərə alaraq, bu əsəri ana dilimizə çevirməyi özümə mənəvi bir borc bildim. Məqsədim, bölgəmizdə bu məzhəbə mənsub olan qardaş və bacılarımızın öz ibadətlərini doğru qaydalarla, şüurlu şəkildə yerinə yetirmələrinə yardımcı olmaqdır. Tərcümə prosesində mətni sadəcə dilimizə çevirməklə kifayətlənməyib, oxuyucunun zehmində yarana biləcək sualları aydınlatmaq məqsədi ilə izahlar və haşiyələr (dipnotlar) əlavə etdim. Bu əlavələr sayəsində mətn üç qat genişlənərək daha anlaşılqı və əhatəli bir vəsaitə çevrildi.

Bu əmək və sevgi ilə hazırlanmış açıqlamalı tərcüməyə “Armağan” adını qoymağı münasib gördüm. Çünki bu əsər mənim üçün sadəcə bir tərcümə işi deyil; qəlbimlə, duamla və elmi axtarışlarımla Azərbaycan'dakı Şafei məzhəbi mənsublarına təqdim etdiyim kiçik bir hədiyyədir. Uca Rəbbimdən niyazım odur ki, bu “Armağan”, hər bir ailənin kitabxanasında öz yerini tapsın və dində dərinləşmək istəyənlər üçün bir çıraq olsun.

Uca Rəbbimdən diləyirəm ki, bu müvəffəqiyyəti mənim üçün bir xeyir qapısı etsin və bunu Öz rızası üçün qəbul buyursun. Həqiqətən müvəffəqiyyət Uca Allah'dandır ﷻ. Uca Allah ﷻ Qurani-Kərimində buyurur ki:

وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ

“Mən ancaq Allahın sayəsində uğur qazanıram. Mən yalnız Ona təvəkkül edir və yalnız Ona üz tuturam”. (Hud, 88)

Sonda Türkiyə'li böyük Müfəssir Elmalılı Muhəmməd Hamdi Yazır'ın bir duası ilə sözümlü bitirirəm:

İlahi! Həmdini sözümlü tac etdim, zikrini qəlbimə merac etdim, Kitabını özümü minhac (yol) etdim.

Mən yox idim, Sən var etdin, varlığından xəbərdar etdin, eşqinlə könlümü biqərar (qərarsız) etdin.

İnayətinə sığındım, qapına gəldim; hidayətinə sığındım, lütfünə gəldim.

Layiqincə qulluq edə bilmədim, əfvinə gəldim. Azdırma məni, doğrunu söylət; nəşvəni (feyzini) hiss etdir, həqiqəti öyrət.

Sən hiss etdirməzsən, mən hiss edə bilmərəm; Sən söylətməzsən, mən söyləyə bilmərəm; Sən sevdirməzsən, mən sevdire bilmərəm.

Sevdir bizə Sənin sevdiklərini; nifrət etdir bizə Sənin nifrət etdiklərini; yar et bizə, hidayətə çatdırdıqlarını.

Sən sevdin, Həbibini kainata sevdirdin; sevdin də ona risalət xələtini geyindirdin. Onu Məqam-ı İbrahimdən Məqam-ı Mahmuda ucaltdın.

Onu sadıq bəndələrin sərvəri qıldın, peyğəmbərlərin sonuncusu qıldın, Muhəmməd Mustafa qıldın.

Salatu - salam, təhiyyatu - ikram, hər cür ehtiram onun üzərinə, onun ailəsinin, əshabının və ardınca gedənlərin üzərinə olsun, ya Rəbb!

İMAN, İSLAM VƏ HƏDDİ-BÜLUĞ OLMA BƏHSİ

أَرْكَانُ الْإِسْلَامِ

أَرْكَانُ الْإِسْلَامِ خَمْسَةٌ: شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامُ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ، وَصَوْمُ رَمَضَانَ، وَحُجُّ الْبَيْتِ مَنْ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا

İslamın¹ Rüknləri (Təməlləri, Əsasları)

İslamın rüknləri beşdir: Allahdan ﷻ başqa ilah olmadığına və Muhəmmədin ﷺ Allahın ﷻ elçisi olduğuna şahidlik etmək², namaz qılmaq³, zəkat vermək⁴, Ramazan orucunu tutmaq⁵ və yola çıxmağa gücü çatan kimsənin Beytullahı (Kəbəni) həcc etməsi (ziyarət etməsi)⁶.

İslamın Rüknləri (Təməlləri, Əsasları)

¹ “İslam”, lüğətdə boyun əymək, itaət etmək, təslim olmaq deməkdir. Dində isə “doğruya və haqqa tabe olmaq” deməkdir. İslam zahiri əməlləri təmsil edir.

² Bu: İslamın birinci və ən vacib şərtidir. “Şəhadət” sadəcə dil ilə demək deyil, həm də qəlbə təsdiq edib şahidlik etməkdir.

³ “**Namazı qılmaq**” ifadəsi sadəcə bu feili yerinə yetirmək deyil, onu vaxtı-vaxtında, şərtlərinə və rüknlərinə riayət edərək düzgün formada qılmaqdır.

⁴ “**Zəkat vermək**”, maddi imkanı olan müsəlmanların ildə bir dəfə mallarının müyyən bir hissəsini ehtiyac sahiblərinə verməsidir. Bu, həm malın təmizlənməsi, həm də sosial ədalətin təminatıdır.

⁵ “**Ramazan orucunu tutmaq**”, Ramazan ayında sübh azanından axşam (məğrib) azanına qədər Allah rızası üçün yemək, içmək və orucu pozan digər amillərdən uzaq durmaqdır.

⁶ “**Yola çıxmağa gücü çatan kimsə**”-dən qəsd odur ki, həm maddi vəziyyət yaxşı olmalı, həm sağlam olmalı və həm də yol təhlükəsizliyi olmalıdır. Bu ibadət yalnız bu şərtlərə sahib olanlara ömründə bir dəfə fərzdür (vacibdir, mütləqdür, labüddür, zəruridir, mühümdür).

أَرْكَانُ الْإِيمَانِ

أَرْكَانُ الْإِيمَانِ سِتَّةٌ: أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَبِالْقَدْرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى

İmanın⁷ Rüknləri (Təməlləri, Əsasları)

İmanın rüknləri altıdır: Allaha⁸ ﷻ, mələklərinə⁹, kitablarına¹⁰, peyğəmbərlərinə (elçilərinə)¹¹, axirət gününə¹² və qədərə¹³, yəni xeyir və şərrin Uca Allahdan ﷻ olduğuna inanmaq-dır.

İmanın Rüknləri (Təməlləri, Əsasları)

⁷ **“İman”**, lüğətdə təsdiq etmək deməkdir. Dində isə qəlblə inanılması zəruri olan təməl prinsiplərdir. İslam zahiri əməlləri, İman isə daxili inancı təmsil edir.

⁸ **“Allaha ﷻ inanmaq”** Allahın ﷻ varlığına, təkliyinə, Onun ﷻ yaratıcı olduğuna və bütün gözəl sifətlərin Ona ﷻ məxsus olduğuna qəti şəkildə inanmaqdır.

⁹ **“Mələklərinə inanmaq”** Mələklərin nurdan yaradılmış, yeməyən, içməyən, cinsiyyəti olmayan və Allahın əmrələrindən çıxmayan nurani varlıqlar olduğuna inanmaqdır.

¹⁰ **“Kitablarına inanmaq”** Allah ﷻ tərəfindən bəşəriyyətə yol göstərmək üçün endirilən bütün ilahi kitabların (Tövrat, Zəbur, İncil) əslinə və sonuncusu olan Qurani-Kərimə inanmaqdır.

¹¹ **“Peyğəmbərlərinə inanmaq”** ilk insan və ilk peyğəmbər Adəmdən (ə) sonuncu peyğəmbər Muhəmmədə ﷺ qədər göndərilmiş bütün elçilərin haqq olduğuna inanmaqdır.

¹² **“Axirət gününə inanmaq”** dünya həyatı bitdikdən sonra insanların yenidən dirildiləcəyinə, hesaba çəkiləcəyinə və Cənnət və ya Cəhənnəmə gedəcəklərinə inanmaqdır.

¹³ **“Qədərə – xeyrin və şərin Allah-Təaladan olduğuna inanmaq”** kainatda baş verən hər bir hadisənin Allahın ﷻ elmi və iradəsi daxilində olduğuna inanmaqdır. İnsan öz seçimlərini edir, lakin hər şeyi yaradan Allahdır ﷻ.

مَعْنَى كَلِمَةِ التَّوْحِيدِ

وَمَعْنَى لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ لَا مَعْبُودَ بَحَقِّ فِي الْوُجُودِ إِلَّا اللَّهُ

Kəliməyi Tövhidin¹⁴ (Lə iləhə illəllah-ın) Mənası

"La iləhə illəllah"ın mənası belədir: Allahdan ﷻ başqa ilah yoxdur¹⁵, mövcud olanlar içində (var olanlar içində)¹⁶ ibadətə layiq olan yalnız Allahdır¹⁷ ﷻ.

عَلَامَاتُ الْبُلُوغِ

عَلَامَاتُ الْبُلُوغِ ثَلَاثٌ: تَمَامُ حَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً فِي الذَّكَرِ وَالْأُنثَى، وَالْأَخْتِلَامُ فِي الذَّكَرِ وَالْأُنثَى لِتِسْعِ سِنِينَ، وَالْحَيْضُ فِي الْأُنثَى لِتِسْعِ سِنِينَ

Həddi-Bülüğ¹⁸ Olmanın (Yetkinlik) Əlaməti

Yetkinlik əlamətləri üçdür: Həm oğlan, həm də qız uşağı üçün on beş yaşın tamam olması¹⁹ və ya hər ikisinin də doqquz yaşında ehtilam olması (cinsiyyət üzvündən ifrazat prosesinin olması)²⁰ və qızların doqquz yaşında heyz (aybaşı) olması²¹.

Kəliməyi-Tövhidin (Lə iləhə illəllah-ın) Mənası

¹⁴ “**Kəliməyi-tövhid**” Allahın ﷻ birliyini ifadə edən cümlədir.

¹⁵ “**Lə iləhə illəllah**” (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) ifadəsi iki hissədən ibarətdir: **İnkər** - "Lə iləhə (ilah yoxdur)" və **Təsdiq** - "İlləllah (Allahdan başqa/ancaq Allah var)". Yəni əvvəlcə bütün saxta tanrılar inkar edilir, sonra tək olan Allah ﷻ təsdiq edilir.

¹⁶ “**Mövcud olanlar içində (var olanlar içində)**” ifadəsi kainatda, görünən və görünməyən bütün ələmlərdə mövcud olan hər şeyi əhatə edir.

¹⁷ “**İbadətə layiq olan**”: Dünyada insanların (yanlışıqla) ibadət etdiyi bir çox şeylər (bütələr, nəfs, pullar və s.) ola bilər. Lakin onların heç biri bu ibadətə layiq deyildir. İbadət olunmağa layiq olan yalnız Allahdır ﷻ. Bu cümlə bizə öyrədir ki, müsəlman üçün "ilah yoxdur" demək, "Allahdan başqa ibadətə layiq, mütləq hakimiyyət sahibi olan heç bir qüvvə yoxdur" deməkdir.

Həddi-Bülüğ Olmanın (Yetkinlik) Əlaməti

¹⁸ “**Həddi-Bülüğ Olmaq**” insanın cismən və ruhen yetkinləşməsidir. Yəni dini termin olaraq uşağın artıq bir fərd kimi dini əmrləri yerinə yetirməyə borclu olduğu və günah-savabının yazılmağa başladığı yaş həddidir.

¹⁹ Əgər mətndəki digər iki fiziki əlamət (2-ci və 3cü əlamətlər) görünməzsə, qəməri təqvim ilə 15 yaşını tamamlayan hər kəs şəriət baxımından yetkin sayılır və namaz, oruc kimi ibadətlər ona fərz (vacib, mütləq) olur.

²⁰ Doqquz yaşından etibarən orqanizmin fiziki inkişafı nəticəsində baş verən bu hal yetkinliyin başladığını göstərir. Bu yaşdan əvvəl baş verən hallar xəstəlik və ya istisna sayıla bilər.

²¹ Bu, qız uşaqlarına xas olan bir yetkinlik əlamətidir. Bu halın başlaması həmin uşağın artıq "mükəlləf" (məsuliyyət daşıyan bir müsəlman) olduğunu göstərir.

Qeyd: Bu əlamətlərdən hər hansı biri (məsələn, 15 yaş tamam olmasa belə, digər əlamətlər) baş verərsə, bu insan artıq uşaq sayılmır və İslamın bütün hökmləri onun üçün qüvvəyə minir.

TƏHARƏT (TƏMİZLİK) BƏHSİ

شُرُوطُ إِجْرَاءِ الْحَجْرِ فِي الْإِسْتِنْجَاءِ

شُرُوطُ إِجْرَاءِ الْحَجْرِ فِي الْإِسْتِنْجَاءِ ثَمَانِيَةٌ: أَنْ يَكُونَ بِثَلَاثَةِ أَحْجَارٍ، وَأَنْ يُبْقِيَ الْمَحَلَّ، وَأَنْ لَا يُجَفِّفَ النَّجْسَ، وَلَا يَنْتَوِّلَ، وَلَا يَطْرَأُ عَلَيْهِ آخَرٌ، وَلَا يُجَاوِزَ صَفْحَتَهُ وَحَشْفَتَهُ، وَلَا يُصِيبَهُ مَاءٌ، وَأَنْ تَكُونَ الْأَحْجَارُ طَاهِرَةً

İstincada²² (Tualet Təmizliyində) Daşdan İstifadənin Şərtləri

İstinca üçün (böyük və kiçik tualet ehtiyacını ödədikdən sonra övrət (ayıb) yerini təmizləmək üçün) daşlardan istifadənin yetərli olmasının şərti səkkizdir:

1. Üç daşla təmizlənməlidir²³,
2. (Nəcasət bulaşan) yer təmizlənməlidir²⁴,
3. Nəcasət qurumamalıdır²⁵,
4. Nəcasət (nəcasət çıxan yerin ətrafına) yayılmamalıdır²⁶,
5. Başqa bir nəcasət onun üzərinə gəlməməlidir²⁷,
6. Nəcasət nə çıxdığı yerdən (nəcasət dəliyindən) nə də ətrafından kənara daşmamalıdır (yayılmamalıdır)²⁸,
7. (O nəcasətə) su dəyməməlidir²⁹,
8. Daşlar təmiz olmalıdır³⁰.

İstincada (Tualet Təmizliyində) Daşdan İstifadənin Şərtləri

²² Bu, suyun olmadığı və ya kifayət etmədiyi hallarda bərk və təmiz maddələrlə təmizlik etməkdir.

²³ Əgər bir və ya iki daşla təmizlik tam təmin olunsa belə, say üçə tamamlanmalıdır.

²⁴ Daşdan məqsəd izi tamamilə yox etməkdir. Əgər üç daş bəs etməzsə, təmizlənenə qədər davam edilməlidir.

²⁵ Əgər nəcasət quruyubsa, daş onu tam təmizləyə bilməz, bu halda mütləq su istifadə edilməlidir.

²⁶ Əgər nəcasət ilk düşdüyü nahiyədən kənara çıxıbsa, daş artıq kifayət etmir.

²⁷ Məsələn, təmizlənmədən öncə həmin yerə başqa bir kənar nəcasət dəyersə, daşla təmizlik yetərli sayılmaz.

²⁸ Əgər nəcasət bu təbii sərhədlərdən kənara çıxıb bədənə yayılırsa, onu yalnız su ilə təmizləmək mümkündür.

²⁹ Daşla təmizlənməyə başlamazdan əvvəl ora su dəyibsə, artıq prosesi su ilə tamamlamaq lazımdır, çünki su nəcasəti daha geniş sahəyə yaymış ola bilər.

³⁰ Çirkli və ya nəcisli daşla təmizlik etmək olmaz, çünki o, təmizləmək yerinə bədəni daha da murdar edər.

فُرُوضُ الْوُضُوءِ

فُرُوضُ الْوُضُوءِ سِتَّةٌ: (الْأَوَّلُ) الْنِّيَّةُ. (الثَّانِي) غَسْلُ الْوَجْهِ. (الثَّلَاثُ) غَسْلُ الْيَدَيْنِ مَعَ الْمِرْفَقَيْنِ. (الرَّابِعُ) مَسْحُ شَيْءٍ مِنَ الرَّأْسِ. (الْخَامِسُ) غَسْلُ الرَّجُلَيْنِ مَعَ الْكَعْبَيْنِ. (الْسَّادِسُ) التَّرْتِيبُ

Dəstəmazın Fəzrləri³¹

Dəstəmazın fəzrləri³² altıdır:

1. Niyət³³,
2. Üzün yuyulması³⁴,
3. Dirseklərlə birlikdə (qolların və) əllərin yuyulması³⁵,
4. Başın bir hissəsinin məsh edilməsi³⁶,
5. Topuqlarla birlikdə ayaqların yuyulması³⁷,
6. Ardıcılıq (tərtib)³⁸.

Dəstəmazın Fəzrləri

³¹ Bu mövzu namazın ən mühüm fiziki hazırlıqlarından biri olan dəstəmazın mütləq yerinə yetirilməli olan əsaslarını izah edir.

³² **"Fərz"** burada Allahın əmri olan və mütləq edilməsi lazım olan hərəkətlərdir. Bunlar dəstəmazın sütunlarıdır. Necəki, bir binanın sütunları olmazsa, bina yıxılır, eyni formada da dəstəmazın bu fəzrləri olmasa dəstəmaz sayılmaz və onsuz qılınan namazda sayılmaz.

³³ Niyət qəlbin bir işə yönəlməsidir. Dəstəmaz alarkən məqsədin təmizlənmək və ya namaza hazırlaşmaq olduğunu qəlbən təsdiq etməkdir. Niyətin vaxtı üzün ilk hissəsinə yuyarkəndir. Yəni üzün yumağa başlanmanın ilk anında niyyət etməyə də başlanılır. Niyət isə bu formada edilir: "Niyət etdim dəstəmazın fəzrlərinə". Bu edilən niyyətin qəlbədən olduğuna diqqət etmək lazımdır. Çünki qəlbədən niyyət etmək fərz (vacib), dil iləysə sünnədir. Dolayısıyla niyyət dildən olsa amma qəlbədən keçməzsə, dəstəmaz sayılmır. Bu çox vaxt insanın diqqətsizliyi nəticəsində, zaman-zaman dəstəməzə verdiş olduğdan sora olabılır. Yəni insan zaman-zaman verdiş nəticəsində düşünmədən bir birbaşa əzbərdən niyyət gətirir. Bunun nəticəsində niyyət qəlbədən olmayabılır. Və ya dəstəmaz əsnasında qəlbində başqa şey düşünür ama dili ilə niyyət edir. Bundan dolayı diqqətli olmaq lazımdır.

³⁴ Üzün sərhədləri (yuyulması fərz olan yerlər) uzununa saçın bitdiyi yerdən çənənin altına qədər, eninə isə iki qulaq yumşaqları arasındakı hissədir. Bu nahiyəni bir dəfə tam yumaq fəzrdir. Amma bir dəfə yumaqla tam islanmazsa və ya quru yerlər qalarsa tam islanana qədər yumaq fəzrdir. Əgər bir dəfə yumaqla üzün hamısı islanıb və quru yer qalmayıbsa fərz olan bir dəfə yuma yerinə yetirilmiş olur. Belə olduğu halda üzün yuyulmasını üçə tamamlamaq isə sünnədir.

³⁵ Dirseklər də daxil olmaqla hər iki qolu əllərlə birlikdə yumaq lazımdır. Əgər dirnaqların arasında suyun dəriyə təmas etməsinə mane olan bir maddə varsa, o təmizlənməlidir. Təmizlənmədiyi halda dəstəmaz sayılmır.

³⁶ Başın azacıq bir hissəsinə (məsələn, bir neçə saç teli qədər olsa belə) islaq əllə toxunmaq kifayətdir.

³⁷ Ayaqlar topuq sümükləri də daxil olmaqla yuyulmalıdır. Barmaq aralarının islanmasına diqqət edilməlidir. Çünki islanmadığı təqdirdə dəstəmaz sayılmaz.

³⁸ **"Tərtib"**, yuxarıda sadalanan üzvləri ardıcılıqla yumaq deməkdir. Məsələn, üzün yumadan əvvəl qolları yumaq olmaz.

Qeyd: Dəstəmazda ağızı və burnu yaxalamaq, qulaqları məsh etmək isə sünnə sayılır. Onlar edilməsə də dəstəmaz keçərlidir, lakin savabı azalar. Amma bu altı şərtəndən biri əskik olarsa, dəstəmaz batil (keçərsiz) sayılır.

النِّيَّةُ وَالتَّرْتِيبُ

النِّيَّةُ: قَصْدُ الشَّيْءِ مُقْتَرِنًا بِفِعْلِهِ، وَمَحَلُّهَا الْقَلْبُ، وَالتَّلَفُّظُ بِهَا سُنَّةٌ، وَوَقْتُهَا عِنْدَ غَسْلِ أَوَّلِ جُزْءٍ مِنَ الْوَجْهِ
وَالتَّرْتِيبُ: أَلَّا يُقَدَّمَ عُضْوًا عَلَى عُضْوٍ

(Dəstəməzdəki) Niyət və Tərtib

Niyət, bir işi etmək qəsdinin onun icrası ilə birləşməsidir və yeri qəlbdir. Niyəti dil ilə ifadə etmək sünndir və niyyətin edilmə vaxtı isə üzün ilk hissəsinin yuyarkəndir³⁹. Ardıcılıq isə bir üzvün digərindən əvvəl yuyulmamasıdır⁴⁰.

(Dəstəməzdəki) Niyət və Tərtib

³⁹ **Niyət** sadəcə "istəmək" deyil, hərəkətə başladığın an o işi Allah üçün etdiyini şüurlu şəkildə dərk etməkdir. Qəlbədən keçirmək kifayətdir, lakin "Niyət etdim Allah rızası üçün dəstəməz fərzinə" deyə dillə söyləmək diqqəti toplamaq üçün bəyənələn (sünne) bir əməldir.

⁴⁰ **Tərtib**: Bir üzvü (yuyulma sırasında) digərindən önə keçirməməkdir. Bu, nizam-intizam qaydasıdır. Məsələn, Quranın buyurduğu sıraya görə əvvəl üz yuyulmalı, sonra qollar. Əgər biri bilərəkdən və ya səhvən qollarını üzündən qabaq yuyarsa, tərtib pozulduğu üçün dəstəməzda sayılmır.

Qeyd: Niyət dəstəməzin "ruhu", tərtib isə onun "sistemi" kimidir. Biri qəlbi, digəri isə zahiri hərəkəti nizama salır.

أَحْكَامُ الْمَاءِ

الْمَاءُ قَلِيلٌ وَكَثِيرٌ: الْقَلِيلُ؛ مَا دُونَ الْقَلْتَيْنِ، وَالْكَثِيرُ؛ قَلْتَانِ فَأَكْثَرُ
الْقَلِيلُ يَتَنَجَّسُ بِوُقُوعِ النَّجَاسَةِ فِيهِ، وَإِنْ لَمْ يَتَغَيَّرْ. وَالْمَاءُ الْكَثِيرُ لَا يَتَنَجَّسُ، إِلَّا إِذَا تَغَيَّرَ طَعْمُهُ أَوْ لَوْنُهُ أَوْ رِيحُهُ

Suyun Hökümləri

Su (miqdarına görə) az və çox olmaqla iki yerə bölünür: Az su – iki qullədən az olan sudur; çox su isə – iki qullə və ondan artıq olan sudur.⁴¹

Az su, içinə nəcasət (murdar bir şeyin) düşməsi ilə (suyun rəngi, dadı və ya qoxusu dəyişməsə belə) bu su nəcis (murdar) sayılır.⁴²

Çox su isə (iki qullə və daha çox su, içinə nəcasət düşərsə), yalnız dadı, rəngi və ya qoxusu (nəcasətin təsiri ilə) dəyişdiyi halda nəcis sayılır.⁴³

Suyun Hökümləri

⁴¹ İki qullə təxminən 190-216 litr arası bir miqdara bərabərdir (təqribən 60 sm dərinliyi, eni və uzunluğu olan dördbucaqlı bir qabın tutduğu su). Əgər su bu miqdardan azdırsa "az", bu miqdarda və ya daha çoxdursa "çox" su sayılır.

⁴² Əgər bir qabda olan az miqdarda suya bir damla qan və ya sidik düşərsə, suyun görünüşü və qoxusu dəyişməsə belə, o su artıq təmizlik üçün istifadə edilə bilməz. Çünki az su nəcasəti təmizləmək gücünə sahib deyil.

⁴³ Əgər su iki qullə miqdarındadırsa, o öz-özünü təmizləmə qabiliyyətinə malikdir. Belə suya nəcasət düşərsə, su dərhal murdar sayılmır. Yalnız o vaxt nəcis sayılır ki, düşən maddə suyun üç xüsusiyyətindən (dad, rəng, qoxu) birini dəyişdirsin. Əgər dəyişiklik yoxdursa, o su ilə dəstəmaz almaq və ya qüsl etmək olar.

مُوجِبَاتُ الْغُسْلِ

مُوجِبَاتُ الْغُسْلِ سِنَّةٌ: إِيْلَاجُ الْحَشَنَةِ فِي الْفَرْجِ، وَخُرُوجُ الْمَنِيِّ، وَالْحَيْضُ، وَالنَّفَاسُ، وَالْوِلَادَةُ، وَالْمَوْتُ

Qüslü Vacib Edən Hallar

Qüslü vacib edən hallar altıdır⁴⁴:

1. (Cinsi əlaqə): Həşəfənin (kişinin cinsiyyət üzvünün baş hissəsinin) fərcə (qadının cinsiyyət üzvünə) daxil olması⁴⁵,
2. (Məninin gəlməsi): Məninin (spermanın) çıxması⁴⁶,
3. Heyz (aybaşı halı)⁴⁷,
4. Nifas: (Zahılıq, yəni doğuşdan sonrakı qanaxma)⁴⁸,
5. Doğum⁴⁹,
6. Ölüm⁵⁰.

Qüslü Vacib Edən Hallar

⁴⁴ Bu altı səbəbdən biri baş verərsə, həmin şəxs "cünub" (qüsülsuzluq) və ya "hədəs-i əkbər" (qüsülsuzluq) halında sayılır.

⁴⁵ Bu proses zamanı məni (sperma) gəlsə də, gəlməsə də, cinsi yaxınlıq baş verdiyi andan hər iki tərəfə qüsl etmək fərz olur.

⁴⁶ İstər yuxuda (ehtilam), istər oyaq ikən, istərsə də hansısa bir səbəblə məni gələrsə, o şəxsin qüsl alması mütləqdir.

⁴⁷ Qadınlarda heyz qanının kəsildiyi andan etibarən ibadətlərə davam etmək üçün qüsl almaq fərzdir.

⁴⁸ Doğuşdan sonra gələn qan tamamilə kəsildikdə qadın qüsl almalıdır. Bu qan axma müddəti ən çox 60 gün çəkə bilər.

⁴⁹ Qadın qan görmədən (quru bir şəkildə) doğum etsə belə, uşağın doğulması səbəbiylə ona qüsl almaq vacib sayılır.

⁵⁰ Bir müsəlman vəfat etdikdə, digər müsəlmanların onu yuması (qüsl etməsi) "fəzri-kifayədir" (şəhidlər istisna olmaqla). Burada vaciblik ölən şəxsə yox, dirilər üçündür.

Qeyd: İlk iki maddə həm kişi, həm qadınlara, sonrakı üç maddə yalnız qadınlara, sonuncu maddə isə hər kəsə aiddir.

فُرُوضُ الْغُسْلِ

فُرُوضُ الْغُسْلِ اثْنَانِ: النِّيَّةُ، وَتَغْمِيمُ الْبَدَنِ بِالْمَاءِ .

Qüslün Fəzrləri (Vacibləri)

Qüslün fəzrləri ikidir⁵¹: niyyət⁵² və bütün bədəni su ilə yumaq (yəni bədənin hər yerini quru yer qalmayacaq formada yumaq)⁵³.

Qüslün Fəzrləri (Vacibləri)

⁵¹ Bir şəxs qüsl alarkən bu iki şərti yerinə yetirərsə, digər sünnələri etməsə belə, qüslü şəriət baxımından keçərli sayılır.

⁵² Şafei məzhəbində niyyət fərzdır. Qüsl edən şəxs bədəninin ilk hissəsini yumağa başladığı an qəlbi ilə "Böyük cənabəti (kirliliyi) qaldırmağa" və ya "Qüsl etməyə" niyyət etməlidir. Əgər qəlbində heç bir niyyət olmadan sadəcə çimmək məqsədilə yuyunarsa bu, qüsl sayılmaz.

⁵³ Bədəndə iynə ucu qədər belə quru yer qalmamalıdır. Bura saçlar, saqqallar (hətta sıx olsa belə), göbək dəliyi, dırnaqların altı və dərinin bütün qatları daxildir. Su bədənin bütün açıq hissələrinə təmas etməlidir.

Qeyd: Digər məzhəblərdən fərqli olaraq, Şafei məzhəbində ağız və burnun daxilini yumaq qüslün fərzi deyil, sünnəsidir. Əsas fərz olan bədənin zahirini (dəri və tükləri) tam yumaqdır.

شُرُوطُ الْوُضُوءِ

شُرُوطُ الْوُضُوءِ عَشْرَةٌ: الْإِسْلَامُ، وَالتَّمْيِيزُ، وَالتَّقَاءُ عَنِ الْحَيْضِ وَالتَّقَاسِ وَعَمَّا يَمْنَعُ وُضُوءَ الْمَاءِ إِلَى الْبِشْرَةِ، وَأَنْ لَا يَكُونَ عَلَى الْعَضْوِ مَا يُغَيِّرُ الْمَاءَ، وَالْعِلْمُ بِفَرْضِيَّتِهِ، وَأَنْ لَا يَعْتَقِدَ فَرْضًا مِنْ فُرُوضِهِ سُنَّةً، وَالْمَاءُ الطَّهُورُ، وَدُخُولُ الْوَقْتِ، وَالْمَوَالَاةُ لِذَاتِهِمُ الْحَدَثِ

Dəstəməzin Şərtləri

Dəstəməzin şərti ondur⁵⁴: **1)** Müsəlman olmaq⁵⁵, **2)** Təmyiz (yaxşını, pisi ayırd etmə) yaşında olmaq⁵⁶, **3)** Heyz və nifasdan (qanaxmadan) kəsilmiş olmaq⁵⁷, **4)** Suyun dəriyə təmas etməsinə mane olan hər şeydən təmiz olmaq⁵⁸, **5)** Üzvün üzərində suyun təbiətini (rəngini, qoxusunu və dadını) dəyişdirən bir şeyin olmaması⁵⁹, **6)** Dəstəməzin fərz olduğunu bilmək⁶⁰, **7)** Dəstəməzin fərzlərindən hər hansı birini sünne hesab etməmək⁶¹, **8)** Dəstəməzin pak (təmiz və təmizləyici) su ilə alınması⁶², **9)** (Sidik qaçırma xəstəliyi olanlar üçün) vaxtın girməsi⁶³, **10)** (Doqquzuncu şərtəki) üzrlü

Dəstəməzin Şərtləri

⁵⁴ Dəstəməzin şərtləri, dəstəməzin daxilindəki hərəkətlərdən (məsələn, üzü yumaqdan) öncə və dəstəməz vaxtı mövcud olması lazım olan əsas şeylərdir.

⁵⁵ İbadətlərin qəbulu üçün ilk şərt imandır. Dəstəməz alan şəxs müsəlman olmalıdır. Qeyri-müsəlmanların dəstəməzi sayılmır.

⁵⁶ Bu, adətən 7 yaşıdır. Uşaq nə etdiyini, təmizliyin nə olduğunu anlamalıdır. Yeni, dəstəməz alacaq şəxs ağıllı və nə etdiyini bilən bir yaşda olmalıdır. Məsələn, dəli və ya hələ yetkinlik yaşına çatmamış uşaqların dəstəməzi etibarlı deyildir.

⁵⁷ Qadınlar bu hallarda ikən dəstəməz alsalar belə, o dəstəməz namaz üçün keçərli olmaz. Qadınlar heyz (aybaşı) və nifas (doğuşdan sonrakı qanama) halında dəstəməz ala bilməzlər. Bu hallarda dəstəməz almaq üçün təmizlənmələri (qüsul almaları) lazımdır.

⁵⁸ Dəri üzərində olan boya, **lak**, yapışqan və ya qalın yağ təbəqəsi suyun keçməsinə mane olarsa, dəstəməz səhih olmaz. Əgər belə bir şey varsa, dəstəməzdan əvvəl təmizlənməlidir.

⁵⁹ Məsələn, bədəndə çox miqdarda ətir və ya nəcis (murdar bir şey) varsa və su dəyən kimi suyun rəngi və ya qoxusu dəyişirsə, o su artıq "təmizləyici" xüsusiyyətini itirmiş sayılır. Əgər belə bir şey varsa, dəstəməzdan əvvəl təmizlənməlidir.

⁶⁰ İnsan etdiyi əməlin dinin bir əmri olduğunu şüurlu şəkildə dərk etməlidir. Gündəlik dildə biz "Namaz fərzdir, dəstəməz isə onun şərtidir" deyirik. Lakin bu məndəki "fərzliyini bilmək" (العلم بفرضيَّته) ifadəsi iki mühüm mənanı daşıyır:

1. Dəstəməzin İbadət Olduğunu Bilmək: Yeni insan bilməlidir ki, dəstəməz sadəcə sərinləmək və ya bədəni kirdən təmizləmək üçün edilən adi bir iş (adət) deyil; o, Allahın əmri ilə yerinə yetirilən bir ibadətdir. Əgər bir şəxs dəstəməzin dinən vacib olduğunu bilmədən, sadəcə "hər kəs əl-üzünü yuyur, mən də yuyum" deyərsə, onun bu əməli şəriət baxımından dəstəməz sayılmaz.

2. Dəstəməzin Namaz Üçün Şərt (Fərz) Olduğunu Bilmək: Fiqhdə bəzən namazın xaricindəki vaciblərə (şərtlərə) də "fərz" deyilir. Çünki dəstəməzsiz namaz batildir. Dəstəməz namazın bir parçası olmasa da, namazın qəbulu üçün fərz olan bir şərtidir. Məndəki məqsəd budur: Dəstəməz alan şəxs dəstəməzin namaz üçün "olmazsa olmaz" (zəruri) olduğunu dərk etməlidir.

Xülasə: Buradakı "fərz" kəlməsi dəstəməzin özünün müstəqil bir fərz olması deyil, namazın səhih olması üçün vacib bir şərt (namazın xaricindəki fərz) olması mənasındadır.

⁶¹ Məsələn, "üzü yumaq vacib deyil, sünnedir" deyə düşünərək dəstəməz almaq Şafei məzhəbində dəstəməzi batil edər.

Məndəki 6-cı və 7-ci şərtlərin fərqi: Bu iki şərt bir-birini tamamlayır:

6-cı şərt: Dəstəməzin ümumilikdə bir ibadət və zərurət olduğunu bilmək.

7-ci şərt: Dəstəməzin daxilindəki hərəkətləri bir-birindən ayıra bilmək. Məsələn, üzü yumağın mütləq (fərz) olduğunu, qulaqları məsh etməyin isə sünne olduğunu bilmək.

⁶² İşlənmiş su, murdar su və ya başqa bir şeylə qarışaraq saf təbiətini itirmiş su ilə dəstəməz olmaz.

⁶³ Bu şərt xüsusilə üzrlü (məsələn, sidik saxlaya bilməyən) insanlar üçündür. Onlar namaz vaxtı girmədən dəstəməz ala bilməzlər.

şəxslər üçün (üzləri) ard-arda, ara vermədən yumaq (və dərhal o vaxtın fərz namazını qılmaq)⁶⁴.

⁶⁴ Xəstəliyi və ya üzrü səbəbilə dəstəməzi tez-tez pozulan şəxs, dəstəməz üzvlərini yuyarkən araya uzun fasilə verməməlidir ki, təmizlik dərhal tamamlansın. Yəni bu üzrlü şəxslər dəstəməzdan dərhal sonra geciktirmədən namazlarını da qılmalıdırlar ki, hər an sidik gələrək dəstəməzlarını poza bilər.

نَوَاقِضُ الْوُضُوءِ

نَوَاقِضُ الْوُضُوءِ أَرْبَعَةٌ أَشْيَاءٌ: (الْأَوَّلُ) الْخَارِجُ مِنْ أَحَدِ السَّبِيلَيْنِ مِنْ قُبُلٍ أَوْ دُبُرٍ، رِيحٌ أَوْ غَيْرُهُ إِلَّا الْمَنِيَّ. (الثَّانِي) زَوَالُ الْعَقْلِ بِنَوْمٍ أَوْ غَيْرِهِ إِلَّا نَوْمَ قَاعِدٍ مُمَكِّنٍ مَقْعَدَتَهُ مِنَ الْأَرْضِ. (الثَّلَاثُ) التَّقَاءُ بَشْرَتَيْ رَجُلٍ وَامْرَأَةٍ كَبِيرَيْنِ أَعْجَبَيْنِ مِنْ غَيْرِ حَائِلٍ. (الرَّابِعُ) مَسُّ قُبُلِ الْأَدْمِيِّ أَوْ حَلْقَةِ دُبُرِهِ بِبَطْنِ الرَّاحَةِ أَوْ بَطُونِ الْأَصَابِعِ

Dəstəməzi Pozan Hallar

Dəstəməzi pozan hallar dördür:

1. Öndən (cinsiyyət orqanından) və ya arxadan (nəcasət dəliyindən) çıxan hər şey dəstəməzi pozar. Bu çıxan şey istər yel olsun, istərsə də başqa bir şey olsun. Amma məni (sperma) bunlardan istisnadır (yəni, məninin çıxması dəstəməzi yox qüslü pozar)⁶⁵,
2. Yuxu və ya digər səbəblərlə aqlın (şüurun) itməsi; oturaq vəziyyətdə arxasını yerə möhkəm dayayaraq yatanlar istisna olmaqla (yəni, bu formada yatanların dəstəməzi pozulmaz)⁶⁶.
3. Aralarında heç bir maneə (paltar və s.) olmadan, bir-birinə naməhrəm (yad) olan yetkin kişi və qadının dərilərinin bir-birinə toxunması. (Arada maneə olarsa pozulmaz.)⁶⁷
4. İnsanın ön cinsiyyət orqanına və ya arxa nəcasət dəliyinin halqasına ovucun içi və ya barmaqların içi ilə toxunmaq dəstəməzi pozar. (Əlin və ya barmaqların üstü və ya da əlin içi xaricində başqa bir üzv dəyərsə dəstəməz pozulmaz.)⁶⁸

Dəstəməzi Pozan Hallar

⁶⁵ Sidik, nəcis, yel, qurd və s. çıxması dəstəməzi pozur. Şafei məzhəbində məni (sperma) gəlməsi dəstəməzi yox, birbaşa qüslü vacib etdiyi üçün o, bu siyahıda istisna sayılır. Çünki qüsl onsuz da dəstəməzi öz daxilinə alır.

⁶⁶ Bayılmaq, sərxoşluq və ya dərin yuxu dəstəməzi pozur. Lakin bir insan oturaq yerdə bədənini yerə elə möhkəm söykəyib ki, ordan yel çıxması ehtimalı yoxdursa və o halda mürgüləyर्सə, dəstəməzi pozulmaz.

⁶⁷ Arada örtük olmadan bir kişi ilə (nikahlanması (evlənməsi) icazəli olan) qadının dərisi bir-birinə dəyərsə, hər ikisinin dəstəməzi pozulur. Bu hökmdə şəhvət olub-olmaması fərq etmir. Lakin uşaqlar və ya ana, bacı kimi məhrəmlər bura daxil deyil.

⁶⁸ İnsanın özünün və ya başqasının (məsələn, körpə uşağın) cinsiyyət üzvünə əlin içi ilə toxunması dəstəməzi pozur. Əgər toxunma əlin üstü ilə və ya qol ilə olarsa, dəstəməz pozulmaz.

Qeyd: Şafei və Hənəfi fərqiyyə diqqət:

Şafei məzhəbində bədən hər hansı yerindən qan çıxması dəstəməzi pozmur amma Hənəfidə pozur.

Şafei məzhəbində naməhrəm qadına toxunmaq dəstəməzi pozur amma Hənəfidə pozmur.

يَحْرُمُ عَلَى الْمُحَدِّثِ

مَنْ انْتَقَضَ وُضُوؤُهُ حَرْمَ عَلَيْهِ أَرْبَعَةٌ أَشْيَاءَ: الصَّلَاةُ وَالطَّوَافُ وَمَسُّ الْمُصْحَفِ وَحَمْلُهُ.

Dəstəmazı Olmayan Şəxsə Haram Olan Şeylər

Dəstəmazı olmayan şəxsə dörd şey etmək haramdır⁶⁹:

1. Namaz qılmaq⁷⁰,
2. (Kəbəni) təvaf etmək⁷¹,
3. Mushafa (Qurana) toxunmaq⁷²,
4. Qurani daşımaq⁷³.

Dəstəmazı Olmayan Şəxsə Haram Olan Şeylər

⁶⁹ Burada söhbət "kiçik hədəs"dən gedir. Yəni qüslü pozan hallar yox, sadəcə dəstəmazı pozan dörd haldan biri baş verən şəxs nəzərdə tutulur.

⁷⁰ İstər fərz (gündəlik beş vaxt), istərsə də nafilə namazlar olsun. Həmçinin cənazə namazı və səcdə-i tilavət (Quran oxuyarkən edilən səcdə) də bura daxildir. Dəstəmazsız namaz qılmaq haramdır və qılınan namaz batildir.

⁷¹ Kəbənin ətrafında yeddi dəfə dövr etmək. Peyğəmbərimiz ﷺ "Təvaf da bir namazdır" buyurduğu üçün, Şafei məzhəbinə görə təvaf edənin dəstəmazlı olması şərtidir.

⁷² Əllə və ya bədənin hər hansı bir üzvü ilə Quranın kağızına, yazısına və ya cildinə (ona bitişik olan üzlüyünə) toxunmaq olmaz.

⁷³ Qurani bir yerdən başqa yerə aparmaq, götürmək haramdır. Lakin əgər Quran bir yükün arasındadır sa və məqsəd Qurani yox, yükü daşımaqdırsa, yaxud içində Quran ayələri olan təfsir kitabı (əgər təfsir mətni Qurandan çoxdursa) daşınılırsa, buna icazə verilir.

Qeyd: Bəzi digər məzhəblərdə "toxunmaq" və "daşımaq" eyni maddədə verilsə də, Şafei kitablarında bunlar iki ayrı haram kimi qeyd olunur. Çünki toxunmasan belə (məsələn, bir çubuqla və ya kisə ilə), Qurani daşımaq dəstəmazsız şəxsə icazəli deyil.

يَحْرُمُ عَلَى الْجُنُبِ

يَحْرُمُ عَلَى الْجُنُبِ سِتُّهُ أَشْيَاءٌ: الصَّلَاةُ، وَالطَّوَّافُ، وَمَسُّ الْمُصْحَفِ، وَحَمْلُهُ، وَاللَّبْتُ فِي الْمَسْجِدِ، وَقِرَاءَةُ الْقُرْآنِ

Qüslü Olmayan Şəxsə Haram Olan Şeylər⁷⁴

Qüslü olmayan şəxsə altı şeyi etmək haramdır⁷⁵:

1. Namaz qılmaq⁷⁶,
2. (Kəbəni) təvaf etmək⁷⁷,
3. Mushafa (Qurana) toxunmaq⁷⁸,
4. Qurani daşımaq⁷⁹,
5. Məsciddə dayanmaq⁸⁰,
6. Quran oxumaq⁸¹.

Qüslü Olmayan Şəxsə Haram olan Şeylər

⁷⁴ Buradakı hallar həm kişi həm də qadınlara aiddir. Amma bundan sonraki mövzuda olan hallar yalnız qadınlara aiddir.

⁷⁵ Qüsülsüz şəxs, cinsi əlaqə və ya məni gəlməsi səbəbilə üzərinə qüsl fərz olmuş şəxsdir. Bu şəxs qüsl alana qədər həmin altı əməli edə bilməz.

⁷⁶ İstər fərz, istərsə də nafilə namazlar. Namazın bütün növləri cünub halda haramdır.

⁷⁷ Kəbənin ətrafında dövr etmək. Dəstəməzsizlikdə olduğu kimi, qüsülsuzluqda da təvaf qəti qadağandır.

⁷⁸ Quranın cildinə, kağızına və ya yazısına əl sürtmək olmaz.

⁷⁹ Qurani bir yerdən başqa yerə aparmaq haramdır.

⁸⁰ Qüsülsüz şəxs məscidin içində dayana, otura və ya qala bilməz. Ancaq bir qapıdan girib digərindən çıxmaq şərtilə (dayanmadan keçmək) icazəlidir. Lakin məsciddə gözləmək haramdır.

⁸¹ Bu, dəstəməzsizlikdən fərqlənən əsas maddədir. Dəstəməzi olmayan şəxs əzbərdən Quran oxuya bilər, lakin qüslü olmayan şəxsə Qurani hətta əzbərdən, bir aye olsa belə, oxumaq haramdır. (Zikr məqsədilə deyilən ayələr, məsələn: "Bismillah" və ya "Əlhəmdulillah" demək bura daxil deyil).

Qeyd: Yuxarıdakı iki mövzunu bu formada ixtisar və müqayisə etmək olar:

Dəstəməzsiz şəxsə: 4 şey haramdır (Namaz, Təvaf, Qurana Toxunmaq və Onu Daşımaq).

Qüsülsüz şəxsə: Bu 4 şeylə bərabər əlavə olaraq Məsciddə oturmaq və Quran oxumaq da haramdır.

يَحْرُمُ بِالْحَيْضِ

يَحْرُمُ بِالْحَيْضِ عَشْرَةُ أَشْيَاءَ: الصَّلَاةُ، وَالطَّوَافُ، وَمَسُّ الْمُصْحَفِ، وَحَمْلُهُ، وَاللُّبْتُ فِي الْمَسْجِدِ، وَقِرَاءَةُ الْقُرْآنِ، وَالصَّوْمُ، وَالطَّلَاقُ، وَالْمُرُورُ فِي الْمَسْجِدِ، إِنْ خَافَتْ تَلْوِيئَهُ، وَالِاسْتِمْتَاغُ بِمَا بَيْنَ السَّرَّةِ وَالرُّكْبَةِ

Heyzli (Aybaşı) Qadına Haram Olan Şeylər

Heyzli (aybaşı) olan qadına on şey haramdır:

1. Namaz qılmaq⁸²,
2. (Kəbəni) təvaf etmək⁸³,
3. Mushafa (Qurana) toxunmaq⁸⁴,
4. Qurani daşımaq⁸⁵,
5. Məsciddə dayanmaq⁸⁶,
6. Quran oxumaq⁸⁷,
7. Oruc tutmaq⁸⁸,
8. Talaq vermək (heyzli qadını boşayan üçün haramdır)⁸⁹,
9. (Əgər məscidi murdarlamaqdan (qan düşməsindən) qorxarsa) məsciddən keçməsi⁹⁰,
10. (Qadının həyat yoldaşının) qadının göbəyi ilə diz qapağı arasındakı nahiyədən faydalanması⁹¹.

Heyzli (Aybaşı) Qadına Haram Olan Şeylər

⁸² İstər fərz, istərsə də nafilə namazlar haramdır. Bu müddətdə qılınmayan namazların qəzası da vacib deyil.

⁸³ Kəbənin ətrafında dövr etmək namaz hökmündə olduğu üçün qadağandır.

⁸⁴ “Qüslü olmayan şəxsə haram olan şeylər” mövzusunda höküm ilə eynidir.

⁸⁵ “Qüslü olmayan şəxsə haram olan şeylər” mövzusunda höküm ilə eynidir.

⁸⁶ “Qüslü olmayan şəxsə haram olan şeylər” mövzusunda höküm ilə eynidir.

⁸⁷ “Qüslü olmayan şəxsə haram olan şeylər” mövzusunda höküm ilə eynidir. Qüsülsuzluqda olduğu kimi, heyzli qadın da zikr məqsədi olmadan Quran ayələrini dilinə gətirə bilməz.

⁸⁸ Heyzli ikən oruc tutmaq haramdır. Lakin namazdan fərqli olaraq, tutulmayan fərz orucların qəzası sonradan mütləq tutulmalıdır.

⁸⁹ Şafei məzhəbində qadın heyzli ikən kişinin onu boşaması haramdır.

⁹⁰ Əgər qadın özünü tam sığortalayıbsa və məscidə qan düşməyəcəyinə əmindirsə, dayanmadan keçə bilər. Lakin bulaşma ehtimalı varsa, keçməsi haramdır.

⁹¹ Həyat yoldaşına, heyzli ikən göbəkdən dizə qədər olan nahiyəyə maneəsiz toxunmaq və ya ondan ləzzət almaq haramdır. Digər nahiyələr isə icazəlidir.

أَسْبَابُ التَّيْمُمِ

أَسْبَابُ التَّيْمُمِ ثَلَاثَةٌ: فَقْدُ الْمَاءِ، وَالْمَرَضُ، وَالْإِحْتِيَاجُ إِلَيْهِ لِعَطَشِ حَيَوَانٍ مُحْتَرَمٍ
غَيْرِ الْمُحْتَرَمِ سِنَّةً: تَارِكُ الصَّلَاةِ، وَالرَّانِي الْمُحْصَنُ، وَالْمُرْتَدُّ، وَالْكَافِرُ الْحَرَبِيُّ، وَالْكَالِبُ، الْعَقُورُ، وَالْجَنْزِيرُ

Hansı Hallarda Təyəmmüm Edilir?

Təyəmmüm etməyin, (yəni, torpaqla təmizlənməyin (dəstəmaz almağın)) üç əsas səbəbi vardır:

1. Suyun olmaması və tapılmaması (yəni, dəstəmaz almaq üçün kifayət qədər suyun tapılmaması halı)⁹²,
2. Xəstəlik (yəni, suyun istifadəsinin xəstəliyi şiddətləndirəcəyi və ya sağalmanı gecikdirəcəyi təqdirdə)⁹³,
3. Hörmətə layiq bir heyvanın su ehtiyacı üçün (yəni, insanların normalda qayğı göstərdiyi, dəyərli hesab etdiyi bir heyvanın (məsələn, ev heyvanı, mal-qara) susuz qalmaması üçün mövcud suyun ona sərf edilməsi zərurəti)⁹⁴.

Hansı Hallarda Təyəmmüm Edilir

⁹² İstər səfərdə, istərsə də şəhərdə olsun, araşdırmadan sonra su tapılmazsa və ya olan su yetərli olmazsa, təyəmmüm edilir.

⁹³ Əgər suyun istifadəsi xəstəliyin artmasına, sağalmanın gecikməsinə və ya bədən üzvünün zərər görməsinə səbəb olacaqsa, su olsa belə təyəmmümə icazə verilir.

⁹⁴ Əgər əlinizdə olan az miqdarda su ilə həm dəstəmaz almalısınız həm də susuzluqdan ölmək təhlükəsi olan bir canlıni xilas etmək mümkündürsə, canlıni xilas etmək (suvarmaq) vacibdir, özünüz isə təyəmmüm etməlisiniz. Mətnə qeyd olunan "Hörmətə layiq" ifadəsi, şəriət baxımından həyatı qorunma altında olan və ya öldürülməsi icazəli olmayan varlıqları bildirir.

Hörmətə Layiq Olmayanlar

(Bu yuxarıdakı mətnin davamıdır)

Hörmətə layiq olmayanlar isə altı qrupdur. (Bu qrupdakıların susuzluğu üçün təyəmmüm etmək caiz deyildir, yəni su varsa belə, onlara verilməyib dəstəmaz üçün istifadə etməlisiniz).⁹⁵

1. Namazı tərək edən (yəni, qəsdən namaz qılmayan şəxs)⁹⁶.
2. Evli olduğu halda zina edən (kişi və ya qadın)⁹⁷,
3. Dindən dönən (yəni, İslam dinini qəbul etdikdən sonra tərək edən şəxs),
4. Müharibə edən kafir (yəni, Müsəlmanlarla müharibə vəziyyətində olan kafir)⁹⁸,
5. Quduz/təhlükəli it (yəni, insanlara zərər verən, təhlükəli it)⁹⁹,
6. Donuz (İslam dinində haram qəbul edilən heyvan).

⁹⁵ Mətnə qeyd olunan "Hörmətə layiq olmayan" ifadəsi, şəriət baxımından həyatı qorunma altında olmayan varlıqları bildirir.

⁹⁶ Fiqhi mənada namazın vacibliyini inkar edərək qılmayan nəzərdə tutulur.

⁹⁷ Şəriət cəzasına məhkum olan şəxs.

⁹⁸ Müsəlmanlarla müharibə halında olan qeyri-müsəlman.

⁹⁹ İnsanlara hücum edən və zərər verən quduz it.

Qeyd: Əgər yanınızda susuzluqdan ölən bir pişiyiniz və ya qoyununuz varsa, suyu ona verib özünüz təyəmmüm etməlisiniz. Amma yuxarıdakı altı qrupdan biri varsa, su sizin dəstəmazınız üçün öncəlik daşıyır.

شُرُوطُ التَّيْمِمْ

شُرُوطُ التَّيْمِمْ عَشْرَةٌ: أَنْ يَكُونَ بِثَرَابٍ، وَأَنْ يَكُونَ الثَّرَابُ طَاهِرًا، وَأَنْ لَا يَكُونَ مُسْتَعْمَلًا، وَأَنْ لَا يُخَالِطُهُ دَقِيقٌ، وَنَحْوُهُ وَأَنْ يَفْصِدَهُ، وَأَنْ يَمْسَحَ وَجْهَهُ، وَيَدَيْهِ بِضَرْبَتَيْنِ، وَأَنْ يُزِيلَ النَّجَاسَةَ أَوْلَا، وَأَنْ يَجْتَنِبَ فِي الْقَبْلَةِ قَبْلَهُ، وَأَنْ يَكُونَ التَّيْمِمْ بَعْدَ دُخُولِ الْوَقْتِ، وَأَنْ يَتَيَمَّمُ لِكُلِّ فَرَضٍ

Təyəmmümün Şərtləri

Təyəmmümün şərtləri ondur¹⁰⁰:

1. Torpaqla olmalıdır (yəni, təyəmmüm yalnız təmiz torpaqla edilə bilər)¹⁰¹,
2. Torpağ pak (təmiz) olmalıdır: (yəni, istifadə ediləcək torpağın nəcis və ya başqa bir mürdar şeylə qarışmamış, təmiz olması şərtidir)¹⁰²,
3. İstifadə olunmuş torpaq olmamalıdır (yəni, daha əvvəl başqa bir təyəmmüm üçün istifadə edilmiş torpaqla təyəmmüm etmək olmaz)¹⁰³,
4. Un və bu kimi şeylərlə qarışıq olmamalıdır (yəni, torpağın tərkibində un, kül, gips kimi başqa maddələr olmamalıdır. Yalnız təmiz torpaq olmalıdır)¹⁰⁴,
5. Torpağı (təyəmmüm niyyəti ilə) qəsd etməlidir (yəni, təyəmmüm edən şəxs, bu əməli ibadət niyyəti ilə etməlidir. Yəni sadəcə əllərini torpağa sürtmək kifayət deyil, bunun təyəmmüm olduğunu bilərək etməlidir)¹⁰⁵,
6. Üzünü və iki əlini iki vuruşla (torpağa toxunuşla) məsh etməlidir (yəni, təyəmmüm iki mərhələdə həyata keçirilir. İlkində əllər torpağa vurulur və bütün üz məsh edilir. İkincidə yenə əllər torpağa vurulur sonra sağ və sol əllər dirsəklərlə birlikdə məsh edilir),

Təyəmmümün Şərtləri

¹⁰⁰ Bu on qayda, təyəmmümün şəriət baxımından keçərli sayılması üçün lazım olan əsas qaydalardır. Bu şərtlərdən biri belə əskik olsa, təyəmmüm batil olur.

¹⁰¹ Təyəmmümün əsası torpaqdır. Daş, qum və ya digər yer elementləri ilə bağlı ixtilafalar olsa da, Şafei məzhəbinə görə mütləq tozlu torpaq olmalıdır.

¹⁰² İstifadə olunan torpağın üzərinə nəcasət düşməməli və o, şəriət baxımından pak olmalıdır. Çünki pak olmayan bir şeylə paklıq (təharət) əldə edilə bilməz.

¹⁰³ Daha əvvəl bir dəfə təyəmmüm üçün istifadə edilmiş və ya üzvdən tökülən torpaqla yenidən təyəmmüm etmək olmaz. Hər təyəmmüm üçün yeni, istifadə edilməmiş torpaq lazımdır.

¹⁰⁴ Torpağın saflığı qorunmalıdır. Əgər torpağa un, əhəng və ya gips kimi torpaq cinsindən olmayan maddələr qarışarsa və bu, torpağın adını və ya xüsusiyyətini dəyişərsə, həmin torpaqla təyəmmüm etmək olmaz.

¹⁰⁵ Burada məqsəd həm niyyətdir, həm də torpağı bilavasitə götürməkdir. Məsələn, külək vurduğu üçün üzünə torpaq dəyən şəxs təyəmmüm etmiş sayılmaz; o, torpağı özü qəsdən götürüb üzünə və ya əlinə sürtməlidir.

7. Əvvəlcə (bədəndəki) nəcasəti təmizləməlidir (yəni, əgər bədəndə hər hansı bir nəcasət (məsələn, sidik, qan və s.) varsa, təyəmmümdən əvvəl onu təmizləmək lazımdır)¹⁰⁶,
8. Təyəmmümdən əvvəl qiblə istiqamətinin hansı tərəf olduğu haqqında ictihad etməsi (yəni, Namaz qılmaq üçün təyəmmüm edən şəxs, qiblənin hansı istiqamətdə olduğunu araşdırmalı və gücü çatan qədər doğru istiqaməti təyin etməyə çalışmalıdır)¹⁰⁷,
9. Təyəmmüm vaxt daxil olduqdan sonra edilməlidir (yəni, hər bir fərz namazı üçün təyəmmüm, həmin namazın vaxtı girdikdən sonra edilməlidir. Namazın vaxtı girməmişdən əvvəl edilən təyəmmüm sayılmır)¹⁰⁸,
10. Hər bir fərz namazı üçün ayrı bir təyəmmüm almaq lazımdır (yəni, bir təyəmmümlə bir neçə fərz namazı qılmağa bilməz. Nafilə namazlar üçün isə bir təyəmmümlə istənilən qədər namaz qılmaq olar)¹⁰⁹.

¹⁰⁶ Təyəmmümə başlamazdan əvvəl bədəndə olan hər hansı bir maddi nəcasət (məsələn, qan və ya sidik izi) mütləq təmizlənməlidir. Nəcasət varkən edilən təyəmmüm keçərsizdir.

¹⁰⁷ Xüsusilə səfərdə və ya naməlum yerdə olan şəxs, vaxt girmədən və təyəmmüm etmədən öncə qiblənin istiqamətini araşdırmalıdır ki, namaza hazır vəziyyətdə olsun.

¹⁰⁸ Su ilə alınan dəstəmazdan fərqli olaraq, təyəmmüm vaxtından əvvəl alınmağa bilməz. Hər hansı bir namazın vaxtı girmədən edilən təyəmmüm o namaz üçün keçərli deyil.

¹⁰⁹ Bir təyəmmümlə yalnız bir fərz namazı qılmaq olar. Hər yeni fərz namazı (məsələn, Zöhrdən sonra Əsr namazı) üçün yenidən təyəmmüm etmək vacibdir. Lakin bir təyəmmümlə istənilən qədər nafilə (sünnə) namazı qılmağa bilməz.

فُرُوضُ النَّيْمِ

فُرُوضُ النَّيْمِ حَمْسَةٌ: (الأول) نَقْلُ التُّرَابِ، (الثاني) النَّيَّةُ، (الثالث) مَسْحُ الْوَجْهِ، (الرابع) مَسْحُ الْيَدَيْنِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ،
(الخامس) التَّرْتِيبُ بَيْنَ الْمَسْحَتَيْنِ

Təyəmmümün Fəzrləri

Təyəmmümün fəzrləri beşdir¹¹⁰:

1. Torpağı nəql etmək (əllərin içi ilə torpağa toxunmaq)¹¹¹,
2. Niyət etmək¹¹²,
3. Üzü məsh etmək¹¹³,
4. Əlləri dirsəklərlə birlikdə məsh etmək¹¹⁴,
5. İki məsh arasında ardıcılığı qorumaq¹¹⁵.

Təyəmmümün Fəzrləri

¹¹⁰ Əgər bunlardan biri unudularsa və ya bilərəkdən tərک edilərsə, edilən əməl şəriət tərəfindən təyəmmüm kimi qəbul olunmur.

¹¹¹ Burada "nəql etmək"dən məqsəd, əlləri təmiz torpağa vurmaqdır ki, təyəmmüm üçün istifadə ediləcək toz ələ keçsin. Burada "nəql" (köçürmə) vacibdir. Yəni insan torpağa toxunmalı və o tozu məsh ediləcək üzvə çatdırmalıdır. Əgər torpaq öz-özünə, məsələn, küləyin əsməsi ilə üzə qonarsa, bu kifayət etməz; torpağı əllə alıb aparmaq lazımdır.

¹¹² Hər bir ibadətdə olduğu kimi, təyəmmümdə də niyyət vacibdir. Niyət dil ilə deyilməsi şərt olmasa da ürəkdə olması vacibdir və kifayətdir. Təyəmmüm edərkən "Namazın mübah (halal) olması üçün təyəmmüm edirəm" deyərək niyyət edilməlidir. Unutmamalıyıq ki, təyəmmümdə niyyət "hadəs təmizliyi" üçün deyil, "namazın qılınmasına icazə verilməsi" üçündür.

¹¹³ Əllər torpağa vurulduqdan sonra əllərin içi ilə bütün üz, yəni saç bitən yerdən çənənin altına qədər və bir qulaqdan digər qulağa qədər olan hissəni tamamilə məsh etmək lazımdır.

¹¹⁴ Yenə də eyni formada, əllər yenidən torpağa vurulduqdan sonra əvvəlcə sağ əli sol əlin içi ilə dirsəyə qədər (dirsək daxil), sonra isə sol əli sağ əlin içi ilə dirsəyə qədər (dirsək daxil) məsh etmək lazımdır. Burada dirsəklər unutulmamalıdır.

¹¹⁵ Təyəmmümdə sıra pozulmamalıdır. Bu, üzü məsh etdikdən sonra əlləri məsh etmək deməkdir. Yəni, bu iki məshin yerini dəyişmək olmaz. Ardıcılıq, təyəmmümün doğru şəkildə yerinə yetirilməsi üçün vacib bir şərtidir. Əgər kimsə əvvəl əllərini, sonra üzünü məsh edərsə, bu təyəmmüm batil sayılır.

مُبْطَلَاتُ التَّيْمَمِ

مُبْطَلَاتُ التَّيْمَمِ ثَلَاثَةٌ: مَا أَبْطَلَ الْوُضُوءَ، وَالرَّدَّةُ وَتَوَهُّمُ الْمَاءِ إِنْ تَيَمَّمَ لِفَقْدِهِ

Təyəmmümü Pozan Hallar

Təyəmmümü pozan hallar üçdür¹¹⁶:

1. Dəstəmazi pozan hər şey¹¹⁷,
2. Dindən çıxmaq¹¹⁸,
3. (Əgər su tapılmadığı üçün təyəmmüm edilibsə), suyun var olduğunu zənn etmək (və ya suyu görmək)¹¹⁹.

Təyəmmümü Pozan Hallar

¹¹⁶ Bu maddələr insanın aldığı təyəmmümü hökmdən salır. Bunlardan biri baş verərsə, bu şəxs artıq dəstəmazlı sayılmır və yenidən namaz qıla bilmək üçün səbəbdən asılı olaraq ya təyəmmüm etməli, ya da su tapıbsa dəstəmaz almalıdır.

¹¹⁷ Təyəmmüm dəstəmazin əvəzləyicisi olduğu üçün, dəstəmazi pozan hər şey (məsələn: təbii ehtiyacların ödənilməsi, yel çıxması, dərin yuxu, naməhrəmə toxunmaq və s.) təbii olaraq təyəmmümü də pozur. Bir sözlə, dəstəmazi nə pozursa, təyəmmümü də o pozur.

¹¹⁸ İslam dinindən çıxmaq təyəmmümü dərhal batil edir. Çünki təyəmmüm bir ibadətdir və ibadətin keçərli olması üçün "İslam" təməl şərtidir. Əgər şəxs yenidən İslama dönsə belə, əvvəlki təyəmmümü bərpa olunmur, yenidən təyəmmüm etməlidir.

¹¹⁹ Əgər bir kimsə "su yoxdur" deyə təyəmmüm edibsə və namaza başlamazdan əvvəl uzaqdan su görərsə və ya suyun gəldiyini düşünərsə, təyəmmümü pozulur. Bu, el dilində məşhur olan "su gəldi, təyəmmüm batil oldu" qaydasıdır.

يَطْهُرُ مِنَ النَّجَاسَاتِ

الَّذِي يَطْهُرُ مِنَ النَّجَاسَاتِ ثَلَاثَةٌ: الْخَمْرُ إِذَا تَخَلَّلَتْ بِنَفْسِهَا، وَجِلْدُ الْمَيِّتَةِ إِذَا دُبِغَ، وَمَا صَارَ حَيَوَانًا

Əsli Nəcasət Olduğu Halda Təmizlənə Bilən Şeylər

Əsli nəcasət olduğu halda təmizlənə bilən şeylər üçdür¹²⁰:

1. Öz-özünə sirkəyə çevrilən şərab. (Əgər şərab heç bir müdaxilə olmadan, təbii yolla sirkəyə çevrilərsə, bu zaman təmiz sayılır)¹²¹,
2. Aşılənmiş ölü heyvan (meyyit) dərisi. (İslamda ölmüş heyvanın dərisi (meyyit dərisi) nəcisdir. Lakin, bu dəri aşılənsə (dəri emalı prosesi keçirərsə), təmizlənməmiş sayılır və istifadəsi caiz olur)¹²²,
3. Heyvana çevrilən şeylər. (Burda, əvvəlcə nəcis olan bir maddənin zamanla canlı bir heyvana çevrilməsini nəzərdə tutulur)¹²³.

Əsli Nəcasət Olduğu Halda Təmizlənə Bilən Şeylər

¹²⁰ Normalda bir şey nəcisdirsə, onu yumaq lazımdır. Lakin bu üç halda maddənin özü başqa bir şeyə çevrildiği üçün o, artıq şəriət baxımından pak (təmiz) hesab olunur.

¹²¹ Əgər şərab (içki) içinə kənardan heç bir maddə qatılmadan, zamanla və təbii proseslərlə (qıvcırma yolu ilə) sirkəyə çevrilərsə, o artıq təmizdir və istifadəsi halaldır. Lakin içərisinə qəsdən bir şey atılaraq sirkələşdirilərsə, Şafei məzhəbinə görə o təmiz sayılmır.

¹²² Şəriətə uyğun kəsilməyən və ya öz-özünə ölmüş heyvanın (meyyit) dərisi nəcisdir. Lakin bu dəri aşılənsə (yəni dabbağlansa, tərkibindəki qalıqlar xüsusi maddələrlə təmizlənsə), o pak olur. Yalnız it və donuzun dərisi bu qaydadan istisnadır; onlar aşılənsə da təmizlənmir.

¹²³ Buna ən bariz misal nəcasətin içində yaranan qurdlar və ya milçək sürfələridir. Məsələn, nəcis bir mühitdə yaransa da o canlı artıq müstəqil bir heyvan sayıldığı üçün özlüyündə paktır. Eyni şəkildə, nəcis yeyən heyvanın vücudunda həmin maddənin ətə və qana çevrilməsi də buna nümunə ola bilər.

أَفْسَامُ النَّجَاسَةِ

النَّجَاسَاتُ ثَلَاثٌ: مُعَلَّظَةٌ، وَمُحَقَّقَةٌ، وَمُتَوَسِّطَةٌ
المُعَلَّظَةُ: نَجَاسَةُ الْكَلْبِ، وَالْجَنْزِيرِ، وَقَرَعِ أَحَدِهِمَا
المُحَقَّقَةُ: بَوْلُ الصَّبِيِّ الَّذِي لَمْ يَطْعَمْ عَيْرَ اللَّبَنِ وَلَمْ يَبْلُغِ الْحَوْلَيْنِ
المُتَوَسِّطَةُ: سَائِرُ النَّجَاسَاتِ

Nəcasətin Növləri

Nəcasətlər üç növdür: “Muğallaza” (ağır), “Muxaffəfə” (yüngül), “Mutəvəssitə” (orta)¹²⁴.

- Ağır nəcasət: Ağır nəcasət it və donuzun, yaxud da onlardan törəyənlərin nəcasətidir¹²⁵,
- Yüngül nəcasət: Hələ süd xaricində qida qəbul etməyən və iki yaşına çatmamış oğlan uşağının sidiyidir¹²⁶,
- Orta nəcasət: Qalan digər bütün nəcasətlərdir¹²⁷.

Nəcasətin Növləri

¹²⁴ Şəriət nəcasətləri təmizlənmə qaydasının çətinliyinə və mahiyyətinə görə üç kateqoriyaya ayırmışdır. Hər birinin özünəməxsus yuyulma üsulu vardır.

¹²⁵ İt və donuzun hər şeyi nəcasətdir. Yəni, bu heyvanların bütün bədən üzvləri, ifrazatları və toxunduqları hər şey ağır nəcasət sayılır. Bu qrup "muğallaza" adlanır, çünki təmizlənməsi ən çətin olanıdır. Əgər bu heyvanlar bir qaba toxunarsa və ya bədəne bulaşarsa, həmin yer biri mütləq torpaqlı su olmaqla, cəmi yeddi dəfə yuyulmalıdır. Bunun hikməti, bu heyvanların daşıya biləcəyi mikrobların və zərərli maddələrin tamamilə aradan qaldırılmasıdır.

¹²⁶ Əgər uşaq yalnız ana süd ilə qidalanırsa, onun sidiyi dəyən yerin üzərinə, suyun həmin sahəni tam örtəcək şəkildə çilənməsi təmizlik üçün kifayətdir; yuyub suyunu çıxarmaq şərt deyil. Bunun səbəbi, bu yaşdakı uşaqların sidiyinin tərkibinin fərqli olması və daha az zərərli maddə ehtiva etməsidir. Lakin qız uşaqlarında və ya əlavə qida yeyən oğlanlarda bu hökm keçərli deyil, onlar orta nəcasət sayılır.

¹²⁷ Yuxarıdakı iki qrupa daxil olmayan bütün nəcasətlər (məsələn: süd ilə qidalanan iki yaşlı oğlan uşağının sidiyi xaric digər bütün sidiklər, nəcis, qan, irin, qusuntu, şərab və s.) bu qrupa daxildir. Bunları təmizləmək üçün nəcasətin rəngi, qoxusu və dadı itənə qədər pak su ilə yumaq lazımdır.

Qeyd: Bu təsnifat müsəlmanların ibadətlerini (xüsusilə namazı) təmiz və pak şəraitdə yerinə yetirmələri üçün böyük əhəmiyyət daşıyır. Hər bir növ nəcasətin təmizlənmə qaydası fərqli olduğu üçün bu təsnifatı bilmək zəruridir.

إِزَالَةُ النَّجَاسَةِ

الْمُعَلَّطَةُ: تَطْهَرُ بِسَبْعِ غَسَلَاتٍ بَعْدَ إِزَالَةِ عَيْنِهَا إِحْدَاهُنَّ بِثَرَابٍ

الْمُحَفَّفَةُ: تَطْهَرُ بِرَشِّ الْمَاءِ عَلَيْهَا مَعَ الْعَلْبَةِ وَإِزَالَةِ عَيْنِهَا

الْمُتَوَسِّطَةُ: تَنْقَسِمُ عَلَى قِسْمَيْنِ: عَيْنِيَّةٌ، وَحُكْمِيَّةٌ

الْعَيْنِيَّةُ: الَّتِي لَهَا لَوْنٌ وَرِيحٌ وَطَعْمٌ، فَلَا بُدَّ مِنْ إِزَالَةِ لَوْنِهَا وَرِيحِهَا وَطَعْمِهَا

الْحُكْمِيَّةُ: الَّتِي لَا لَوْنَ وَلَا رِيحَ وَلَا طَعْمَ لَهَا، يَكْفِيكَ جَرِي الْمَاءِ عَلَيْهَا

Nəcasətin Təmizlənmə Qaydası

(Nəcasətlərin növlərinə görə təmizlənmə qaydaları):

- Ağır nəcasət: Əvvəlcə onun əsas maddəsi (gözlə görünən hissəsi) təmizləndikdən sonra yeddi dəfə yuyulmaqla təmizlənir. Bu yuyulmalardan biri torpaqlı su ilə olmalıdır¹²⁸,
- Yüngül nəcasət: Nəcasətin əsas maddəsi təmizləndikdən sonra üzərinə su çiləməklə, suyun nəcasətə bulaşmış hər yeri əhatə etməsini təmin edilərək təmizlənir¹²⁹,
- Orta nəcasət: İki qismə bölünür: “Ayniyyə” (görünən) və “Hökmiyyə” (görünməyən)¹³⁰:
 - a) Gözlə görünən: Rəngi, qoxusu və dadı olan nəcasətdir. Belə olan halda, onun rəngi, qoxusu və dadı tamamilə aradan qaldırılmalıdır¹³¹,
 - b) Gözlə görünməyən: Nə rəngi, nə qoxusu, nə də dadı olmayan nəcasətdir. Belə bir halda, üzərinə bir dəfə suyun axıdılması kifayətdir¹³².

Nəcasətin Təmizlənmə Qaydası

¹²⁸ İt və ya donuzun bulaşdırdığı yerin təmizlənməsi üçün əvvəlcə nəcasətin özü (məsələn, tüpürcəyi və ya pislili) kənarlaşdırılmalıdır. Bundan sonra həmin yer yeddi dəfə yuyulur. Bu yeddi yumadan birində suyun içində torpaq olmalıdır ki, mikrob və ya şəriət baxımından nəcis tamamilə yox olsun.

¹²⁹ Yalnız ana südü ilə qidalanan oğlan uşağının sidiyi üçün nəzərdə tutulan bu qaydada, paltarları sürərək yumağa ehtiyac yoxdur. Sidik dəyən yerin hər tərəfinə suyun çatması və suyu ora "üstün gəlməsi" (yəni, nəcis olan yerdən çox olması) kifayətdir.

¹³⁰ Bu təsnifat nəcasətin fiziki olaraq hiss edilib-edilməməsinə görə aparılır.

¹³¹ Əgər nəcasətin ləkəsi (rəngi) və ya qoxusu qalıbsa, təmizləmə davam etdirilməlidir. Yalnız çıxması çox çətin olan rəng və ya qoxu qalarsa, şəriət buna icazə verir (üzrlü sayılır), lakin dad mütləq itməlidir.

¹³² Məsələn, bir yerə sidik tökülüb və quruyubsa, rəngi və qoxusu qalmayıbsa, o "hökmi nəcasət" sayılır. Həmin yerin üzərindən suyun bir dəfə axması kifayətdir.

الْحَيْضُ وَالنِّفَاسُ

أَقَلُّ الْحَيْضِ يَوْمٌ وَلَيْلَةٌ، وَغَالِبُهُ سِتُّ أَوْ سَبْعٌ وَأَكْثَرُهُ خَمْسَةٌ عَشَرَ يَوْمًا بِلَيْالِهَا.
أَقَلُّ الطُّهُرِ بَيْنَ الْحَيْضَتَيْنِ خَمْسَةٌ عَشَرَ يَوْمًا وَغَالِبُهُ أَرْبَعَةٌ وَعِشْرُونَ يَوْمًا أَوْ ثَلَاثَةٌ وَعِشْرُونَ يَوْمًا، وَلَا تَعْدُ أَكْثَرُهُ
أَقَلُّ النِّفَاسِ لِحِظَّةً، وَغَالِبُهُ أَرْبَعُونَ يَوْمًا، وَأَكْثَرُهُ سِتُّونَ يَوْمًا

Heyz (Aybaşı) və Nifas (Zahılıq)

Heyzin (aybaşının)¹³³ ən az müddəti bir gün bir gecə (24 saat)¹³⁴, orta (adətən olan) müddəti altı və ya yeddi gün¹³⁵, ən çox müddəti isə gecələri ilə birlikdə on beş gündür¹³⁶.

İki heyz arasındakı təmizlik dövrünün¹³⁷ ən az müddəti on beş gündür¹³⁸, orta müddəti iyirmi dörd və ya iyirmi üç gündür¹³⁹, ən çox müddəti üçün isə bir hədd yoxdur¹⁴⁰.

Heyz (Aybaşı) və Nifas (Zahılıq)

¹³³ **Heyz**, qadınlarda yetkinlik yaşına çatdıqdan sonra rəhmdən gələn təbii qandır.

¹³⁴ **Minimum müddət**: Bir qadın cəmi 24 saatdan az qan görərsə, bu şəriət baxımından heyz deyil, "istihazə" (xəstəlik qanı) sayılır. Məsələn, bir qadın cəmi 5 saat qan görüb kəsilsə, o namazlarını qılmağa davam etməlidir.

¹³⁵ **Orta müddət**: Qadınlarda çoxunda bu müddət 6 və ya 7 gündür. Bu, bioloji ritmə görə dəyişir.

¹³⁶ **Maksimum müddət**: Bir qadın 15 gündən çox qan görərsə, 15-ci gündən sonrakı qan heyz deyil, xəstəlik qanıdır. Bu halda qadın 15 gün tamam olan kimi qüsl almalı və namazlarına başlamalıdır.

¹³⁷ İki aybaşı dövrü arasındakı paklıq müddətini ifadə edir.

¹³⁸ **Minimum təmizlik**: Əgər bir qadın heyzi bitdikdən məsələn 10 gün sonra yenidən qan görərsə, bu yeni bir heyz sayıla bilməz. Çünki iki heyz arasında mütləq ən az 15 gün təmizlik keçməlidir. Bu 10 günlük qan yenə "istihazə" (xəstəlik qanı) sayılır.

¹³⁹ **Orta təmizlik**: Bir ay 30 gün hesab olunarsa, 6-7 gün heyz görən qadın, təbii olaraq 23-24 gün təmiz qalır.

¹⁴⁰ **Maksimum təmizlik**: Bəzi qadınlar aylarla, hətta illərlə heyz görməyə bilər (məsələn, hamiləlik dövrü). Buna görə də təmizliyin yuxarı həddi yoxdur; qadın nə qədər qan görmürsə, o qədər müddət pak sayılır.

Nifasın (zahılığın)¹⁴¹ ən az müddəti (ləhzədir) bir anlıqdır¹⁴², orta müddəti qırx gün¹⁴³, ən çox müddəti isə altmış gündür¹⁴⁴.

¹⁴¹ **Nifas**, doğumdan dərhal sonra gələn qandır.

¹⁴² **Minimum müddət**: "Ləhzə" (bir an) ifadəsi o deməkdir ki, bir qadın doğuşdan sonra çox az qan görüb dərhal təmizləne bilər. Bu halda o, dərhal qüsl alıb ibadətlərinə başlamalıdır.

¹⁴³ **Orta müddət**: İslam cəmiyyətlərində və tibbi təcrübədə qadınların çoxu 40 gün ərzində təmizlənir. "Qırxı çıxmaq" deyimi də buradan gəlir.

¹⁴⁴ **Maksimum müddət**: Doğuşdan sonra gələn qan 60 günü keçərsə, 60-cı gündən sonrakı qan nifas deyil, xəstəlik qanıdır. Qadın 60 gün tamam olan kimi paklanmış sayılır və ibadətlərinə qayıdır.

الأَحْدَاثُ

الأَحْدَاثُ اثْنَانِ: أَصْغَرُ وَأَكْبَرُ، فَالْأَصْغَرُ مَا أُوجِبَ الْوُضُوءَ، وَالْأَكْبَرُ مَا أُوجِبَ الْغُسْلَ

Mənəvi Natəmizlik (Hədəs) Olan Hallar

Namaza mane (hədəs) mənəvi natəmizlik olan hallar ikidir¹⁴⁵: Kiçik¹⁴⁶ və böyük¹⁴⁷. (Kiçik mənəvi natəmizlik (hədəs) - dəstəmaz almağı vacib edən, böyük mənəvi natəmizlik (hədəs) isə - qüsl almağı vacib edən hallardır.)

Mənəvi Natəmizlik (Hədəs) Olan Hallar

¹⁴⁵ İslam fiqhində "nəcasət" (gözlə görünən murdarlıq) ilə "hədəs" (gözlə görünməyən, lakin hökmən təmizlik tələb edən hal) fərqlidir. Hədəs, insanın bədənində yaranan və onu ibadətə mane edən mənəvi bir vəziyyətdir (kirlilikdir).

¹⁴⁶ **Kiçik hədəs:** Bu vəziyyət dəstəmazın pozulması ilə yaranır. Məsələn, təbii ehtiyacı ödəmək (ayaqyoluna getmək), yel çıxarmaq və ya dərin yuxuya getmək kiçik hədəs sayılır. Bu vəziyyətdə olan şəxs namaz qılmaq, Kəbəni təvaf etmək və ya Qurana toxunmaq üçün mütləq dəstəmaz almalıdır.

¹⁴⁷ **Böyük hədəs:** Bu vəziyyət bədənə tamamilə yuyulmasını (qüslü) tələb edir. Bura cənabət (cinsi əlaqə və ya ehtirasla maye gəlməsi), heyz (aybaşı) və nifas (zahılıq) sonrasındakı hallar daxildir. Böyük hədəs halında olan şəxsə namaz qılmaq haram olduğu kimi, məscidə girmək və Quran oxumaq da qadağandır.

Nümunə: Əgər bir nəfərin sadəcə dəstəmazı pozulubsa, o, kiçik hədəs halındadır və təkəcə dəstəmaz almaqla təmizlənir. Amma bir qadının aybaşısı bitibsə, o, böyük hədəs halındadır və bütün bədənini yumadan (qüsl almadan) pak sayılmaz.

حُكْمُ الْإِسْتِعَانَاتِ

الْإِسْتِعَانَاتُ أَرْبَعٌ خِصَالٍ: مُبَاحَةٌ، وَخِلَافُ الْأُولَى، وَمَكْرُوهَةٌ، وَوَاجِبَةٌ

فَالْمُبَاحَةُ: هِيَ تَقْرِيْبُ الْمَاءِ

وَخِلَافُ الْأُولَى: هِيَ صَبُّ الْمَاءِ عَلَى نَحْوِ الْمُتَوَضِّئِ

وَالْمَكْرُوهَةُ: هِيَ لِمَنْ يَغْسِلُ أَعْضَاءَهُ

وَالْوَاجِبَةُ: هِيَ لِلْمَرِيضِ عِنْدَ الْعَجْزِ

(Dəstəmaz və ya Qüsüldə) Başqasından Kömək İstəməyin Hökmləri¹⁴⁸

Başqasından kömək istəmək dörd növə ayrılır: Mübah, xilafül-övla (Daha yaxşı olana uyğun olmayan əməl) (etməmək daha yaxşı olan), məkruh və vacib.

- Mübah olan: Suyu (dəstəmaz alacaq şəxsə) yaxınlaşdırmaq¹⁴⁹,
- Xilafül-övla (etməmək daha yaxşı olan) olan: Dəstəmaz alan üçün su tökmək¹⁵⁰,
- Məkruh olan: Əzaları başqasının yuyması¹⁵¹,
- Vacib olan: Aciz qalan xəstəyə yardım etmək¹⁵².

(Dəstəmaz və ya Qüsüldə) Başqasından Kömək İstəməyin Hökmləri

¹⁴⁸ Şafei məzhəbində dəstəmaz və qüsl kimi ibadətləri yerinə yetirərkən başqasından kömək istəməyin hökmü eyni deyildir. Bu hərəkətin növünə və ehtiyaca görə dörd fərqli hökmü vardır.

¹⁴⁹ Məsələn, bir nəfərin dəstəmaz alması üçün su qabını gətirib onun yanına qoymaq mübahdır. Burada heç bir kərəhət (xoşagəlməzlik) yoxdur, çünki bu, sadəcə hazırlıqdır, ibadətin özünə birbaşa müdaxilə deyil.

¹⁵⁰ Dəstəmaz alan şəxs özü suyu götürə bildiyi halda, başqasının onun əlinə su tökməsi "xilafül-övla" sayılır. Yəni bu hərəkət haram və ya məkruh deyil, lakin ibadəti insanın özünün tam yerinə yetirməsi daha fəzilətlidir.

¹⁵¹ Sağlam bir insanın dəstəmaz əzalarını (üzünü, qollarını) başqasına yudurtması məkruhdur. Çünki bu, ibadətdə tənbellik və bir növ təkəbbür (lovğalıq) görüntüsü yaradır. İbadətdə əziyyət çəkmək və təvazökar olmaq əsasdır.

¹⁵² Əgər bir şəxs xəstəlik və ya şikəstlik səbəbindən özü dəstəmaz ala bilmirsə, başqasının ona dəstəmaz aldırması vacibdir. Bu vəziyyətdə kömək istəmək artıq məkruhluqdan çıxır və namazın qılınması üçün bir zərurətə çevrilir.

NAMAZ BƏHSİ

أَعْدَارُ الصَّلَاةِ

أَعْدَارُ الصَّلَاةِ اثْنَانِ: النَّوْمُ وَالنَّسْيَانُ

Namazın Üzrləri

(Namazı vaxtından gecikdirməyə səbəb olan hallar)¹⁵³

Namazın (vaxtından sonraya qalması üçün şəriətdə qəbul edilən) üzrləri ikidir: Yuxu¹⁵⁴ və unutmaq¹⁵⁵.

Namazın Üzrləri

¹⁵³ İslam hüququna görə, hər bir namazı öz vaxtında qılmaq fərzdır və namazı qəsdən vaxtından sonraya saxlamaq böyük günahdır. Lakin insanın iradəsindən asılı olmayan bəzi hallarda namazın qəzaya qalması "günah" sayılmır. Həmin hallarda yuxu və unutmaqdır.

¹⁵⁴ **Yuxu:** Əgər bir insan namazın vaxtı girməmişdən əvvəl yatıbsa və ya namaz vaxtı daxil olsa da oyanmaq üçün lazımı tədbirləri gördüyü halda (məsələn, zəngli saat qurub, lakin eşitməyibse) namazın vaxtı çıxana qədər oyanmayıbsa, bu şəxs günahkar sayılmır. Oyandığı an həmin namazı "əda" niyyəti ilə deyil, qəza olaraq dərhal qılmalıdır. Lakin namazın vaxtının çıxacağını bilə-bilə, oyanacağına da ümidi olmadan namaz vaxtı yatmaq üzr sayılmır.

¹⁵⁵ **Unutmaq:** İnsanlıq halı olaraq, bir şəxs namaz qılmalı olduğunu tamamilə unudarsa və namazın vaxtı çıxandan sonra xatırlayarsa, bu da bir üzrdür. Burada şərt odur ki, unutmağa səbəb olan iş haram və ya boş bir məşğuliyyət olmasın. Məsələn, bir insan elmi bir məsələni araşdırarkən və ya mühüm bir işlə məşğul olarkən namazın vaxtını tamamilə unudubsa, xatırladığı an qılmalıdır.

Qeyd: Bu iki halda namazı gecikdirən şəxsə günah yazılmaz, lakin o namaz mütləq qəza edilməlidir.

شُرُوطُ الصَّلَاةِ

شُرُوطُ الصَّلَاةِ ثَمَانِيَةٌ: طَهَارَةُ الْحَدَثَيْنِ، وَالطَّهَارَةُ عَنِ النَّجَاسَةِ فِي الثَّوْبِ وَالْبَدَنِ وَالْمَكَانِ، وَسِتْرُ الْعَوْرَةِ، وَاسْتِقْبَالُ الْقِبْلَةِ، وَدُخُولُ الْوَقْتِ، وَالْعِلْمُ بِفَرَضِيَّتِهَا، وَأَنْ لَا يَعْتَقِدَ فَرَضًا مِنْ فُرُوضِهَا سُنَّةً، وَاجْتِنَابُ الْمُبْطَلَاتِ

Namazın Şərtləri

Namazın (səhih olması üçün) şərtləri səkkizdir:

1. İki hədəsdən (qüsulsuzluq və dəstəmazsızlıqdan) təmizlənmək¹⁵⁶,
2. Paltarda, bədəndə və məkanda nəcasətdən (murdarlıqdan) təmiz olmaq¹⁵⁷,
3. Övrət yerini (şəriətdə müəyyən edilmiş bədən hissələrini) örtmək¹⁵⁸,
4. Qibləyə (Kəbə istiqamətinə) yönəlmək¹⁵⁹,
5. (Namaz) vaxtının girməsi¹⁶⁰,
6. (Qılınan) namazın fərz olduğunu bilmək¹⁶¹,
7. Namazın fərzlərindən heç birini sünne zənn etməmək¹⁶²,
8. Namazı batil edən (pozan) şeylərdən çəkinmək¹⁶³.

Namazın Şərtləri

¹⁵⁶ Burada "iki hədəs" dedikdə dəstəmazsızlıq (kiçik hədəs) və cənabət, heyz, nifas kimi qüsl tələb edən hallar (böyük hədəs) nəzərdə tutulur. Namaza duran şəxsin həm dəstəmazı olmalı, həm də qüsulsüz olmamalıdır. Məsələn, dəstəmazı olmayan şəxsin qıldığı namaz batildir.

¹⁵⁷ Namaz qılan şəxsin həm geyindiği paltarlar, həm bədəni, həm də namaz qıldığı yer dində nəcasət sayılan şeylərdən (sidik, qan, nəcis və s.) təmiz olmalıdır. Məsələn, corabına sidik damcılamış bir şəxs həmin corabla namaz qıla bilməz.

¹⁵⁸ Namazda örtülməsi vacib olan yerlərin qapalı olmasıdır. Kişilərdə göbəklə diz qapağı arası (diz daxil), qadınlarda isə üz və əllər istisna olmaqla bütün bədən örtülməlidir. Paltar dərinin rəngini göstərməyəcək qədər qalın və örtücü olmalıdır.

¹⁵⁹ Namaz qılarkən bədənin (sinənin) Kəbə istiqamətinə yönəlməsi şərtidir. Əgər bir kəs bilərək üzünü qiblədən başqa tərəfə çevirsə, namazı pozular. Yalnız səfərdə olanın nafilə namazı və ya qibləni təyin etməyin qeyri-mümkün olduğu zərurət halları istisnadır.

¹⁶⁰ Hər bir namazın öz təyin olunmuş vaxtı vardır. Vaxt daxil olmamışdan qılınan namaz yerinə keçməz. Məsələn, zöhr namazını azan oxunmamışdan 5 dəqiqə əvvəl qılmaq olmaz; o namaz batildir və vaxt girəndə yenidən qılınmalıdır.

¹⁶¹ Namaz qılan şəxs qıldığı namazın ona Allah tərəfindən vacib (fərz) buyurulduğunu dərk etməlidir. Əgər bir insan namazı sadəcə bir idman və ya adət kimi qılarsa, onun fərz olduğunu bilməzsə, o namaz ibadət sayılmaz.

¹⁶² Namazın daxilindəki vaciblərini (məsələn: rükunu, səcdəni, Fatihəni) sünne (yəni edilməsə də olar) kimi görmək olmaz. İnsan namazın içindəki hər bir fərzi fərz olaraq bilib və qəbul etməlidir.

¹⁶³ Namaz əsnasında namazı pozan hərəkətlərdən uzaq durmaq lazımdır. Məsələn, namazda danışmaq, bir şey yemək-içmək və ya namazın hərəkətlərinə aid olmayan ardıcıl üç böyük hərəkət etmək (əlləri yelləmək və s.) namazı pozur.

الْعَوْرَاتُ

الْعَوْرَاتُ أَرْبَعٌ: عَوْرَةُ الرَّجُلِ مُطْلَقًا، وَالْأَمَةُ فِي الصَّلَاةِ مَا بَيْنَ السُّرَّةِ وَالرُّكْبَةِ، وَعَوْرَةُ الْحُرَّةِ فِي الصَّلَاةِ جَمِيعُ بَدَنِهَا مَا سِوَى الْوَجْهِ وَالْكَفَّيْنِ، وَعَوْرَةُ الْحُرَّةِ وَالْأَمَةِ عِنْدَ الْأَجَانِبِ جَمِيعُ الْبَدَنِ، وَعِنْدَ مَحَارِمِهَا وَالنِّسَاءِ مَا بَيْنَ السُّرَّةِ وَالرُّكْبَةِ

Övrət Yerləri

(Örtülməsi vacib olan nahiyələr)

Övrət¹⁶⁴ yerləri dördüdür:

1. Kişinin hər yerdə (namzda və ya namazdan kənarında) övrəti (göbək daxil olmaqla) göbək ilə (diz qapağı daxil olmaqla) diz qapağı arasındır¹⁶⁵,
2. Cariyənin namzdakı övrəti (göbək daxil olmaqla) göbək ilə (diz qapağı daxil olmaqla) diz qapağı arasındır¹⁶⁶.
3. Azad qadının namzdakı övrəti üzü və əllərinin içi-çölü istisna olmaqla bütün bədənidir¹⁶⁷.
4. Azad qadının və cariyənin naməhrəm kişilərin yanında övrəti bütün bədənini, məhrəmlərinin (yaxın qohumlarının) və digər qadınların yanında isə göbək ilə diz qapağı arasındır¹⁶⁸.

Övrət Yerləri

¹⁶⁴ Övrət – örtülməsi fərz olan və başqasının baxması haram olan nahiyələrdir.

¹⁶⁵ **Kişilərin övrəti:** Kişi üçün həm namazda, həm də namazdan kənarında (başqalarının yanında) örtülməsi vacib olan yer göbəyi ilə diz qapağının arasındır. Göbək və diz qapağının özü də bu sərhədə daxildir. **Nümunə:** Bir kişi şortik geyinərkən diz qapağını örtməlidir, əks halda namazı səhih olmaz.

¹⁶⁶ **Cariyənin (qul qadının) namzdakı övrəti:** Klassik fiqhə görə cariyələrin hökmü bu məsələdə kişilər kimidir. Lakin müasir dövrdə köləlik sistemi olmadığı üçün bu hökm praktik tətbiqdə deyil, elmi bir məlumat kimi qalır.

¹⁶⁷ **Azad qadının namzdakı övrəti:** Qadın namaz qılarkən yalnız üzü və biləklərinə qədər olan əlləri istisna olmaqla bütün bədənini (saçlarından ayaqlarının uclarına qədər) örtməlidir. **Nümunə:** Əgər namazda qadının bir teli və ya boğazı açılsa və dərhal örtməzsə namazı pozular.

¹⁶⁸ **Qadınların başqalarının yanındakı övrəti:**

Naməhrəm kişilər (yadlar) yanında: Fitnə qorxusu olduqda qadının bütün bədənini (üz və əllər daxil) örtülməlidir.

Məhrəmlər (ata, qardaş, əmi və s.) və digər müsəlman qadınlar yanında: Qadın öz yaxın qohumlarının və ya digər qadınların yanında göbəklə diz arası istisna olmaqla, bədəninin digər hissələrini (başını, qollarını, sinəsinin üst hissəsini) açmağa bilər.

أَرْكَانُ الصَّلَاةِ

أَرْكَانُ الصَّلَاةِ سَبْعَةٌ عَشْرَ: (الأول) النِّيَّةُ، (الثاني) تَكْبِيرَةُ الإِحْرَامِ، (الثالث) الْقِيَامُ عَلَى الْقَادِرِ فِي الْفَرَضِ، (الرابع) قِرَاءَةُ الْفَاتِحَةِ، (الخامس) الرُّكُوعُ، (السادس) الطُّمَأْنِينَةُ فِيهِ، (السابع) الإِعْتِدَالُ، (الثامن) الطُّمَأْنِينَةُ فِيهِ، (التاسع) السُّجُودُ مَرَّتَيْنِ، (العاشِر) الطُّمَأْنِينَةُ فِيهِ، (الحادي عشر) الْجُلُوسُ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ، (الثاني عشر) الطُّمَأْنِينَةُ فِيهِ، (الثالث عشر) النَّشْهُدُ الْأَجِيرُ، (الرابع عشر) الْفُعُودُ فِيهِ، (الخامس عشر) الصَّلَاةُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فِيهِ، (السادس عشر) السَّلَامُ، (السابع عشر) النَّزْتِيبُ

Namazın Rüknləri

(Namazın daxili fəzrləri)

Namazın rüknləri on yeddidir:

1. Niyət¹⁶⁹,
2. İftitah təkbiri (Təkbirətul-ihram)¹⁷⁰,
3. Gücü çatan üçün fərz namazlarda ayaqda durmaq (Qiyam)¹⁷¹,
4. Fatihe surəsini oxumaq¹⁷²,
5. Rükü etmək¹⁷³,
6. Rükuda "tüməninə" (sakitlik/təskinlik)¹⁷⁴,
7. Etidal (Rükudan qalxaraq dikəlmək)¹⁷⁵,

Namazın Rüknləri

¹⁶⁹ Niyət namaza qəlblə yönəlməkdir. Şafei məzhəbində fərz namaz qılarkən hansı namazı (məsələn, zöhr namazını) qıldığını qəlbində təyin etmək və onun fərz olduğunu düşünmək şərtidir. Niyətin vaxtı təkbirə başladığın andır. Niyət isə belə edilir: “Niyət etdim Allah rızası üçün, Zöhr namazının dörd rükət fərzini qılmağa”. Sonra təkbir gətirilir.

¹⁷⁰ Namaza girərkən "Allahu Əkbər" deməkdir. Bu sözü demədən namaz başlamış sayılmaz. Bu təkbirə "ehram" deyilməsinin səbəbi, namazdan əvvəl halal olan (danışmaq, yemək) işlərin bu sözdən sonra haram olmasıdır. Çünkü “ehram” da “haram” kəliməsiylə eyni kökdəndir. Bu təkbirə “iftitah” deyilməsinin səbəbi isə namazı ilk açan (yəni ilk başlatan) bir əməl olduğu üçündür. Çünkü “iftitah” da açmaq mənasındaki “fəth” kəliməsiylə eyni kökdən gəlir.

¹⁷¹ Sağlamlığı imkan verən şəxs fərz namazı mütləq ayaqda qılmalıdır. Oturaraq qılmaq yalnız xəstəlik və ya ciddi zəiflik halında icazəlidir. Nəfilə (sünnə) namazları isə gücü çatsa belə oturaraq qılmaq olar, lakin savabı az olar.

¹⁷² Namazın hər rükətində Fatihe surəsini oxumaq fəzrdir. Bura "Bismilləhir-Rahmənir-Rahim" ayəsi də daxildir. Əgər Fatihedən bir hərf belə əskik olsa, namaz doğru/düzgün sayılmaz.

¹⁷³ Belini əyərək əlləri dizlərə çətdirəməkdir. Arxa tərəf (bel) tam düz olmalıdır.

¹⁷⁴ Rükuda bütün bədən üzvlərinin bir anlıq hərəkətsiz qalmasıdır. Tələsik, "yatıb-qalxan" kimi rükü etmək namazı pozar. Ən azı bir dəfə "Sübhənəllah" deyəcək qədər gözləmək lazımdır.

¹⁷⁵ Rükudan sonra bədəni tamamilə düzəltməkdir.

8. Etidə "tüməninə"¹⁷⁶,
9. İki dəfə səcdə etmək¹⁷⁷,
10. Səcdədə "tüməninə"¹⁷⁸,
11. İki səcdə arasında oturmaq¹⁷⁹,
12. İki səcdə arasındakı oturuşda "tüməninə"¹⁸⁰,
13. Son təşəhhüd (Əttəhiyyatu duasını oxumaq)¹⁸¹,
14. Son təşəhhüddə oturmaq¹⁸²,
15. Son təşəhhüddə Peyğəmbərə ﷺ salavat gətirmək¹⁸³,
16. Salam vermək¹⁸⁴,
17. Tərtib (Ardıcılıq)¹⁸⁵.

¹⁷⁶ Qalxdıqdan sonra dərhal səcdəyə getməməli, bir anlıq hərəkətsiz dayanıb gözlənməlidir.

¹⁷⁷ Alın, əllər, dizlər və ayaq barmaqlarının uclarını yerə qoymaqla hər rükətdə iki dəfə səcdə etmək fərzdır.

¹⁷⁸ Alın yerdə ikən üzvlərin hərəkətsiz qalmasıdır.

¹⁷⁹ Birinci səcdədən qalxıb ikinciyə getməmişdən əvvəl oturmaq rükndür.

¹⁸⁰ Oturan zaman bir anlıq sakit dayanmaq.

¹⁸¹ Namazın sonunda "ət-Təhiyyatu..." duasını oxumaqdır.

¹⁸² Duanı oxuyarkən oturmuş vəziyyətdə olmaq şərtidir.

¹⁸³ Ən azı "Allahummə salli alə Muhamməd" demək şərtidir.

¹⁸⁴ Birinci salamı (əs-Səlamu aleykum və rahmətullah) demək fərzdır, ikinci salam isə sünnədir.

¹⁸⁵ Yuxarıda qeyd olunan rükləri qeyd olunan ardıcılıqla etmək. Məsələn, bilərək səcdəni rükudan əvvəl edənin namazı batildir.

Qeyd: Bu 17 rükəndən biri belə edilməzsə, namaz sayılmır.

النِّيَّةُ ثَلَاثَةٌ

النِّيَّةُ ثَلَاثُ دَرَجَاتٍ:

إِنْ كَانَتْ الصَّلَاةُ فَرَضًا وَجَبَ قَصْدُ الْفِعْلِ وَالتَّعْيِينُ وَالْفَرَضِيَّةُ،
وَإِنْ كَانَتْ نَافِلَةً مُؤَقَّتَةً، كَرَاتِيَّةٍ أَوْ دَاتٍ سَبَبٍ، وَجَبَ قَصْدُ الْفِعْلِ، وَالتَّعْيِينُ،
وَإِنْ كَانَتْ نَافِلَةً مُطْلَقَةً، وَجَبَ قَصْدُ الْفِعْلِ فَقَطً.
الْفِعْلُ: أَصَلِّي، وَالتَّعْيِينُ: ظُهُرًا أَوْ عَصْرًا، وَالْفَرَضِيَّةُ فَرَضًا

Niyətin Formaları

Niyət (namazın növünə görə) üç formada olur:

1. Əgər namaz fərzdirsə; "felin qəsd", "təyin etmək" və "fərz olduğunu düşünmək" vacibdir¹⁸⁶,
2. Əgər namaz müəyyən bir vaxta bağlı olan və ya bir səbəbə bağlı olan nafilə namazdırsa; "felin qəsd" və "təyin etmək" vacibdir¹⁸⁷,
3. Əgər namaz mütləq (hər hansı bir vaxta və ya səbəbə bağlı olmayan) nafilədirsə; yalnız "felin qəsd" vacibdir¹⁸⁸.

Niyətin Formaları

¹⁸⁶ Bir fərz namazı (məsələn, Zöhr namazı) qılarkən niyyətdə mütləq üç ünsür olmalıdır:

1. **Felin qəsd**: Qəlbə "namaz qılıram" demək.
2. **Təyin**: Hansı namaz olduğunu (Məsələn: Zöhr, Əsr və s.) müəyyən etmək.
3. **Fərzliyi**: Həmin namazın "fərz" olduğunu qəlbədən keçirmək.

Nümunə: "Niyət etdim Allah rızası üçün bu günün zöhr namazının dörd rükət fərzini qılmağa."

¹⁸⁷ Sünnə namazlarda (məsələn, zöhrün sünnəsi, təravih və ya bayram namazı kimi) namazın adını çəkmək şərtidir. Birinci formadakı üç ünsürdən üçüncüsü burda yoxdur çünki, namaz fərz deyil. **Nümunə**: "Niyət etdim zöhrün ilk sünnəsini (təyin) qılmağa (qəsd)."

¹⁸⁸ Heç bir xüsusi adı olmayan, sadəcə Allah üçün qılınan nafilə namazlarda yalnız namaz qılacağını düşünmək kifayətdir. **Nümunə**: "Niyət etdim Allah üçün iki rükət namaz qılmağa."

شُرُوطُ تَكْبِيرَةِ الْإِحْرَامِ

شُرُوطُ تَكْبِيرَةِ الْإِحْرَامِ سِتَّةٌ عَشَرَ: أَنْ تَقَعَ حَالَةَ الْقِيَامِ فِي الْفَرْضِ، وَأَنْ تَكُونَ بِالْعَرَبِيَّةِ، وَأَنْ تَكُونَ بِلَفْظِ الْجَلَالَةِ، وَبِلَفْظِ أَكْبَرُ، وَالتَّرْتِيبُ بَيْنَ اللَّفْظَيْنِ، وَأَنْ لَا يَمُدَّ هَمْزَةُ الْجَلَالَةِ، وَعَدَمُ مَدِّ بَاءِ أَكْبَرُ، وَأَنْ لَا يُشَدَّدَ الْبَاءُ، وَأَنْ لَا يَزِيدَ وَأَوْ سَاكِنَةً أَوْ مُنْحَرَكَةً بَيْنَ الْكَلِمَتَيْنِ، وَأَنْ لَا يَزِيدَ وَأَوْ قَبْلَ الْجَلَالَةِ، وَأَنْ لَا يَقِفَ بَيْنَ كَلِمَتَيْ التَّكْبِيرِ وَفَقَّةً طَوِيلَةً وَلَا قَصِيرَةً، وَأَنْ يُسْمَعَ نَفْسَهُ جَمِيعَ حُرُوفِهَا، وَدُخُولَ الْوَقْتِ فِي الْمَوْقَاتِ، وَإِقَاعُهَا حَالَ الْإِسْتِقْبَالِ، وَأَنْ لَا يُجَلَّ بِحَرْفٍ مِنْ حُرُوفِهَا، وَتَأْخِيرُ تَكْبِيرَةِ الْمَأْمُومِ عَنِ التَّكْبِيرَةِ الْإِمَامِ

İftitah (Ehram) Təkbirinin Şərtləri

İftitah (namaza başlama) təkbirinin on altı şərti vardır:

1. Fərz namazlarda qiyam (ayaqda durma) halında edilməlidir¹⁸⁹,
2. Ərəb dilində olmalıdır¹⁹⁰,
3. "Allah" kəlməsi ilə olmalıdır¹⁹¹,
4. "Əkbər" kəlməsi ilə olmalıdır¹⁹²,
5. Bu iki kəlmə arasında ardıcılıq qorunmalıdır¹⁹³,
6. Allah sözünün əvvəlindəki həmzə uzadılmamalıdır. (Yəni, Allah ismindəki "A" hərfi)¹⁹⁴,
7. "Əkbər" kəlməsindəki "bə" hərfi uzadılmamalıdır¹⁹⁵,
8. "Bə" hərfi təşdidli (qoşalaşmış) oxunmamalıdır¹⁹⁶,
9. İki kəlmə arasında hərəkəli və ya hərəkəsiz "vav" hərfi əlavə edilməməlidir¹⁹⁷,
10. Allah sözündən əvvəl "vav" hərfi artırılmamalıdır¹⁹⁸,

İftitah (Ehram) Təkbirinin Şərtləri

¹⁸⁹ Əgər bir şəxs fərz namazı qılırsa və ayaqda dura bilirsə, təkbir deyərəkən tam dik durmalıdır.

¹⁹⁰ Namaza daxil olarkən işlədilən ifadə mütləq orijinal ərəb dilindəki forması ilə deyilməlidir. **Nümunə:** "Allah ən böyükdür" və ya "Tanrı ucadır" kimi tərcümə olunmuş ifadələrlə namaza başlamaq keçərli deyil.

¹⁹¹ Təkbir mütləq Allahın bu xüsusi adı ilə başlamalıdır. **Nümunə:** "Rahmanu Əkbər" və ya "Kərimu Əkbər" demək təkbir sayılır.

¹⁹² Allahın adından sonra gələn böyüklük vəsfini ifadə edən kəlmə "Əkbər" olmalıdır. **Nümunə:** "Allahu Əzam" və ya "Allahu Kəbir" deməklə namaz başlamış sayılmaz.

¹⁹³ Əvvəl Allah adı, sonra "Əkbər" deyilməlidir. **Nümunə:** Səhvən "Əkbəru Allah" demək təkbirin pozulması deməkdir.

¹⁹⁴ "Aaa-llahu" deyərək həmzəni uzatmaq onu sual formasına salır. **Nümunə:** "Aaa-llahu Əkbər?" demək "Allah böyükdürmü?" mənasına gəlidiyi üçün namazı pozur.

¹⁹⁵ Əgər "bə" hərfi uzadılsa, mənası tamamilə dəyişərək "təbil" mənasına gələn bir kəlməyə çevrilir. **Nümunə:** "Allahu Əkbəər-" demək qətiyyən olmaz.

¹⁹⁶ "Bə" hərfini iki dəfəymiş kimi vurğulu demək olmaz. **Nümunə:** "Allahu Əkb-bər" şəklində tələffüz etmək xətəlidir.

¹⁹⁷ "Allah" ilə "Əkbər" arasına sanki yeni bir bağlayıcı artırırmış kimi səs çıxarılmamalıdır. **Nümunə:** "Allahu-v-Əkbər" demək olmaz.

¹⁹⁸ Təkbirə birbaşa başlanmalıdır, əvvəlinə heç bir səs artırılmamalıdır. **Nümunə:** "V-Allahu Əkbər" demək təkbirin şərtini pozur.

11. İki kəlmə arasında uzun və ya qısa fasilə verilməməlidir¹⁹⁹,
12. İnsan özü eşidəcəyi dərəcədə təkbirin bütün hərflərini tələffüz etməlidir²⁰⁰,
13. Namaz vaxtı daxil olduqdan sonra edilməlidir²⁰¹,
14. Təkbir qibləyə yönəlmiş halda edilməlidir²⁰²,
15. Təkbirin hərflərindən heç birinə xələl gətirilməməlidir²⁰³,
16. Məmumun (imama uyan şəxsin) təkbiri imamın təkbirindən sonra olmalıdır²⁰⁴,

¹⁹⁹ "Allah" dedikdən sonra gözləyib, sonra "Əkbər" demək olmaz; iki söz bir tam kimi deyilməlidir. **Nümunə:** "Allah..." (3 saniyə sükut) "...Əkbər" demək təkbirin bütövlüyünü pozur.

²⁰⁰ Təkbir sadəcə ürəkdən keçirilməməli, dil tərpənməli və adam öz pıçılığını eşitməlidir. **Nümunə:** Heç bir səs çıxarmadan, dodaqları tərpətmədən namaza başlamaq keçərsizdir.

²⁰¹ Namazın vaxtı girmədən təkbir gətirilsə namaz sayılmaz. **Nümunə:** Günorta azanı verilməmişdən 1 dəqiqə əvvəl təkbir gətirib namaza başlamaq olmaz.

²⁰² Təkbir gətirərkən bədən tam qibləyə baxmalıdır. **Nümunə:** Yan tərəfə baxarkən və ya çevrilərkən "Allahu Əkbər" deyib sonra qibləyə düzəlmək namazı batil edər.

²⁰³ Sözlərdəki bütün hərflər (əlif, ləm, hə, kaf, ra) yerli-yerində deyilməlidir. **Nümunə:** "Allah" sözünün sonundakı "h" hərfini deməmək namazı pozur.

²⁰⁴ Camaatla namaz qılarkən imam "Əkbər" deyib təkbirini bitirmədən imama uyan təkbirə başlamamalıdır. **Nümunə:** İmam hələ təkbir gətirərkən imama uyan ondan qabaq və ya onunla eyni vaxtda "Allahu Əkbər" deməsi namazı batil edir.

شُرُوطُ الْفَاتِحَةِ

شُرُوطُ الْفَاتِحَةِ عَشْرَةٌ: التَّرْتِيبُ، وَالْمُوَالَاةُ، وَمُرَاعَاةُ حُرُوفِهَا وَمُرَاعَاةُ تَشْدِيدَاتِهَا، وَأَنْ لَا يَسْكُتَ سَكْتَةً طَوِيلَةً وَلَا قَصِيرَةً يَفْصِدُ بِهَا قَطْعَ الْقِرَاءَةِ، وَقِرَاءَةُ كُلِّ آيَاتِهَا وَمِنْهَا الْبِسْمَلَةُ، وَعَدَمُ اللَّحْنِ الْمُحَلِّ بِالْمَعْنَى، وَأَنْ تَكُونَ حَالَةَ الْقِيَامِ فِي الْفَرْضِ، وَأَنْ يُسْمِعَ نَفْسَهُ الْقِرَاءَةَ، وَأَنْ لَا يَتَخَلَّلَهَا ذِكْرُ أَجْنَبِيٍّ

Fatihənin Şərtləri

Fatihənin şərtləri ondur²⁰⁵:

1. Tərtib (Ardıcılıq): (Yəni, ayələrin yerini dəyişmək olmaz)²⁰⁶,
2. Fasilə verməmək (Ard-arda oxumaq): (Bir ayə bitdikdən sonra dərhal digər ayəyə keçmək lazımdır)²⁰⁷,
3. Hərflərin qorunması (Hərflərə riayət): (Bütün hərflər düzgün tələffüz edilməlidir)²⁰⁸,
4. Təşdidlərin (Şəddələrin) qorunması (Şəddələmə riayət): (Surədəki bütün şəddələr (qoşa oxunan hərflər) düzgün oxunmalıdır)²⁰⁹,
5. Qəsdən sükut etməmək (Kəsmək niyyəti ilə oxunuşu saxlamaq): (Əgər qiraəti kəsmək niyyəti ilə fasilə verilərsə, Fatihənin oxunuşu səhih sayılmaz)²¹⁰,

Fatihənin Şərtləri

²⁰⁵ Fatihə surəsinin namazda düzgün sayılması üçün 10 şərt vardır. Bu şərtlər namazın rüknü olan qiraətin qəbulu üçün mütləqdir.

²⁰⁶ Birincisi, tərtibdir." Fatihə ayələrin ardıcılığına uyğun oxunulmalıdır. Necə ki, bir binanı tikəndə əvvəl bünövrəni qoyub sonra damı vurulur, namazda da birinci ayəni axırda, axırını əvvəldə oxuna bilməz. Çünki belə oxunuş namazı pozar.

²⁰⁷ "İkincisi, ayələri ard-arda, ara vermədən oxumaq." Ayələr arasında elə uzun boşluq verməməlisən ki, kənardan baxan sənənin artıq Quran oxumadığını düşünsün. Oxumaq "zəncirvari" olmalıdır.

²⁰⁸ "Üçüncüsü, onun hərflərini (məxrəclərini) qorumaqdır (düzgün oxumaqdır)." Fatihənin hər bir hərfinin haqqını verərək oxumaq lazımdır. Şafei məzhəbində hərflərin tələffüzü çox önəmlidir. "S" hərfi ilə "Sad" hərfini qarışdırmaq olmaz. "Əl-həmdü" deyərək boğazdakı "h" (ح) hərfini, adi nəfəs hərfi (هـ) kimi oxunulsa, namaz təhlükəyə düşər. Hər hərf öz "məxrəcindən" (yuvasından) çıxmalıdır. Çünki Ərəb dilində hər hərfin ağız və boğazdan xüsusi çıxdığı yerləri (məxrəcləri) vardır.

²⁰⁹ "Dördüncüsü, təşdidlərinə (ikiqat oxunan/qoşalaşmış hərflərə) riayət etməkdir." Fatihədə 14 dənə şəddə (qoşa oxunan hərf) var. Bir şəddəni belə ötürsən, sanki bir hərfi oxumamış sayılırsan. **Nümunə:** "İyyəkə nə'budu" deyərək "y" hərfini bərk basaraq (qoşa) oxumalısan. Əgər "iyəkə" (yüngül) desən, bu "Günəş işığına ibadət edirik" mənasına gələ bilər ki, bu da namazı batil edər.

²¹⁰ "Beşincisi, qiraəti kəsmək niyyəti ilə nə uzun, nə də qısa sükut (fasilə) etməkdir." Nəfəsin kəsilə və ya asqırsan, bu problem deyil. Amma "mən dayandım, daha oxumuram" deyərək düşünərək yarımçıq kəssən, sonra davam etsən, o qiraət sayılır. **Nümunə:** Fatihənin ortasında kimsə qapını döyəndə "o an qapının səsini eşitmək üçün və oxumamaq məqsədi ilə" sussan, sonra qayıdıb davam etsən, gərək ən başdan başlayasan.

6. Bütün ayələri (və Bismilləhi) oxumaq: (Yəni, Bismilləhdə fatihədən bir ayə və hətta ilk ayəsi olduğu üçün Fatihəni Bismilləhsiz oxumamaq lazımdır)²¹¹,
7. Mənanı pozan səhvə yol verməmək²¹²,
8. Qiyamda (ayaqüstə) oxumaq (fərz namazda ayaq üstə oxumaq): (Fərz namazları qılarkən Fatihə surəsini ayaq üstə oxumaq şərtidir)²¹³,
9. Özü eşidəcək qədər səsləndirmək: (Fatihə surəsini oxuyarkən səsi özü eşidə biləcək səviyyədə çıxarmaq şərtidir)²¹⁴,
10. Yad zikrin araya girməməsi: (Fatihə surəsi oxunarkən arasına namaza aid olmayan kəlmələr və ya zikrlər qatmaq olmaz)²¹⁵.

²¹¹ "Altıncısı, bismilləh də daxil olmaqla bütün ayələrini oxumaqdır." Digər bəzi məzhəblərdən fərqli olaraq, Şafeilərdə "Bismilləhir-Rahmənil-Rahim" Fatihənin birinci ayəsi sayılır. **Nümunə:** Əgər namazda "Bismilləh"i demədən birbaşa "Əlhəmdulilləhi..." ilə başlasan, Fatihəni bir ayə əskik olduğu üçün namazın qəbul olmaz.

²¹² "Yeddincisi, mənanı pozacaq dərəcədə qiraət xətası etməməkdir." Oxuyarkən hərəkələri (ə, i, u səslərini) və ya hərfləri elə dəyişməməlisən ki, məna tamamilə başqa tərəfə getsin. **Nümunə:** "Ən'amtə aleyhim" (Sən onlara nemət verdin) yerinə, "Ən'amtu" (Mən onlara nemət verdim) desən, bu böyük bir xətdir və namazı pozar. Çünki burada özünü Allah yerinə qoymuş kimi olursan.

²¹³ "Səkkizincisi, fərz namazlarda Fatihəni ayaqüstə ikən oxumaqdır." Əgər ayağa qalxa bilirsənsə, mütləq dik durub oxumalısan. **Nümunə:** Rükua gedə-gedə Fatihənin sonunu oxumaq olmaz. Fatihə "vələd-dallin" deyənə qədər bədən tam dik durmalıdır.

²¹⁴ "Doqquzuncusu, oxuduğunu özün eşidəcək (pıçıldaıyacaq) qədər səsləndirməkdir." Namazda sadəcə ürəyində (fikrində) canlandırmaq kifayət deyil. Dilin tərpenməli və qulağın o səsi eşitməlidir. **Nümunə:** Ətrafda çox səs-küy yoxdursa, pıçıltını özün eşitməlisən. Tam səssiz, sadəcə daxildən oxunan Fatihə Şafei məzhəbində keçərli deyil.

²¹⁵ "Onuncusu, ayələr arasına yad bir zikrin qarışmamasıdır." Fatihəni oxuyarkən araya namazla birbaşa əlaqəsi olmayan başqa sözlər qatılmamalıdır. **Nümunə:** Sən Fatihəni oxuyanda kimsə asqırsa və sən "Yərhəməkəllah" desən, Fatihənin zənciri qırılır. Gərək Fatihəni təzədən başdan başlayasan.

تَشْدِيدَاتُ الْفَاتِحَةِ

تَشْدِيدَاتُ الْفَاتِحَةِ أَرْبَعٌ عَشْرَةَ: (بِسْمِ اللَّهِ) فَوْقَ اللَّامِ، (الرَّحْمَنُ) فَوْقَ الرَّاءِ، (الرَّحِيمُ) فَوْقَ الرَّاءِ، (وَالْحَمْدُ لِلَّهِ) فَوْقَ لَامِ الْجَلَالَةِ، (رَبِّ الْعَالَمِينَ) فَوْقَ الْبَاءِ، (الرَّحْمَنُ) فَوْقَ الرَّاءِ، (الرَّحِيمُ) فَوْقَ الرَّاءِ، (مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ) فَوْقَ الدَّالِ، (إِيَّاكَ نَعْبُدُ) فَوْقَ الْيَاءِ، (وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ) فَوْقَ الْيَاءِ، (اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ) فَوْقَ الصَّادِ، (صِرَاطَ الَّذِينَ) فَوْقَ اللَّامِ، (أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ) غَيْرَ الْمَعْنُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ) فَوْقَ الضَّادِ وَاللَّامِ

Fatihənin Şəddələri

(Qoşa oxunan hərflər)

Fatihə surəsində on dörd şəddəli (qoşa oxunan) hərf var²¹⁶:

- 1-3. Bismilləhdəki Şəddələr:
 1. (Bismilləh) kəlməsində 'Ləm' hərfinin üzərində,
 2. (ər-Rahmən) kəlməsində 'Ra' hərfinin üzərində,
 3. (ər-Rahim) kəlməsində 'Ra' hərfinin üzərində.²¹⁷

- 4-5. "Əlhəmdulilləhi Rabbil-ələmin"dəki Şəddələr:
 4. (Lilləhi) kəlməsində Allah adının 'Ləm' hərfi üzərində,
 5. (Rabbil) kəlməsində 'Bə' hərfinin üzərində.²¹⁸

- 6-7. "Ər-Rahmənir-Rahim"dəki Şəddələr:
 6. (ər-Rahmən) kəlməsində 'Ra' üzərində,
 7. (ər-Rahim) kəlməsində 'Ra' üzərində.²¹⁹

- 8. "Məliki yəvmid-din"dəki Şəddə:

Fatihənin Şəddələri

²¹⁶ Fatihə surəsinin düzgün oxunması üçün Şafei məzhəbində ən çox diqqət edilən məsələ təşdidlərdir (yəni şəddələr, hərfin qoşalaşması). Əgər namazda bir şəddəni unutsanız və ya yüngül oxusanız, sanki Fatihədən bir hərfi əskiltmiş olursunuz və bu da namazın səhihliyinə (düzgünlüyünə) xələl gətirir. "Fatihənin təşdidləri (qoşa oxunan hərfləri) on dördür." Fatihə surəsində tam 14 yerdə hərfi bərk, yəni iki dəfə vurğu ilə oxumaq lazımdır. Bu şəddələrdən birini belə boş buraxmaq, ayənin orjinal halını bozmaq deməkdir.

²¹⁷ "Bismilləh" deyərkən Allahın adındakı "L" səsini və Rahmən, Rahim adlarındakı "R" səslərini dilimizi damağımıza bir az bərk vuraraq, yəni qoşalaşdıraraq oxumalıyıq. Məsələn, "ər-ahmən" yox, "ər-Rrahmən" kimi.

²¹⁸ "Əlhəmdulilləh" deyəndə "L" hərfini, "Rabbil" deyəndə isə "B" hərfini vurğulu deməliyik. "Rabil ələmin" desəniz, şəddə itmiş olar, görək "Rab-bil" deyilsin.

²¹⁹ Bu, surənin içindəki ayədə gələn təkrar şəddələrdir. Yəni "R" hərfləri qoşa şəkildə vurğulanmalıdır.

8. (əd-Din) kəlməsində 'Dəl' hərfinin üzərində,²²⁰
- 9-10. "İyyəkə nə'budu və iyyəkə nəstəin"dəki Şəddələr:
9. (İyyəkə) kəlməsində 'Yə' üzərində,
10. (və İyyəkə) kəlməsində yenə 'Yə' üzərində.²²¹
- 11-12. "İhdinəs-siratal-mustəqim, siratal-ləzinə"dəki Şəddələr:
11. (əs-Siraat) kəlməsində 'Sad' hərfi üzərində,
12. (əl-ləzinə) kəlməsində 'Lam' hərfi üzərində.²²²
- 13-14. "Vələd-dallin"dəki Şəddələr:
13. (əd-Daallin) kəlməsində 'Dad' hərfi üzərində,
14. Eyni kəlmədə 'Lam' hərfi üzərində.²²³

²²⁰ "Yəvmid-din" deyərkən "D" hərfinə diqqət edilməlidir. "Yəvmi din" yox, sanki "D" hərfinə toxunub bir anlıq gözləyib sonra davam edirmiş kimi "əd-Dinn" deməliyik.

²²¹ Bura çox önəmlidir! Əgər "İyəkə" (şəddəsiz) deyilsə, mənası "Günəş işığı" olar. Şəddəli dedikdə isə "Yalnız Sənə" mənasına gəlir. Dilimizi "Y" hərfində bir az sıxmalıyıq: "İy-yəkə" kimi.

²²² "İhdinəs-siraat" deyəndə "S" (Sad) hərfini qalın və qoşa, "əlləzinə" deyəndə isə "L" hərfini də yenə şəddəli deyilməlidir.

²²³ Fatihənin sonundakı ən uzun və çətin hissədir. Burada iki dəfə qoşa hərf var: həm "D" (Dad) hərfi bərk deyilir, həm də sonundakı "L" hərfi (vələd-daaal-liiiiin).

Qeyd: Şəddə (تَشْدِيد - təşdid), bir hərfin iki dəfə tələffüz olunması, yəni ilk dəfə sükunlu (sakit), ikinci dəfə isə hərəkəli (səsli) oxunması deməkdir. Bu, hərfin üzərində "w" hərfinə bənzər bir işarə () ilə göstərilir. Fatiha surəsindəki bu on dörd təşdidin düzgün tələffüzü, surənin mənasının tam və düzgün çatdırılması, həmçinin namazın səhih olması üçün vacibdir. Hər bir təşdid, o hərfin üzərində dayanaraq daha qüvvətli və vurğulu oxunmasını təmin edir. Məsələn, "İyyəkə" sözündə "yə" hərfi şəddəli olduğu üçün "İyy-yəkə" şəklində, yəni "yə" hərfi iki dəfə tələffüz olunur. Bu, sözün mənasını dəyişdirə biləcək xətlərin qarşısını alır və tələffüzün düzgünlüyünü təmin edir.

رَفْعُ الْيَدَيْنِ

يُسْنُ رَفْعُ الْيَدَيْنِ فِي أَرْبَعَةِ مَوَاضِعَ: عِنْدَ تَكْبِيرَةِ الْإِحْرَامِ، وَعِنْدَ الرُّكُوعِ، وَعِنْدَ الْإِعْتِدَالِ، وَعِنْدَ الْقِيَامِ مِنَ التَّشَهُدِ الْأَوَّلِ

Namazda Əlləri Qaldırmaq

Dörd yerdə əlləri qaldırmaq sünnədir²²⁴:

1. İftitah təkbirində: (Namazın əvvəlindəki təkbirdə)²²⁵,
2. Rükuya gedərkən: (Qiyamdan (ayaq üstə duruşdan) rükuya (əyilməyə doğru) gedərkən)²²⁶,
3. Rükudan qalxarkən (Etidal-da): (Rükudan qalxıb doğrularkən)²²⁷,
4. Birinci təşəhhüddən qalxarkən: (Oturaq vəziyyətdən ayağa qalxarkən)²²⁸.

Namazda Əlləri Qaldırmaq

²²⁴ Namazın bəzi yerlərində əlləri çiyin bərabərinə qaldırmaq Peyğəmbərimizin ﷺ gözəl bir adətidir (sünnəsidir).

²²⁵ Namaza başlayanda "Allahu Əkbər" deyib əllərimizi qulaq yanına və ya çiyin bərabərinə qaldırırsınızsa, bax bu birincidir. Sanki dünyanı arxaya atıb Allaha yönəlirik. Şafei məzhəbində əllərin içi qibləyə tərəf, baş barmaqlar isə qulaq yumşaqlarına yaxın olmalıdır.

²²⁶ Fatihəni və surəni bitirdikdən sonra əyilmək üçün "Allahu Əkbər" deyirik. Bax həmin o anda da əlləri qaldırmaq sünnədir.

²²⁷ Rükuda "Subhanə Rabbiyəl-Azim" dedikdən sonra ayağa dikəlirik. Bu zaman "Səmi Allahu limən həmidəh" deyirik. Bax elə həmin an əlləri yenə qaldırmaq lazımdır.

²²⁸ "Və birinci təşəhhüddən (ikinci rükətdəki "Əttəhiyyatu"dan) qalxan zaman." Bildiyimiz kimi, 3 və ya 4 rükətli namazlarda ikinci rükətdə oturub "Əttəhiyyatu" oxuyuruq. Oradan üçüncü rükətə qalxmaq üçün ayağa duranda əllərimizi yenə qaldırmaq sünnədir.

شُرُوطُ السُّجُودِ

شُرُوطُ السُّجُودِ سَبْعَةٌ: أَنْ يَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْضَاءٍ، وَأَنْ تَكُونَ جَبْهَتُهُ مَكْشُوفَةً، وَالتَّحَامُلُ بِرَأْسِهِ، وَعَدَمُ الْهَوِيِّ لِغَيْرِهِ، وَأَنْ لَا يَسْجُدَ عَلَى شَيْءٍ يَتَحَرَّكُ بِحَرَكَتِهِ، وَارْتِفَاعُ أَسْفَلِهِ عَلَى أَعَالِيهِ، وَالطَّمَأِينَةُ فِيهِ

Səcdənin Şərtləri

Səcdənin şərtləri yeddidir:

1. Yeddi üzv üzərinə səcdə etmək²²⁹,
2. Alın (səcdə yerinə toxunarkən) açıq olmalıdır²³⁰,
3. Baş (səcdəyə) ağırlıq verərək qoymaq²³¹,
4. Səcdəyə başqa bir məqsədlə deyil, yalnız səcdə üçün əyilmək²³²,
5. Namaz qılan öz hərəkəti ilə hərəkət edən bir şeyin üzərinə səcdə etməməlidir²³³,
6. Bədənin aşağı hissəsinin (arxa tərəfin) yuxarı hissəsindən (başdan) hündürdə olmasıdır²³⁴,
7. Səcdədə tuməninə (sakitlik/durğunluq) etmək²³⁵.

Səcdənin Şərtləri

²²⁹ Səcdəyə gedəndə bədənin yeddi üzvü yerə toxunmalıdır: alın, hər iki əlin içi, hər iki diz və hər iki ayağın barmaqları. **Nümunə:** Əgər bir nəfər səcdədə ayaqlarını havaya qaldırsa səcdəsi sayılmaz.

²³⁰ Alınla səcdə yeri arasında heç bir maneə olmamalıdır. Dəri birbaşa səcdəgahı hiss etməlidir. Yəni, bu maneə insanın üstündə olan bir şey olmamalıdır. Nümunə: Papaq, şərf və ya hicab alının ortasını örtürsə və alın yerə dəymirsə, o səcdə keçərsizdir. Alın mütləq açıq formada yerə dəyməlidir.

²³¹ Alnını yerə sadəcə toxundurmaq kifayət deyil, bir az ağırlıq verilməlidir. **Nümunə:** Alnının altında pambıq olsa, o pambıq bir az sıxılmalıdır. Yəni başın yerə möhkəm oturduğunu hiss etmək lazımdır.

²³² Namazın içindəyənkən yerə yalnız Allah üçün səcdəyə gedilməlidir. **Nümunə:** Əgər yerə düşən telefonunu götürmək üçün əyilsən və "elə əyilmişkən səcdəni də edim" desən, o səcdə sayılmaz. Çünki sən səcdə üçün deyil, başqa bir iş üçün əyildin.

²³³ Səcdə etdiyən şey sənənin bədəninin və ya geyiminin bir parçası olmamalıdır. **Nümunə:** Çox uzun bir şərfin var, əyiləndə şərf gəlib səcdə yerinə düşür və sən şərfin üstünə səcdə edirsən. Bu olmaz. Çünki sən tərpenəndə şərf də tərpenir. Amma yerə sərili xalça tərpenmədiyi üçün onun üstündə səcdə olar.

²³⁴ Səcdənin forması düzgün olmalıdır. Arxa tərəf (çanaq hissəsi) başdan daha yüksəkdə durmalıdır. **Nümunə:** Əgər bir nəfər pilləkəndə namaz qılsa və başını yuxarı pilləyə, ayaqlarını aşağı pilləyə qoysa, başı arxa tərəfindən uca olsa, bu səcdə sayılmaz.

²³⁵ Səcdəyə gedəndə bədən tam sakitləşməlidir. "Yat-dur" (toyuq dən sədələdiyi (yediği) kimi) namaz qılmaq olmaz. **Nümunə:** Alnını yerə qoyanda ən azı bir dəfə "Sühənəllah" deyəcək qədər bütün sümüklərin yerində sabit durmalıdır. Tələsik başını yerə vurub qaldırmaq namazı pozar.

أَعْضَاءُ السُّجُودِ

أَعْضَاءُ السُّجُودِ سَبْعَةٌ: الْجَبْهَةُ، وَبُطُونُ الْكَفَّيْنِ، وَالرُّكْبَتَانِ، وَبُطُونُ أَصَابِعِ الرَّجْلَيْنِ

Səcdə Üzvləri

(Səcdədə yerə dəyməsi vacib olan üzvlər)

Səcdə üzvləri yedidir²³⁶:

- 1. Alın (və Burun)²³⁷,
- 2-3. Ovuc içləri (iki əlin içi)²³⁸,
- 4-5. Dizlər (hər iki diz)²³⁹,
- 6-7. Hər iki ayaq barmaqlarının alt hissəsi²⁴⁰.

Səcdə Üzvləri

²³⁶ Şafei məzhəbində səcdənin keçərlı olmasđ üçün bədənın müəyyən üzvlərinin yerə toxunması fərzdır (vacibdir). Bu üzvlərdən biri belə yerdən kəsilsə, səcdə tamamlanmamış sayılır. Yəni, namazda səcdəyə gedərkən Allahın hüzurunda tam təslimiyyət göstərmək üçün bədənımızın 7 nöqtəsi yerlə təmasda olmalıdır.

²³⁷ **Səcdənin "şahı" alındır.** Şafei məzhəbində alının bir hissəsinin belə (manəəsiz) yerə dəyməsi mütləqdır. Burunun yerə dəyməsi isə müstəhəbdır (yaxşı olar), amma əsas olan alındır. Alnı yerə qoymadan edilən səcdə keçərsizdir.

²³⁸ **Hər iki əlin içi yerə dəyməlidir. Nümunə:** Əgər bir nəfər əlinin üstünü yerə qoysa və ya əllərini yumruq sıxıb yerə dayasa, bu düzgün deyil. Ovucların iç tərəfi (barmaqlarla birlikdə) yerə baxmalıdır.

²³⁹ **Səcdə vaxtı hər iki diz yerə sabitlənməlidir. Nümunə:** Əgər şalvarın darlığından və ya başqa səbəbdən dizlərdən biri havada qalsa, həmin səcdə uyğun olmaz.

²⁴⁰ **Hər iki ayağın barmaqlarının alt hissəsi.** Bu çox vaxt unudulan bir məqamdır. Səcdədə ayaq barmaqları qıbləyə tərəf bükülməli və barmaqların alt tərəfi yerə toxunmalıdır. **Nümunə:** Ayaqları dümdüz uzadıb barmaqların uclarını (dırnaq tərəfini) yerə qoymaq kifayət etmir. Barmaqları bir az büküb "qarın" hissəsini yerə dayamaq lazımdır.

Xülasə: Namaz qılarkən elə bir vəziyyət alınmalıdır ki: 1) Alın, 2) Sağ əl içi, 3) Sol əl içi, 4) Sağ diz, 5) Sol diz, 6) Sağ ayaq barmaq altları, 7) Sol ayaq barmaq altları - eyni anda yerə dəysin.

تَشْدِيدَاتُ الشَّهَادَةِ

تَشْدِيدَاتُ الشَّهَادَةِ إِحْدَى وَعِشْرُونَ: خَمْسٌ فِي أَكْمَلِيهِ، وَسِتَّةٌ عَشْرٌ فِي أَقْلِيهِ. (التَّحِيَّاتُ) عَلَى النَّاءِ وَالْيَاءِ، (الْمُبَارَكَاتُ الصَّلَوَاتُ) عَلَى الصَّادِ، (الطَّيِّبَاتُ) عَلَى الطَّاءِ وَالْيَاءِ. (بِاللَّهِ) عَلَى لَامِ الْجَلَالَةِ، (السَّلَامُ) عَلَى السَّيْنِ، (عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ) عَلَى الْيَاءِ وَالنُّونِ وَالْيَاءِ، (وَرَحْمَةُ اللَّهِ) عَلَى لَامِ الْجَلَالَةِ، (وَبَرَكَاتُهُ السَّلَامُ) عَلَى السَّيْنِ، (عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ) عَلَى لَامِ الْجَلَالَةِ، (الصَّالِحِينَ) عَلَى الصَّادِ، (أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) عَلَى لَامِ أَلْفٍ، (إِلَّا اللَّهُ) عَلَى لَامِ أَلْفٍ وَوَلَامِ الْجَلَالَةِ، (وَأَشْهَدُ أَنَّ) عَلَى النُّونِ، (مُحَمَّدًا رَسُولَ اللَّهِ) عَلَى مِيمِ (مُحَمَّدٍ) وَعَلَى الرَّاءِ وَعَلَى لَامِ الْجَلَالَةِ.

Təşəhhüdün (Əttəhiyyat duasının) Şəddələri²⁴¹

(Qoşa oxunan həflər)

Təşəhhüdün (Əttəhiyyat duasının) təşdidləri (şəddələri/qoşa oxunan həfləri) iyirmi bir ədəddir: Bunların 5-i ən kamil (tam) formasında, 16-sı isə ən qısa (vacib olan) formasındadır.²⁴²

(1-5. Duaya girişdəki şəddələr): 1-2. (ət-Təhiyyətu) kəlməsində 'Tə' və 'Yə' üzərində, 3. (əs-Saləvət) kəlməsində 'Sad' üzərində, 4-5. (ət-Tayyibət) kəlməsində 'Ta' və 'Yə' üzərində.²⁴³

(6-10. Peyğəmbərə salam hissəsindədir): 6. (Lilləhi) kəlməsində 'Ləm' üzərində; 7. (əs-Sələm) kəlməsində 'Sin' üzərində; 8-10. (əyyuhən-Nəbiyyu) kəlməsində 'Yə', 'Nun' və 'Yə' üzərində.²⁴⁴

(11-14. Bizə və saleh bəndələrə salam hissəsindədir): 11. (Rahmətullahi) 'Ləm' üzərində; 12. (əs-Sələm) 'Sin' üzərində; 13. (İbədilləhi) 'Ləm' üzərində; 14. (əs-Salihin) 'Sad' üzərində.²⁴⁵

(15-21. Şəhadət kəlmələri olan hissədədir (yəni, ən vacib hissəsində)): 15. (Ən İə) kəlməsində 'Lam-əlif' üzərində; 16-17. (İlləllah) kəlməsində 'Lam-əlif' və Allah

Təşəhhüdün (Əttəhiyyatunun) Şəddələri

²⁴¹ Namazın ən mühüm dualarından biri olan "Təşəhhüd" (Əttəhiyyatu) duasında Şafei məzhəbinə görə həflərin haqqını vermək namazın doğruluğu üçün şərtidir. Çünki bu dua namazın fərzdirdir (rükündür).

²⁴² Yəni, "Əttəhiyyatu"nu ən uzun şəkildə oxusan 21 şəddə var, amma "olmazsa olmaz" dediyimiz ən qısa formasında cəmi 16 şəddə var. Biz bu şəddələrə diqqət etməliyik ki, mənə pozulmasın.

²⁴³ "Ət-təhiyyətu" deyərkən həm "T"ni, həm də "Y"ni bərk vurğulamaq lazımdır. "Ət-təhiyyətu" (yüngül) demək olmaz. "Əs-saləvət"də "S" (Sad) hərfini, "ət-tayyibət"də isə "T" (Ta) və "Y" həflərini şəddəli (qoşa) oxumaq lazımdır.

²⁴⁴ "Lilləh" deyəndə Allahın adındakı "L" vurgulanır. "Əyyuhən-Nəbiyyu" hissəsi çox önəmlidir. Burada üç şəddə var: "əy-yuhən" (y-da), "n-nəbi" (n-da) və "y-yu" (axırınıc y-da). Gərək "əy-yuhən-nəbiyyu" deyə tam haqqı verilməlidir.

²⁴⁵ "Rahmətullah" və "İbədilləh" deyəndə Allahın adını ("L" hərfini) yumşaq amma şəddəli demək lazımdır. "Əs-salihin" deyəndə "S" (Sad) hərfinin üzərinə dili möhkəm vurmaq lazımdır ki, qoşa səslənsin.

adının 'Lam'ı üzərində; 18. (Ənnə) 'Nun' üzərində; 19-21. (Muhəmmədən Rasulullah) 'Mumməd'dəki ikinci 'Mim', 'Ra' və Allah adının 'Lam'ı üzərində.²⁴⁶

²⁴⁶ "Əşhədu əl-ləəə"- də "n" səsi l-yə qataraq şəddəli oxunur. "İlləllah" deyəndə həm "İllə", həm də "llah" hissəsindəki iki "L"-ni bərk oxumaq lazımdır. "Ənnə Muhəmmədən" deyəndə "N" və "M" hərflərini bir az tutaraq (şəddəli) deyilməlidir. "Muhəmmədən-Rasulullah" deyəndə isə "n" səsini "r"ya qatmaq lazımdır: "Muhəmmədən-rasul" kimi.
Qeyd: Namaz Allahla danışmaqdır. Biz "İyyəkə" (Yalnız Sənə) yerinə "İyəkə" (Günəş işığına) desək, mənə dəyişər. Təşəhhüddə də hər şəddə bir hərf sayılır. Şəddəni deməsək, sanki duadan bir hərfi çıxarmış olarıq. **Nümunə:** Birinə "mənə gəl" yerinə "mənə əl" desək, bizi başa düşməz. Namazda da hərfləri tam deməliyik ki, ibadətimiz kamil olsun.

تَشْدِيدَاتُ الصَّلَاةِ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

تَشْدِيدَاتُ أَقَلِّ الصَّلَاةِ عَلَى النَّبِيِّ أَرْبَعٌ: (اللَّهُمَّ) عَلَى اللَّامِ وَالْمِيمِ، (صَلِّ) عَلَى اللَّامِ، (عَلَى مُحَمَّدٍ) عَلَى الْمِيمِ

Peyğəmbərə ﷺ Salavatın Şəddələri

Peyğəmbərə ﷺ edilən salavatın (namazda vacib olan) ən az hissəsinin şəddələri dördüdür:²⁴⁷

(1-2. "Allahummə" kəlməsindəki şəddələr): 1. (Allahummə) kəlməsində 'Lam' üzərində; 2. Eyni kəlmədə 'Mim' üzərində.²⁴⁸

(3. "Salli" kəlməsindəki şəddə): 3. (Salli) kəlməsində 'Ləm' hərfi üzərində.²⁴⁹

(4. "Muhəmməd" adındakı şəddə): 4. (Muhəmməd) kəlməsində ikinci 'Mim' hərfi üzərində.²⁵⁰

Peyğəmbərə ﷺ Salavatın Şəddələri

²⁴⁷ Namazın son oturuşunda (Təşəhhüddən sonra) Peyğəmbərimizə ﷺ salavat gətirmək Şafei məzhəbində namazın fərzlərindən (rüknlərindən) biridir. Yəni salavat gətirməsən, namaz sayılmaz. Bu qısa salavatda belə 4 dənə vacib şəddə (vurgu) var. Namazın keçərli olması üçün oxunan ən qısa salavat forması "Allahummə salli alə Muhəmməd" cümləsidir. Bu qısa cümlədə 4 yerdə hərfi qoşalaşdırmaq (bərk oxumaq) mütləqdir.

²⁴⁸ Birinci şəddə Allahın ﷻ adındakı "L" hərfindədir. "Alahumə" yox, "Allah..." deyə vurğulanmalıdır. İkinci şəddə isə sondakı "M" hərfindədir. "Allahumə" deyib keçilmir, "M" hərfinin üzərində bir az dayanıb bərkidilir: "Allahummə" kimi.

²⁴⁹ Burada "Sali" (yüngül) demək olmaz. Dili damağa vuraraq "L" hərfini qoşalaşdırmaq lazımdır: "Salli" kimi.

Qeyd: Buradakı "L" hərfinin altındakı kəsre ("i" səsi) uzatmamalıdır. "Sallii" (uzun) deyilsə, mənası qrammatik olaraq dəyişər, qısa və bərk (şəddəli) deyilməlidir.

²⁵⁰ Peyğəmbərimizin ﷺ adını çəkərkən "Muhəməd" (tək M ilə) demək xətdir. Adın ortasındakı "M" hərfi mütləq şəddəli deyilməlidir: "Muhəmməd" kimi.

Xülasə: Namazın sonunda oturulmuş halda bu salavatı belə tələffüz etmək lazımdır: "Allah-ummə sal-li alə Muhəm-məd".

Qeyd: Əgər bu 4 şəddədən biri unutularsa, Şafei məzhəbinə görə o salavat kamil sayılmır və rükn yerinə yetirilmədiyi üçün namaz təhlükəyə düşür. Çünki şəddə hərfin özüdür; şəddəni deməmək, bir hərfi silmək kimidir.

أَقْلُ السَّلَامِ

أَقْلُ السَّلَامِ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ تَشْدِيدُ السَّلَامِ عَلَى السَّيِّئِ

Namazda Salamın Ən Azı (Vacib Hissəsi)²⁵¹

Salamın ən azı (vacib olan miqdarı): 'əs-Səlamu aleykum' deməkdir.²⁵² Salam kəlməsindəki təşdid (şəddə) 'Sin' hərfinin üzərindədir.²⁵³

Namazda Salamın Ən Azı (Vacib Hissəsi)

²⁵¹ Namazın sonunda oxunan "salam" namazdan çıxış rüknüdür. Şafei məzhəbində bu hissə namazın fərzlərindən biri sayılır və düzgün tələffüz edilməsi namazın tamamlanması üçün şərtidir.

²⁵² Namazdan çıxmaq üçün ən azı bu ifadəni işlətmək kifayətdir. Şafeilərə görə, birinci salanı vermək fərzdür (vacibdir), ikinci salanı vermək isə sünndür. Yəni bir nəfər sadəcə sağ tərəfə baxıb "əs-Sələmu aleykum" desə, namazı tamamlanmış sayılır. "və rəhmətullah" hissəsini əlavə etmək daha çox savabdır, amma namazın bitməsi üçün bu qısa cümlə də yetərlidir.

²⁵³ Salam verərkən "Sin" hərfini mütləq qoşa və bərk tələffüz etmək lazımdır. Çünki burada "Lam" hərfi oxunmur (idğam olunur) və birbaşa "S" hərfi vurğulanır. Əgər bir kimsə "əs-Sələmu" yerinə "ə-Sələmu" (şəddəsiz, yüngül) desə, namazdan çıxış rüknünü tam yerinə yetirməmiş sayılır. Dilimizi dişlərin arxasına vuraraq "əs-S..." səsini bərk çıxarmalıyıq.

Qeyd: Salam verərkən "əs-Sələmu" deyənə qədər sinə qiblədən dönməməlidir.

أَوْقَاتُ الصَّلَاةِ

أَوْقَاتُ الصَّلَاةِ خَمْسٌ: أَوَّلُ وَفَتْ الظُّهْرُ زَوَالُ الشَّمْسِ، وَآخِرُهُ مَصِيرُ ظِلِّ الشَّيْءِ مِثْلَهُ غَيْرَ ظِلِّ الاستِواءِ. وَأَوَّلُ وَفَتْ العَصْرِ إِذَا صَارَ ظِلُّ كُلِّ شَيْءٍ مِثْلَهُ وَزَادَ قَلِيلًا. وَآخِرُهُ غُرُوبُ الشَّمْسِ. وَأَوَّلُ وَفَتْ المَغْرِبِ غُرُوبُ الشَّمْسِ وَآخِرُهُ غُرُوبُ الشَّفَقِ الأَحْمَرِ. وَأَوَّلُ وَفَتْ العِشَاءِ غُرُوبُ الشَّفَقِ الأَحْمَرِ، وَآخِرُهُ طُلُوعُ الفَجْرِ الصَّادِقِ، وَأَوَّلُ وَفَتْ الصُّبْحِ طُلُوعُ الفَجْرِ الصَّادِقِ، وَآخِرُهُ طُلُوعُ الشَّمْسِ

Namaz Vaxtları

Namaz vaxtları beşdir:

Zöhr (günorta) vaxtının əvvəli, günəşin günorta vaxtı tam təpədən qərbə meyillənməsindən başlayır. Axırı isə, bir şeyin kölgəsinin öz boyu bərabərində (istiva kölgəsi xaric) olmasına qədərdir.²⁵⁴

Əsr (ikindi) vaxtının əvvəli, hər bir şeyin kölgəsinin öz misli (boyu) qədər olub bir az keçməsidir. Axırı isə günəşin batmasına qədərdir.²⁵⁵

Məğrib (axşam) vaxtının əvvəli günəşin batmasıdır, axırı isə qırmızı şəfəqin (üfüqdəki qırmızılığın) itməsidir.²⁵⁶

İşa (yatsı) vaxtının əvvəli qırmızı şəfəqin itməsidir, axırı isə fəcri-sadiqin (dan yerinin) sökülməsinə qədərdir.²⁵⁷

Sübh vaxtının əvvəli fəcri-sadiqin sökülməsidir, axırı isə günəşin doğmasına qədərdir.²⁵⁸

Namaz Vaxtları

²⁵⁴ Günorta vaxtı günəş tam başımızın üzərində olanda namaz qılmaq olmaz. Günəş bir az qərbə tərəf meyillənən kimi Zöhr vaxtı girir. Məsələn, yerə 1 metrlik bir ağac dikmisiniz. Günorta günəş tam təpədə olanda onun ən qısa kölgəsi (istiva kölgəsi) olur. Günəş batmağa doğru meyl edib kölgə uzanmağa başlayanda vaxt girir. Nə vaxt ki, o kölgənin uzunluğu ağacın öz boyuna (1 metrə) çatdı, Zöhr vaxtı bitir.

²⁵⁵ Zöhr vaxtı bitən kimi dərhal Əsr vaxtı başlayır. Ağacın kölgəsi öz boyunu bir balaca keçən kimi ikindi namazını qıla bilərsiniz. Günəş tamamilə batana qədər vaxtınız var. Amma günəş saralıb solana qədər qılmaq Şafeilərdə çox tövsiyə olunur, ondan sonraya saxlanılmamalıdır, çünkü "kərahət" vaxtı sayılır.

²⁵⁶ Günəşin dairəsi üfüqdə tamamilə gözəndən itən kimi axşam namazı başlayır. Günəş batdıqdan sonra göy üzündə bir qırmızılıq qalır. O qırmızılıq tamamilə qaralana qədər Axşam namazını qılıb bitirməlisiniz. Şafei məzhəbinin bir rəyinə görə axşam namazının vaxtı çox qısadır, ona görə tələsmək lazımdır.

²⁵⁷ Üfüqdəki o qırmızılıq çəkilib yerini qaranlığa verən kimi Yatsı başlayır. Gecənin qaranlığı tam çökəndən sübh tezdən üfüqdə ağ bir zolaq (dan yeri) görünənə qədər vaxtınız var. Amma ən gözəli gecənin yarısına qədər qılmaqdır.

²⁵⁸ Fəcri-sadiq – üfüqdə eninə yayılan ağ işıqdır. Dan yeri söküləndən günəşin ilk parıltısı üfüqdən boylanana qədər sübh namazını qılmaq olar. Günəş çıxdığı an artıq vaxt bitir.

الْأَشْفَاقُ

الْأَشْفَاقُ ثَلَاثَةٌ: أَحْمَرُ وَأَصْفَرُ وَأَبْيَضُ. الْأَحْمَرُ مَغْرِبٌ، وَالْأَصْفَرُ وَالْأَبْيَضُ عِشَاءٌ. وَيُنْدَبُ تَأْخِيرُ صَلَاةِ الْعِشَاءِ إِلَى أَنْ يَغِيبَ الشَّفَقُ الْأَصْفَرُ وَالْأَبْيَضُ

Şəfəqlər (Üfüqdəki rənglər)

Şəfəqlər üçdür²⁵⁹: Qırmızı, sarı və ağ.²⁶⁰

Qırmızı (şəfəq) Məğrib (axşam namazı) vaxtıdır; sarı və ağ (şəfəqlər isə) İşa (yatsı namazı) vaxtıdır.²⁶¹ Yatsı (İşa) namazını sarı və ağ şəfəqlər qeyb olana qədər təxirə salmaq (gecikdirmək) müstəhəbdir (bəyənildir).²⁶²

Şəfəqlər (Üfüqdəki rənglər)

²⁵⁹ Namaz vaxtlarını, xüsusilə də Axşam və Yatsı namazlarının keçidini müəyyən edən üfüqdəki rənglərə "şəfəqlər" deyilir. Şafei məzhəbində bu rənglərin hər birinin öz hökmü var.

²⁶⁰ Günəş batdıqdan sonra üfüqdə rəng dəyişimi baş verir. Əvvəl qırmızılıq görünür, o itəndən sonra sarımtıl bir rəng qalır, ən sonda isə ağ bir işıq zolağı görünür və sonra hər yer tam qaranlıq olur.

²⁶¹ Şafei məzhəbinin əsas (məşhur) rəyinə görə, Axşam namazının vaxtı üfüqdəki o qırmızılıq itənə qədərdir. Günəş batdı, göyün üzü qızardı – bu, Axşam namazının vaxtıdır. O qırmızılıq gedib yerinə sarımtıl və ya ağ rəng gələn kimi artıq Axşam namazının vaxtı çıxır və Yatsı (İşa) namazının vaxtı daxil olur.

²⁶² Yatsı namazı qırmızı şəfəq itən kimi daxil olsa da, tam qaranlıq düşənə qədər gözləmək daha fəzilətlidir. Yəni Yatsı namazını qılmaq üçün tələsməyib, göy üzündəki o sarı və ağ rənglərin də tamamilə çəkilib yerini zifiri qaranlığa verməsini gözləmək (ehtiyat baxımından və digər rəyləri nəzərə alaraq) çox gözəl və bəyənیلən bir hərəkətdir. **Nümunə:** Deyək ki, günəş saat 18:00-da batdı. 18:00 - 19:30 arası: Göy üzü qırmızıdır. Bu, Axşam vaxtıdır. 19: 30: Qırmızılıq getdi, sarımtıl rəng qaldı. Yatsı vaxtı girdi. 19:45: Sarı və ağ rənglər də tam itdi, hər yer qaraldı. Bu vaxtda Yatsını qılmaq daha savabdır, çünki artıq vaxtın girdiyindən tam əmin olursunuz.

الْأَوْقَاتِ الَّتِي تَحْرُمُ فِيهَا الصَّلَاةُ

تَحْرُمُ الصَّلَاةُ الَّتِي لَيْسَ لَهَا سَبَبٌ مُتَقَدِّمٌ وَلَا مُقَارِنٌ فِي خَمْسَةِ أَوْقَاتٍ: عِنْدَ طُلُوعِ الشَّمْسِ حَتَّى تَرْتَفِعَ قَدْرَ رُوحٍ، وَعِنْدَ
الْإِسْتِوَاءِ فِي غَيْرِ يَوْمِ الْجُمُعَةِ حَتَّى تَزُولَ، وَعِنْدَ الْإِصْفَارِ حَتَّى تَقْرُبَ، وَبَعْدَ صَلَاةِ الصُّبْحِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، وَبَعْدَ صَلَاةِ
الْعَصْرِ حَتَّى تَقْرُبَ

Namaz Qılmağın Haram Olduğu Vaxtlar²⁶³

(Kərahət vaxtları)

Öncədən gələn və ya (namazla) bərabər olan, bir səbəbi olmayan namazları qılmaq beş vaxtda haramdır.²⁶⁴

1. **(Günəş doğan vaxt):** Günəş doğmağa başlayandan bir nizə boyu yüksələnə qədər²⁶⁵,
2. **(Günəş tam təpədə olanda (İstiva vaxtı)):** Cümə günü xaric, günəş tam təpədə olub qərbə meyl edənə qədər²⁶⁶,
3. **(Günəş saralanda (Batmağa yaxın)):** Günəş saralıb solandan batana qədər²⁶⁷,
4. **(Sübh namazından sonra):** Sübh namazı qılındıqdan günəş doğana qədər²⁶⁸,
5. **(Əsr namazından sonra):** Əsr (ikinci) namazından sonra günəş batana qədər²⁶⁹.

Namaz qılmağın haram olduğu vaxtlar

²⁶³ Şafei fiqhində elə vaxtlar var ki, bu vaxtlarda səbəbsiz nafilə namazına başlamaq haramlıq dərəcəsinə məkrüh sayılmışdır (yəni belə namaza başlamaq caiz deyil). Bu hökm səbəbi olmayan namazlara aiddir (məsələn, mütləq nafilə namazları). Amma səbəbi olan namazlar (məsələn, qəza namazları və ya məscidə daxil olarkən qılınan təhiyyətu'l-məscid namazı) bu vaxtlarda haram sayılmır.

²⁶⁴ Şafei məzhəbinə görə, əgər bir namazın səbəbi yoxdursa (yəni sadəcə "ürəyim istədi iki rükət namaz qılım" deyib qılınan nafilə namazdırsa), bu 5 vaxtda onu qılmaq olmaz. Amma səbəbi olan namazlar (məsələn: qəza namazı, cənazə namazı və ya məscidə girəndə qılınan "təhiyyətul-məscid") bu vaxtlarda qılınsa, günah deyil və qəbuldur.

²⁶⁵ Günəş üfüqdən təzəcə boylananda namaz qılmaq olmaz. Gərək gözləyəsən ki, günəş bir az qalxsın (təxminən doğuşdan 15-20 dəqiqə keçsin). **Nümunə:** Səhər tezdən durmusan, günəşin çıxan vaxtıdır, "durum iki rükət nafilə qılım" demək olmaz. Ancaq Sübhün fərzini qılmamısan, onu qılmalısın (çünki onun səbəbi var).

²⁶⁶ Günorta vaxtı günəş düz başımızın üstündə dayananda (kölğenin ən qısa olduğu vaxt) namaz qılmaq olmaz. Şafei məzhəbində Cümə günü bu qadağa yoxdur, çünki insanlar məscidə gəlib imam xütbəyə çıxana qədər istədikləri qədər nafilə qıla bilərlər.

²⁶⁷ Günəşin batmasına az qalmış, onun gözü yormayan sarı halı olanda nafilə qılmaq olmaz. **Nümunə:** Axşam namazına 20 dəqiqə qalıb, "durum iki rükət namaz qılım" deyə bilməzsən. Amma həmin günün Əsr (ikinci) namazını hələ qılmamısan, onu mütləq qılmalısın.

²⁶⁸ Əgər Sübhün fərzini qılmısan, günəş çıxana qədər əlavə nafilə namazı qılmaq haramdır (kərahətdir). **Nümunə:** Saat 6-da Sübh namazını qılıb bitirdin, saat 7-də günəş çıxacaq. Bu aradakı 1 saatda səbəbsiz namaz qılınmaz.

²⁶⁹ Əsr namazının fərzini qıldıqdan sonra artıq Axşama qədər nafilə namazı qılınmaz. **Nümunə:** İkindini qılmısan, hələ Axşamın girməyinə 2 saat var. Bu vaxtda da səbəbsiz namaz qılmaq olmaz.

سَكَاتَاتُ الصَّلَاةِ

سَكَاتَاتُ الصَّلَاةِ سِتَّةٌ: بَيْنَ تَكْبِيرَةِ الْإِحْرَامِ وَدُعَاءِ الْإِفْتِتَاحِ، وَبَيْنَ دُعَاءِ الْإِفْتِتَاحِ وَالتَّعَوُّذِ، وَبَيْنَ التَّعَوُّذِ وَبَيْنَ آخِرِ الْفَاتِحَةِ وَآمِينَ، وَبَيْنَ آمِينَ وَالسُّورَةِ، وَبَيْنَ السُّورَةِ وَالرُّكُوعِ

Namazın Sükutları

(Qısa fasilə verilən yerlər)

Namazın sükutları (fasilələri) altıdır²⁷⁰:

1. İftitah təkbiri (namaza giriş) ilə İftitah duası (Vəccəhtu) arasında²⁷¹,
2. İftitah duası ilə Əuzu billəh... arasında²⁷²,
3. Əuzu billəh... ilə Fatihe arasında²⁷³,
4. Fatihənin sonu ilə 'Amin' demək arasında²⁷⁴,
5. 'Amin' ilə (Fatihədən sonra oxunacaq) surə arasında²⁷⁵,
6. Surə ((Fatihədən sonra oxunan surə) ilə rüku təkbiri arasında²⁷⁶.

Qeyd: Şafei məzhəbinə görə əgər qəza namazın varsa, bu yuxarıdakı 5 vaxtın hamısında qəza qıla bilərsən. Çünki qəza namazının səbəbi var. Amma səbəbsiz namaz bu vaxtlarda xoş görülür.

Namazın Sükutları

²⁷⁰ Şafei məzhəbində namazın estetikası və rüknlərin bir-birinə qarışmaması üçün müəyyən yerlərdə qısa fasilələr vermək (sükut etmək) sünndir. Bu, namazda tələsməyin qarşısını alır və namazın daha huşu içində qılınmasını təmin edir. Namazda qiraət edərkən hər şeyi bir-birinə qatmamalıyıq. Namazın altı yerində təxminən bir dəfə "Sübhənəllah" deyəcək qədər gözləmək namazın ədəbindəndir.

²⁷¹ "Allahu Əkbər" deyib əlləri bağlayan kimi dərhal duaya başlama. Bir saniyə gözlə, özünü toparla, sonra "Vəccəhtu vəchiyə..." duasını oxu.

²⁷² "Vəccəhtu" duasını bitirən kimi dərhal "Əuzu..." demə. Bir nəfəs qədər fasilə ver ki, dua ilə Quran qiraəti bir-birindən ayrılınsın.

²⁷³ "Əuzu billəhi minəş-şeytanir-racim" dedikdən sonra çox qısa sükut et, sonra "Bismilləhir-Rahmənir-Rahim" deyərək Fatiheyə başla.

²⁷⁴ Fatihəni bitirib "vələd-dallin" dedikdən sonra dərhal "Amin" demə. Bir anlıq sükut elə, sonra "Amin" de. **Nümunə:** Sanki bir cümləni bitirib nöqtə qoyursan, sonra yeni sözə başlayırsan.

²⁷⁵ Bu, Şafei məzhəbində ən uzun sükuttur. İmam namaz qıldırırsa, "Amin" dedikdən sonra bir az gözləyir ki, arxadakı camaat da öz Fatihəsini oxuyub bitirsin. Tək qılanlar üçün isə bu, sadəcə qısa bir ayrıcı fasilədir.

²⁷⁶ Surəni bitirib (məsələn: "vələm yəkul-ləhu kufuvən əhəd" dedikdən sonra) dərhal "Allahu Əkbər" deyib aşağı əyilmə. Bir saniyə dik dayan, qiraətin bitdiyini bədənin hiss etsin, sonra təkbir gətirib rükuya get.

Xülasə: Bu sükutların məqsədi namazı "marafon qaçışı"na çevirməməkdir. Namazı hissə-hissə, hər rüknün haqqını verərək qılmaqdır. Necə ki, danışanda sözlərin arasında nəfəs alırıq, namazda da bu sükutlar namazın "nəfəs dərən" yerləridir.

الطَّمَانِينَةُ

الطَّمَانِينَةُ هِيَ سَكُونٌ بَعْدَ حَرَكَةٍ بِحَيْثُ يَسْتَوِيْمُ كُلُّ عُضْوٍ مَحَلَّهُ بِقَدْرِ (سُبْحَانَ اللَّهِ). الْأَرْكَانُ الَّتِي تَلَزَمُ فِيهَا الطَّمَانِينَةُ أَرْبَعَةٌ:
الرُّكُوعُ وَالْإِعْتِدَالُ وَالسُّجُودُ وَالْجُلُوسُ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ

Namazda Tuməninə (Sakitlik və Sabitlik)²⁷⁷

Tuməninə, hərəkətdən sonra elə bir sakitlikdir ki, hər bir üzv öz yerində ən azı 'Sübhənəllah' deyəcək qədər sabit qalsın²⁷⁸. Tuməninənin vacib olduğu rüknlər dördür: Rükü²⁷⁹, etidal (rükudan qalxıb dik durmaq)²⁸⁰, səcdə²⁸¹ və iki səcdə arasındakı oturuş^{282, 283}.

Namazda Tuməninə (Sakitlik və Sabitlik)

²⁷⁷ Şafei məzhəbinə görə təmkin (sakit dayanma və sabitlik) namazın əsas rüknlərindən biridir; onsuz namaz düzgün sayılmır. Təmkin, ixlas və xüsu ilə qılınan namazla, “qarğanın dimdik vurması kimi” tələsik qılınan namaz arasındakı fərqi göstərən haldır.

²⁷⁸ Namazda bir rükndən digərinə keçəndə (məsələn, rükudan qalxanda) bədən tam dayanmalıdır. Sümüklər öz yerini tapmalı və bir anlıq durğunluq olmalıdır. Yəni namazda "yat-dur" eləmək olmaz. Bir hərəkəti bitirib digərinə keçməmişdən qabaq, bədən tam durmalıdır. O dayanma müddəti isə ən azı bir dəfə "Sübhənəllah" sözünü deyəcək qədər olmalıdır. Əgər bədənin hələ tam dayanmamış digər hərəkətə keçsən, namazın batil olar.

²⁷⁹ **Rükuda:** Əyildiyin zaman əllərin dizlərinə, küreyin düz halda bir anlıq tam dayanmalısən.

²⁸⁰ **Etidalda (rükudan qalxdıqdan sonra):** Rükudan qalxanda dümdüz durmalısən. Belin tam düzəlməmiş səcdəyə tələsmək olmaz. Bir çox insanın ən çox səhv etdiyi yer buradır; qalxar-qalxmaz səcdəyə gedirlər, bu isə namazı pozur.

²⁸¹ **Səcdədə:** Alnın yerə dəyəndə yeddi üzvün hamısı yerə oturmalı və bədən sabitləşməlidir.

²⁸² **İki səcdə arasındakı oturuşda:** Birinci səcdədən qalxanda tam oturmalısən, sümüklərin yerini tapmalıdır, sonra ikinci səcdəyə getməlisən.

²⁸³ Bu dörd yerdə tələsmək namazı pozur. Hər birində bədənin sabitlənməsi şərtidir. **Nümunə:** Təsəvvür edin ki, bir maşın "Stop" nişanında dayanmalıdır. Təkərlər tam dayanmasa, o, dayanmış sayılmır. Namazda da rükudan qalxanda bədən dik dayanmalıdır, sonra səcdəyə getməlidir. Əgər belin hələ yarı yoldaykən səcdəyə ensən, o namaz Şafei məzhəbinə görə qəbul deyil.

أَسْبَابُ سُجُودِ السَّهْوِ

أَسْبَابُ سُجُودِ السَّهْوِ أَرْبَعَةٌ: (الْأَوَّلُ) تَرْكُ بَعْضٍ مِنْ أَعْضَاءِ الصَّلَاةِ أَوْ بَعْضِ الْبَعْضِ. (الثَّانِي) فِعْلٌ مَا يُبْطِلُ عَمْدُهُ وَلَا يُبْطِلُ سَهْوُهُ، إِذَا فَعَلَهُ نَاسِيًا. (الثَّلَاثُ) نَقْلُ رُكْنٍ قَوْلِيٍّ إِلَى غَيْرِ مَحَلِّهِ. (الرَّابِعُ) إِيقَاعُ رُكْنٍ فِعْلِيٍّ مَعَ اخْتِمَالِ الزِّيَادَةِ

Səhv Səcdəsinin Səbəbləri

Səhv səcdəsinin səbəbləri dördür²⁸⁴:

1. Namazın 'əb'az'²⁸⁵ (vacib sünnət) sayılan hissələrindən birini və ya həmin hissənin bir parçasını tərk etmək²⁸⁶,
2. Qəsdən edildikdə namazı pozan, amma səhvən edildikdə pozmayan bir işi unudaraq etmək²⁸⁷,
3. Sözlü bir rüknü öz yerindən başqa bir yerə köçürmək²⁸⁸,
4. Artıq (çox) edilmə ehtimalı ilə birlikdə bir hərəkətli rüknü yerinə yetirmək²⁸⁹.

Səhv Səcdəsinin Səbəbləri

²⁸⁴ Namazda səhv etdikdə, bu səhvi düzəltmək və namazın çatışmazlığını aradan qaldırmaq üçün sonunda edilən səcdəyə "Səhv səcdəsi" (Səcdəyi-səhv) deyilir. Şafei məzhəbinə görə bu səcdəni etməyin 4 əsas səbəbi var.

²⁸⁵ "Əbaz sünnə"— Şafei məzhəbində namazın içində olan, vacib dərəcəsinə yaxın olan güclü sünnələrə verilən addır. Bunlar fərz deyil, amma sünnələrin içində ən güclüsüdür. Əgər qəsdən və ya səhvən tərk olunarsa, namazın sonunda səcdəyi-səhv etmək tövsiyə olunur.

²⁸⁶ Namazda "əb'az" deyilən bəzi sünnələr var (məsələn: birinci oturuşda "Əttəhiyyatu" oxumaq və ya sübh namazında "Qunut" duası oxumaq). Əgər sübh namazında Qunutun unutsan və ya ikinci rükətdə oturmadan birbaşa ayağa qalxsan, namazın sonunda səhv səcdəsi etməlisən.

²⁸⁷ Elə hərəkətlər var ki, bilə-bilə etsən namazın batil olar, amma unutub etdinsə namaz pozulmur. Lakin o səhvə görə cərimə olaraq səhv səcdəsi edilməlidir. Məsələn: Namazda bir-iki kəlmə kənar söz danışmaq (unudaraq) və ya namazın rükətlərini bir az uzatmaq. Əgər qəsdən danışsan namaz batildir, amma unudaraq "vay" və ya "hə" desən, namaz bitəndə səhv səcdəsi etməlisən.

²⁸⁸ Namazdakı sözləri (Fatihe, Təşəhhüd) olması gərəkən yerdən başqa yerdə oxumaq. **Nümunə:** Rükuda ikən "Sübhəne rabbiyəl-azim" demək yerinə, səhvən "Fatihe" surəsini oxumaq. Fatihe qiyamın (ayaqüstə durmağın) rüküdür, onu rükuda oxuduğun üçün sonda səhv səcdəsi etməlisən.

²⁸⁹ Rükətlərin sayında şübhəyə düşmək. **Nümunə:** Namaz qılırsan, birdən beynin qarışır: "Görəsən 3 qıldım, yoxsa 4?". Bu zaman az olanı (3-ü) əsas götürüb namazı tamamlayırsan, amma sonda mütləq səhv səcdəsi edirsən. Çünki bəlkə də sən 4 qılmışdın və sonda qıldığın 5-ci oldu. O ehtimalı yox etmək üçün səhv səcdəsi edilir.

أَبْعَاضُ الصَّلَاةِ

أَبْعَاضُ الصَّلَاةِ سَبْعَةٌ: التَّشَهُدُ الْأَوَّلُ، وَقُعودُهُ، وَالصَّلَاةُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فِيهِ، وَالصَّلَاةُ عَلَى الْآلِ فِي التَّشَهُدِ الْأَخِيرِ، وَالْقُنُوتُ، وَقِيَامُهُ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ فِيهِ

Namazın Əbazları (Mühim (Əsas) Sünnələri)

Namazın Əbazları (mühim (əsas) sünnələri) yeddidir²⁹⁰:

1. Birinci təşəhhüd (təhiyyat)²⁹¹,
2. Birinci təşəhhüd üçün oturmaq²⁹²,
3. Birinci təşəhhüddə Peyğəmbərə ﷺ salavat gətirmək²⁹³,
4. Axırncı təşəhhüddə Peyğəmbərin ﷺ ailəsinə (Alinə) salavat gətirmək²⁹⁴,
5. Qunut oxumaq²⁹⁵,
6. Qunut üçün ayaq üstündə durmaq²⁹⁶,
7. Qunutda Peyğəmbərə ﷺ, onun ailəsinə və səhabələrinə salavat və salam gətirmək²⁹⁷.

Namazın Əbazları (Mühim (Əsas) Sünnələri)

²⁹⁰ Şafei məzhəbinə görə, namazın sünnələri iki yerə ayrılır: "Hey'ətlər" və "Əbazlar". Əbazlar o qədər önəmlidir ki, onlar unudulduqda və ya qəsdən tərək edildikdə namaz batil olmasa da, bu əskikliyi tamamlamaq üçün namazın sonunda "Səhv səcdəsi" edilməlidir.

²⁹¹ Namazın ikinci rükətində oxunan ilk "Əttəhiyyat" duasıdır. Əgər namaz qılan şəxs bu təşəhhüdü unudub birbaşa üçüncü rükətə qalxarsa, geri dönməməli, namazın sonunda səhv səcdəsi etməlidir.

²⁹² Birinci təşəhhüdü oxumaq sünnə olduğu kimi, həmin duanı oxumaq üçün oturmaq da ayrıca bir sünnə sayılır. Yəni həm söz, həm də bu sözün deyildiği vəziyyət eyni hökmdədir.

²⁹³ Birinci təşəhhüddən sonra "Allahummə salli alə Muhəmməd" demək əbazlardan biridir. Lakin Şafei məzhəbinə görə, birinci təşəhhüddə Peyğəmbərin ailəsinə (Alinə) salavat gətirmək sünnə deyil.

²⁹⁴ Son oturuşda Peyğəmbərə salavat gətirmək namazın rüknüdür (fərzdir). Lakin onun ailəsinə "və alə ali Muhəmməd" deyərək salavat gətirmək "əbaz" sayılır. Unudularsa səhv səcdəsi tələb edir.

²⁹⁵ Sübh namazının ikinci rükətində, həmçinin Ramazan ayının ikinci yarısında vitr namazının son rükətində rükudan qalxdıqdan sonra oxunan duadır.

²⁹⁶ Qunut duasını oxumaq müstəqil bir əbaz olduğu kimi, bu duanı oxuyarkən ayaqda dik durmaq da (qiyam) ayrı bir əbaz hesab olunur.

²⁹⁷ Qunut duasının sonunda Peyğəmbərimizə ﷺ, onun pak ailəsinə və səhabələrinə salat-salam oxumaq.

Qeyd: Bunlardan hər hansı biri tərək edilərsə, namazın sonunda səhv səcdəsi edilməlidir.

مُبْطَلَاتُ الصَّلَاةِ

تَبْطُلُ الصَّلَاةُ بِأَرْبَعِ عَشْرَةَ حَاصِلَةً: بِالْحَدَثِ، وَبِوُجُوهِ النَّجَاسَةِ إِنْ لَمْ تُلَقَّ حَالًا مِنْ غَيْرِ حَمَلٍ، وَانْكَشَافِ الْعَوْرَةِ إِنْ لَمْ تُسْتَرَّ حَالًا، وَالنُّطْقِ بِحَرْفَيْنِ أَوْ حَرْفٍ مُفْهِمٍ عَمْدًا، وَبِالْمُفْطَرِّ عَمْدًا، وَالْأَكْلِ الْكَثِيرِ نَاسِيًا، وَثَلَاثِ حَرَكَاتٍ مُتَوَالِيَاتٍ وَلَوْ سَهْوًا، وَالْوُتْبَةِ الْفَاحِشَةِ وَالضَّرْبَةِ الْمُعْرِطَةِ، وَزِيَادَةِ رُكْنٍ فِعْلِيٍّ عَمْدًا، وَالنَّقْدَمِ عَلَى إِمَامِهِ بِرُكْنَيْنِ فِعْلِيَيْنِ، وَالتَّخَلُّفِ بِهِمَا بِغَيْرِ عُدْرِ، وَنِيَّةِ قَطْعِ الصَّلَاةِ، وَتَغْلِيْقِ قَطْعِهَا بِشَيْءٍ، وَالتَّرَدُّدِ فِي قَطْعِهَا

Namazı Pozan Hallar

Namaz on dörd halda batil olar (pozular)²⁹⁸:

1. Dəstəmazın və ya qüslün pozulması²⁹⁹,
2. Əgər (namaz qılanın) üstünə nəcasət (nəcis bir şey) düşərsə amma o bu nəcasəti dərhal üstündən atmazsa³⁰⁰,
3. Əgər namaz qılanın övrət yeri açılırsa amma o dərhal açılan yeri örtülməzsə³⁰¹,
4. Bilərəkdən iki hərf və ya mənalı bir hərf tələffüz etmək³⁰²,
5. Bilərəkdən orucu pozan bir şeyi etmək³⁰³,
6. Unudaraq çox yemək³⁰⁴,
7. Hətta səhvən olsa belə, ardıcıl üç hərəkət etmək³⁰⁵,
8. Çox böyük sıçrayış (tullanmaq) və həddindən artıq ağır zərbə³⁰⁶,

Namazı Pozan Hallar

²⁹⁸ Şafei fəqihlərinə görə, namazın rüknlərindən və ya şərtlərindən biri əskik olduqda və ya namazın mahiyyətinə zidd bir hərəkət edildikdə namaz pozulur və yenidən qılınması vacibdir.

²⁹⁹ İstər dəstəmaz, istərsə də qüsl olsun, namaz əsnasında hədəs halı baş verərsə, namaz dərhal batil olar. Hətta bu hal qeyri-ixtiyari (məsələn, yel çıxması) olsa belə hökm dəyişmir.

³⁰⁰ Əgər namaz qılanın paltarına və ya bədəninə nəcis bir şey düşərsə və o, bunu dərhal uzaqlaşdırma bilməzsə, namaz batil olar. Lakin dərhal uzaqlaşdırarsa, namazı davam etdirə bilər.

³⁰¹ Əgər külək və ya başqa bir səbəbdən övrət yeri açılırsa və o şəxs onu dərhal örtərsə, namazı pozulmaz. Lakin bilərəkdən açarsa və ya örtməkdə gecikərsə, namazı batil olar.

³⁰² Namazda bilərəkdən, namaza aid olmayan iki hərf və ya mənası olan tək bir hərf demək namazı pozur. Əgər unutkanlıqdan az miqdarda danışarsa, namaz pozulmaz.

³⁰³ Yemək, içmək və ya bədənə daxil olan hər hansı bir maddə namazı batil edir. Bu bənddə "bilərəkdən" etmək şərti qoyulmuşdur.

³⁰⁴ Namaz qılan şəxs namazda olduğunu unudaraq çox miqdarda (məsələn, bir neçə tikə) nəse yeyərsə, namazı pozulur. Çünki bu hal namazın formasına tamamilə ziddir.

³⁰⁵ Namazda əl-qol atmaq, yerini dəyişmək kimi üç böyük hərəkətin ard-arda edilməsi namazı pozur. Əgər bu hərəkətlər arasında fasilə olarsa və ya hərəkətlər kiçikdirsə (məsələn, barmaq oynatmaq), namaz pozulmaz.

³⁰⁶ Namazda qeyri-adi dərəcədə yuxarı sıçramaq və ya kəskin bir hərəkət (məsələn, birinə bərkdən zərbə vurmaq) namazın ciddiyyətinə xələl gətirdiyi üçün namazı dərhal batil edir.

9. Bilərəkdən feli bir rüknü artırmaq³⁰⁷,
10. İmamdan iki feli rükn qabağa düşmək³⁰⁸,
11. Heç bir üzr olmadan iki feli rükn imamdan geri qalmaq³⁰⁹,
12. (Namazdan çıxmaq) niyyəti ilə namazı kəsmək³¹⁰,
13. Namazı kəsməyi bir şeydən asılı etmək³¹¹,
14. Namazı kəsib-kəsməməkdə tərəddüd etmək³¹²,

³⁰⁷ Məsələn, bilərəkdən ard-arda iki rüku və ya üç səcdə etmək namazı pozur. Əgər bu artırma səhvən olarsa, namaz batil olmaz, sonunda səhv səcdəsi edilir.

³⁰⁸ İmama uyan şəxs heç bir üzrlü səbəb olmadan imamdan iki tam feli rükn (məsələn, rüku və birinci səcdə) qabağa düşərsə, namazı batil olar.

³⁰⁹ İmam rükudan qalxıb səcdələri bitirənə qədər imama uyan hələ də rükuda və ya qiyamda (ayaqda) qalıbsa və bunun üçün heç bir üzrü yoxdursa, namazı pozulur.

³¹⁰ Bir şəxs namaz qılarkən ürəyində "namazı bitirdim" və ya "namazı kəsdim" deyə qəti qərara gələrsə, namaz dərhal pozulur. Çünki namazda niyyətin davamlılığı şərtidir.

³¹¹ Məsələn, "Əgər qapı zəngi çalınsa, namazı kəsəcəyəm" deyə düşünmək namazı dərhal pozur. Zəng çalınsa da çalınmasa da namaz artıq batildir.

³¹² Şəxs "namazı kəsim, yoxsa kəsməyim?" deyə tərəddüdə düşdüyü an, namazda olması vacib olan qətiyyət pozulduğu üçün namazı da batil olur.

نِيَّةُ الْإِمَامَةِ

الَّذِي يَلْزَمُ فِيهِ نِيَّةُ الْإِمَامَةِ أَرْبَعٌ: الْجُمُعَةُ، وَالْمُعَادَةُ، وَالْمَنْدُورَةُ جَمَاعَةً، وَالْمُنَقَّذَةُ فِي الْمَطَرِ

İmamlıq Niyyəti

İmamlıq niyyətinin (başqasına namaz qıldırma niyyətinin) vacib olduğu namazlar dördür³¹³:

1. Cümə namazı³¹⁴,
2. Yenidən qılınan namaz³¹⁵,
3. Camaatla qılınması nəzir edilən namaz³¹⁶,
4. Yağış səbəbindən cəm edilərək qabağa çəkilən namaz³¹⁷.

İmamlıq Niyyəti

³¹³ Şafei məzhəbində normalda bir imamın namazının səhih olması üçün "imamlıq" niyyəti etməsi şərt deyil; o, tək qılan kimi niyyət etsə də, başqaları ona uya bilər və o, imam sayılır. Lakin 4 hal vardı ki bu hallarda imam mütləq "imamlığa niyyət etdim" deməlidir.

³¹⁴ Cümə namazının səhih (keçərli) olması üçün camaatla qılınması mütləq şərtidir. Bu səbəbdən imam "imamlıq niyyəti" etməlidir ki, namazın fərz olan camaat şərti yerinə gəlsin. Əgər imam bu niyyəti etməzsə, onun namazı tək qılınan namaz hökmünə düşər, Cümə namazı isə tək qılınma bilməz.

³¹⁵ Bir şəxs fərz namazını tək və ya camaatla qıldıqdan sonra, daha çox savab qazanmaq üçün eyni namazı camaatla yenidən qılarsa, buna "yenidən qılmaq" deyilir. Bu ikinci namazda imamın imamlığa niyyət etməsi vacibdir, çünki bu namazın qılınma səbəbi məhz camaatın fəzilətidir.

³¹⁶ Əgər bir şəxs "Allah rızası üçün filan namazı camaatla qılacağam" deyərək nəzir edibsə, həmin namazda imamlıq edərək bu niyyəti etməlidir. Çünki "camaatla qılmaq" artıq onun üçün bir vəzifə (vacib) halına gəlmişdir.

³¹⁷ Şafei məzhəbində şiddətli yağış səbəbindən iki namazı (məsələn, Zöhr ilə Əsri) birinci namazın vaxtında cəm edərək qılmaq olar. Bu cür namazda "camaat" şərt olduğu üçün, imam birinci namazın daxilində mütləq imamlığa niyyət etməlidir.

Qeyd: Bu dörd haldan başqa (məsələn, gündəlik Zöhr və ya Məğrib namazlarında), imam imamlığa niyyət etməsə belə, ona uyanların namazı səhihdir. Lakin imamın camaat savabını qazanması üçün bütün namazlarda bu niyyəti etməsi bəyənildir (sünnədir).

شُرُوطُ الْفُدْوَةِ

شُرُوطُ الْفُدْوَةِ أَحَدَ عَشَرَ: أَنْ لَا يَعْلَمَ بِطُلَانِ صَلَاةِ إِمَامِهِ بِحَدَثٍ أَوْ غَيْرِهِ، وَأَنْ لَا يَعْتَقِدَ وَجُوبَ قَضَائِهَا عَلَيْهِ، وَأَنْ لَا يَكُونَ مَأْمُومًا، وَلَا أَمِيًّا، وَأَنْ لَا يَتَقَدَّمَ عَلَيْهِ فِي الْمَوْقِفِ، وَأَنْ يَعْلَمَ انْتِقَالَاتِ إِمَامِهِ، وَأَنْ يَجْتَمِعَا فِي مَسْجِدٍ أَوْ فِي ثَلَاثِمِئَةِ ذِرَاعٍ تَقْرِيْبًا، وَأَنْ يَنْوِي الْفُدْوَةَ أَوْ الْجَمَاعَةَ، وَأَنْ يَتَوَافَقَ نَظْمُ صَلَاتَيْهِمَا، وَأَنْ لَا يُخَالَفَهُ فِي سُنَّةٍ فَاجِشَةٍ الْمُخَالَفَةِ، وَأَنْ يُتَابِعَهُ

İmama Uymağın Şərtləri

İmama uymağın şərtləri on birdir³¹⁸:

1. İmama uyan, imamın namazının dəstəmazsızlıq və ya başqa bir səbəbdən batil olduğunu bilməməlidir³¹⁹,
2. 3. İmama uyan, İmamın qıldığı namazın (sonradan) qəzasının vacib olduğuna inanmamalıdır³²⁰,
3. İmam özü başqa bir imama uyan (mə'mum) olmamalıdır³²¹,
4. İmam "ümmi" (Fatihəni düzgün oxuya bilməyən) olmamalıdır³²²,
5. İmama uyan (imamın durduğu yerdən) imamdan qabağa keçməməlidir³²³,
6. İmama uyan imamın bir rükndən digərinə keçdiyini bilməlidir³²⁴,
7. İmamla imama uyan bir məsciddə və ya (məscid xaricindədirsə) aralarında təxminən 300 ziradan (təqribən 150 metr) çox məsafə olmayan bir yerdə cəm olmalıdırlar³²⁵,
8. İmama uymağa və ya camaata qoşulmağa niyyət etməlidir³²⁶,

İmama Uymağın Şərtləri

³¹⁸ Camaat namazının səhih olması və imama uyanın namazının batil olmaması üçün bu qaydalara riayət edilməsi mütləqdir.

³¹⁹ Əgər imama uyan imamın dəstəmazının olmadığını və ya paltarında nəcasət olduğunu bilirsə, ona uya bilməz. Uyarsa, namazı batil olar.

³²⁰ Məsələn, müqim (səfərdə olmayan) birinin, su tapmadığı üçün təyəmmümlə namaz qılan və həmin namazı sonra yenidən qılması vacib olan birinə uyması kimi.

³²¹ Yəni imam müstəqil olmalıdır. Başqa bir imama tabe olan şəxsə uymaq olmaz.

³²² Şafei məzhəbində "ümmi" dedikdə, oxuma-yazma bilməyən yox, Fatihə surəsini təcvid və məxrəc qaydalarına uyğun, hərfləri bir-birinə qatmadan oxuya bilməyən şəxs nəzərdə tutulur. Belə bir şəxs, Fatihəni düzgün oxuyana imamlıq edə bilməz.

³²³ İmama uyanın dabanı imamın dabanından qabaqda olmamalıdır. Eyni hizada olmaq məkrüh olsa da namazı pozmaz, sünne olan isə imama uyanın imamdan azca geridə durmasıdır.

³²⁴ İmama uyan, imamı ya görməli ya da onun səsini (və ya müəzzinin səsini) eşitməlidir ki, imamın rükuda, yoxsa səcdədə olduğunu dəqiq bilsin.

³²⁵ Əgər namaz məsciddə qılınırsa, məsafə nə qədər olur-olsun imama uymaq səhihdir. Lakin məscid xaricində, aradakı məsafə çox olmamalı və arada maneə (divar və s.) olmamalıdır.

³²⁶ Müqtədi namaza başlayarkən "bu imama uydum" deyərək niyyət etməlidir.

9. Hər ikisinin qıldığı namazın forması eyni olmalıdır³²⁷,
10. İmama, edilməsi çox mühüm olan bir sünnədə müxalif olmamalıdır³²⁸,
11. İmama uyan imama tabe olmalıdır³²⁹,

³²⁷ Məsələn, cənazə namazı qılan birinin, gündəlik fərz namazı qılan birinə uyması səhih deyil. Çünki cənazə namazında rüku və səcdə yoxdur, formalar fərqlidir. Lakin qəza namazı qılanın əda qılana uyması səhihdir, çünki formalar eynidir.

³²⁸ Məsələn, imam birinci təşəhhüdə oturduğu halda imama uyanın bilərəkdən ayağa qalxması və ya imamın etdiyi səhv səcdəsinə imama uyanın tabe olmaması kimi hallar namazı pozur.

³²⁹ İmama uyan hərəkətlərdə imamdan qabağa keçməməli və ondan çox geri qalmamalıdır. İmam "Allahu Əkbər" deyib hərəkəti bitirdikdən sonra müqtədi hərəkətə başlamalıdır.

صُورُ الْفُدْوَةِ

صُورُ الْفُدْوَةِ تِسْعٌ

تَصِحُّ فِي خَمْسٍ: فُدْوَةٌ رَجُلٍ بِرَجُلٍ، وَفُدْوَةٌ امْرَأَةٍ بِرَجُلٍ، وَفُدْوَةٌ امْرَأَةٍ بِامْرَأَةٍ
وَتَبْطُلُ فِي أَرْبَعٍ: فُدْوَةٌ رَجُلٍ بِامْرَأَةٍ، وَفُدْوَةٌ رَجُلٍ بِرَجُلٍ، وَفُدْوَةٌ امْرَأَةٍ بِرَجُلٍ، وَفُدْوَةٌ امْرَأَةٍ بِامْرَأَةٍ

İmama Uymağın Formaları

İmama uymağın doqquz forması vardır³³⁰:

Səhih (düzgün) sayılan beş forma: **1)** Kişinin kişiye uyması³³¹, **2)** Qadının kişiye uyması³³², **3)** Xunsaanın kişiye uyması³³³, **4)** Qadının xunsaya uyması³³⁴, **5)** Qadının qadına uyması³³⁵.

Batıl (keçərsiz) sayılan dörd forma: **6)** Kişinin qadına uyması³³⁶, **7)** Kişinin xunsaya uyması³³⁷, **8)** Xunsaanın qadına uyması³³⁸, **9)** Xunsaanın digər bir xunsaya uyması³³⁹.

İmama Uymağın Formaları

³³⁰ Şafei fəqihləri kişi, qadın və xunsa (hər iki cinsin əlamətini daşıyan) şəxslərin bir-birinə imamlıq etməsinin bütün ehtimallarını bu doqquz maddədə cəmləmişlər.

³³¹ Bu, ən kamil imamlıq formasıdır. İmamın kişi olması, kişinin ona uyması üçün əsas şərtidir.

³³² Qadınlar kişilərin arxasında namaz qıla bilərlər. Bu zaman qadınların cərgəsi kişilərdən geridə olmalıdır.

³³³ **Xunsa** - cinsiyyəti tam müəyyən olunmayan şəxsdir. Yəni normalda iki cinsiyət üzvü olur (həm kişi həm də qadın cinsiyət üzvü). Belə bir şəxs müəyyən edilməlidir, kişidir yoxsa qadın. İmamın kişi olması qəti olduğu üçün, xunsaanın ona uyması ehtimal olunan hər iki vəziyyətdə (istər qadın, istər kişi olsun) səhihdir.

³³⁴ Xunsa ya kişidir ya da qadın. Əgər kişidirsə, qadının ona uyması onsuz da düzgündür. Əgər qadındırsa, qadının qadına uyması da Şafei məzhəbində icazəlidir. Buna görə də bu da səhih sayılır.

³³⁵ Şafei məzhəbində qadınların öz aralarında camaat namazı qılması sünndür. Bu halda imam olan qadın digərlərindən qabağa keçmir, cərgənin ortasında dayanır.

³³⁶ Şafei məzhəbinə görə (və digər üç məzhəbdə də) qadın kişiye imamlıq edə bilməz. Belə bir namaz batildir və yenidən qılınmalıdır.

³³⁷ Xunsaanın qadın olma ehtimalı olduğu üçün, kişinin ona uyması risklidir və bu səbəbdən namaz batil sayılır. İmamın kişi olması qəti bilinməlidir.

³³⁸ Xunsaanın kişi olma ehtimalı olduğu üçün, onun bir qadına uyması "kişinin qadına uyması" hökmünə düşə bilər. Şübhəli vəziyyət olduğu üçün bu keçərsizdir. Ya da xunsaanın kişi olmayıb qadın olduğu dəqiq bilinməlidir.

³³⁹ Burada hər iki tərəfin (həm imamın, həm imama uyanın) cinsi naməlumdur. İmamın qadın, uyanın isə kişi olma ehtimalı namazın səhihliyinə mane olur. Burdada ikisinin cinsiyyəti dəqiqləşdirilsə və imama uyan qadındırsa imam olan ya kişi ya da qadın ola bilər. Əksi olmaz. Yəni imam olan xunsa qadın, imama uyan xunsa kişi olsa olmaz.

شُرُوطُ جَمْعِ التَّقْدِيمِ

شُرُوطُ جَمْعِ التَّقْدِيمِ أَرْبَعَةٌ: الْبِدَاءُ بِالْأُولَى، وَنِيَّةُ الْجَمْعِ فِيهَا، وَالْمُوَالَاةُ بَيْنَهُمَا، وَدَوَامُ الْعُدْرِ

Cəm-i Təqdimin Şərtləri

(Namazları birləşdirib qabağa çəkmənin şərtləri)

Cəm-i təqdimin (namazları birləşdirib qabağa çəkmənin) şərtləri dördür³⁴⁰:

1. Birinci namazdan başlamaq³⁴¹,
2. Birinci namazın içində namazları birləşdirməyə (cəm etməyə) niyyət etmək³⁴²,
3. İki namaz arasında ardıcılığı qorumaq³⁴³,
4. Üzrün (səfər və ya yağışın) davam etməsi³⁴⁴.

Cəm-i Təqdimin Şərtləri

³⁴⁰ Şafei məzhəbinə görə Zöhr (Günorta) ilə Əsr (İkinci) namazlarını Zöhrün vaxtında, Məğrib (Axşam) ilə İşanı (Xuftən) isə Məğribin vaxtında birləşdirib qılmaq üçün bu dörd şərtin eyni anda mövcud olması vacibdir.

³⁴¹ Namazlar öz ardıcılığı ilə qılınmalıdır. Məsələn, Zöhr ilə Əsr birləşdirilirsə, mütləq əvvəlcə Zöhr, sonra Əsr qılınmalıdır.

³⁴² Birinci namaza başlayarkən və ya namazın içində (salam verməzdən əvvəl) üreyində "bu namazla növbəti namazı birləşdirirəm" deyə niyyət etmək şərtidir. Ən fəzilətli namaza başlayarkən (iftitah təkbirində) niyyət etməkdir.

³⁴³ Birinci namazın salamı ilə ikinci namazın təkbirinin arası çox açılmamalıdır. Arada dəstəmaz alacaq qədər və ya qısa bir müddət fasilə vermək olar.

³⁴⁴ Namazları birləşdirən səbəb nədirsə, o, ikinci namazın başlanğıcına qədər davam etməlidir. **Nümunə:** Səfərdə olan şəxs ikinci namazın təkbirini gətirməzdən əvvəl öz kəndinə/şəhərinə çatarsa, artıq cəm edə bilməz; ikinci namazı öz vaxtında qılmalıdır.

Mühüm Bir Fərq: Şafei məzhəbində yağış səbəbindən namazları cəm etmək yalnız "Cəm-i təqdim" (birinci vaxtda qılmaq) ilə mümkündür. "Cəm-i təxir" (ikinci vaxtda qılmaq) isə yağış üçün keçərli deyil, yalnız səfərdə olanlar üçün keçərlidir.

شُرُوطُ جَمْعِ التَّأخِيرِ

شُرُوطُ جَمْعِ التَّأخِيرِ اثْنَانِ: نِيَّةُ التَّأخِيرِ وَقَدْ بَقِيَ مِنْ وَقْتِ الْأُولَى مَا يَسَعُهَا، وَدَوَامُ الْعُذْرِ إِلَى تَمَامِ النَّائِبَةِ

Cəm-i Təxirin Şərtləri

(Birinci namazı ikincinin vaxtına saxlayaraq birləşdirməyin şərtləri)

Cəm-i təxirin (birinci namazı ikincinin vaxtına saxlayaraq birləşdirməyin) şərtləri ikidir³⁴⁵:

1. Birinci namazın vaxtından, həmin namazı qılacaq qədər bir müddət qalmış "tə'xir" (gecikdirmə) niyyətinin edilməsi³⁴⁶,
2. İkinci namaz tamamlanana qədər üzrün (səfərin) davam etməsi³⁴⁷.

Cəm-i Təxirin Şərtləri

³⁴⁵ Şafei məzhəbinə görə, Zöhrü (Günortanı) Əsrin (İkindinin) vaxtında, yaxud Məğribi (Axşamı) İşanın (Xuftənin) vaxtında qılmaq üçün müəyyən qaydalara riayət edilməlidir. Cəm-i təxir, təqdimdən fərqli olaraq daha az şərtə malikdir, lakin niyyət vaxtı çox önəmlidir.

³⁴⁶ Bu ən mühüm şərtidir. Məsələn, Zöhr namazını Əsrin vaxtında qılmaq istəyən şəxs, hələ Zöhrün vaxtı çıxmamışdan əvvəl ürəyində: "Mən Zöhrü Əsrin vaxtına saxlayıram/gecikdirirəm" deməlidir. Əgər vaxt çıxana qədər bu niyyəti etməzsə, namazı qəzaya buraxmış sayılır və günahkar olur. Niyyət üçün qalan vaxt isə ən azı həmin namazın rükətlərini yerinə yetirə biləcək qədər olmalıdır.

³⁴⁷ Cəm-i təxir edən şəxs, ikinci namazı qılıb bitirənə qədər müsafir (səfərdə) olmalıdır. Əgər ikinci namazı (məsələn, Əsri) qılarkən mənzilinə çatsa (müqim olsa), artıq səfər hökmü bitdiyi üçün birinci namaz (Zöhr) qəza hökmünə keçər. Cəm-i təqdimdən fərqli olaraq, burada üzr ikinci namazın sonuna qədər davam etməlidir.

Qeyd: Cəm-i təxirdə birinci namazı (Zöhrü) yoxsa ikinci namazı (Əsri) əvvəl qılmaq vacib deyil (sünnədir), lakin tərtibə riayət etmək daha fəzilətlidir. İki namaz arasında çox fasilə verməmək cəm-i tə'xirdə şərt deyil, lakin sünnədir.

شُرُوطُ الْقَصْرِ

شُرُوطُ الْقَصْرِ سَبْعَةٌ: أَنْ يَكُونَ سَفَرُهُ مَرَحَلَتَيْنِ، وَأَنْ يَكُونَ مُبَاحًا، وَالْعِلْمُ بِجَوَازِ الْقَصْرِ، وَنِيَّةُ الْقَصْرِ عِنْدَ الْإِحْرَامِ، وَأَنْ تَكُونَ الصَّلَاةُ رُبَاعِيَّةً، وَدَوَامُ السَّفَرِ إِلَى غَايَتِهَا، وَأَنْ لَا يَقْتَدِيَ بِمُتَمِّمٍ فِي جُزْءٍ مِنْ صَلَاتِهِ

Namazın Qısaldılmasının Şərtləri³⁴⁸

Namazın qısaldılmasının (qəsr edilməsinin) şərtləri yeddidir³⁴⁹:

1. Səfərin (gediləcək yolun) ən azı iki mərhələ olması³⁵⁰,
2. Səfərin mübah (icazəli) olması³⁵¹,
3. Namazı qısaltmağın (qəsrin) caiz (icazəli) olduğunu bilmək³⁵²,
4. Ehram (başlanğıc) təkbirində namazı qısaltmağa niyyət etmək³⁵³,
5. Namazın dörd rükətli olması³⁵⁴,
6. Namaz tamamlanana qədər səfər halının davam etməsi³⁵⁵,
7. Namazın heç bir hissəsində namazını tam qılan (müqim) bir imama uymamalıdır³⁵⁶.

Namazın Qısaldılmasının Şərtləri

³⁴⁸ Şafei məzhəbində səfər zamanı namazların qısaldılması böyük bir rüxsət və Allahın bəndələrinə bir hədiyyəsidir. Lakin bu rüxsətdən istifadə etmək üçün müəyyən fihi çərçivələr müəyyən edilmişdir. Şafei fəqihlərinə görə, bu şərtlər yerinə yetirilmədikdə namazı qısaltmaq caiz deyil.

³⁴⁹ **Qəsr** — dörd rükətli fərz namazları iki rükət olaraq qılmaqdır. Şafei məzhəbində bu, sadəcə bir seçim deyil, müəyyən qaydalara bağlı olan bir fəzilətdir.

³⁵⁰ İki mərhələ qədim ölçü vahidi ilə 16 fərsəxdir. Müasir hesablamalara görə bu məsafə təxminən 81-85 kilometr təşkil edir. Bu məsafədən daha az olan səfərlərdə namaz qısaldılmaz.

³⁵¹ Səfər halal bir məqsədlə, məsələn, ticarət, qohum ziyarəti və ya gəzinti üçün olmalıdır. Haram bir iş görmək (məsələn, şərab ticarəti və ya günah sayılan bir əməl) üçün yola çıxan şəxs bu rüxsətdən istifadə edə bilməz.

³⁵² Namazı qılan şəxs namazı qısaltmağın dini hökmünü və buna icazə verildiyini bilərək qılmalıdır. Əgər bir şəxs hökmü bilmədən, sadəcə başqalarına baxaraq namazı qısaldarsa, onun namazı səhih olmaz.

³⁵³ Namaza başlayarkən "Allahu Əkbər" deyildiyi an, ürəkdə bu namazın qəsr (iki rükət) olacağı niyyət edilməlidir. Əgər təkbir əsnasında niyyət unudularsa, namazı tam (4 rükət) qılmaq vacib olar.

³⁵⁴ Qısaltma yalnız Zöhr, Əsr və İşa namazlarına aiddir. Sübh (2 rükət) və Məğrib (3 rükət) namazları heç bir halda qısaldılmaz. Əgər Məğrib namazı qısaldılaraq qılınarsa, namaz batil olar.

³⁵⁵ Namaza başladıqdan sonra, hələ namaz bitməmiş şəxs öz kəndinin/şəhərinin sərhədlərinə daxil olarsa və ya səfəri bitərsə, dərhal niyyətini dəyişməli və namazını dörd rükətə tamamlamalıdır.

³⁵⁶ Səfərdə olan şəxs, namazı tam qılan bir imama uyarsa — hətta bu uymanın müddəti namazın cəmi bir saniyəsi olsa belə — artıq o da namazını dörd rükətə tamamlamalıdır. İmamın arxasında iki rükət qılıb salam vermək olmaz.

شُرُوطُ الْجُمُعَةِ

شُرُوطُ الْجُمُعَةِ سِتَّةٌ: أَنْ تَكُونَ كُلُّهَا فِي وَقْتِ الظُّهْرِ، وَأَنْ تَقَامَ فِي خِطَّةِ الْبَلَدِ، وَأَنْ تُصَلِّيَ جَمَاعَةً، وَأَنْ يَكُونُوا أَرْبَعِينَ أَحْرَارًا ذُكُورًا بَالِغِينَ مُسْتَوْطِينَ، وَأَنْ لَا تَسْبِقَهَا وَلَا تُقَارَنَهَا جُمُعَةٌ فِي تِلْكَ الْبَلَدِ، وَأَنْ يَتَقَدَّمَهَا حُطْبَتَانِ

Cümə Namazının Şərtləri³⁵⁷

Cümə namazının şərtləri altıdır³⁵⁸:

1. Namazın tamamilə Zöhr (günorta) vaxtı içində qılınması³⁵⁹,
2. Şəhərin və ya kəndin məskunlaşma sərhədləri daxilində qılınması³⁶⁰,
3. Camaatla qılınması³⁶¹,
4. Sayı 40 olan, azad, kişi, yetkin və həmin yerdə daimi məskunlaşan şəxslərin iştirakı³⁶²,
5. Həmin yaşayış məntəqəsində ondan qabaq və ya onunla eyni vaxtda başqa bir Cümə namazının qılınmaması³⁶³,
6. Namazdan əvvəl iki xütbənin oxunması³⁶⁴.

Cümə Namazının Şərtləri

³⁵⁷ Şafei məzhəbində Cümə namazı həftəlik ən mühüm ibadət sayılır və onun səhih (keçərli) olması üçün digər fərz namazlarından fərqli olaraq çox ciddi şərtlər qoyulmuşdur. Bu şərtlərdən biri belə yerinə yetirilməzsə, Cümə namazının əvəzinə Zöhr (Günorta) namazı qılınmalıdır.

³⁵⁸ Şafei fəqihlərinə görə, bu altı şərt namazın daxilində deyil, namazın keçərli olması üçün xaricində mövcud olması vacib olan əsaslardır.

³⁵⁹ Cümə namazının vaxtı günorta namazının vaxtı ilə eynidir. Əgər namaz və ya xütbə bitmədən vaxt çıxarsa (yəni ikinci vaxtı daxil olarsa), artıq Cümə namazı qılınmaz.

³⁶⁰ Cümə namazı mütləq insanların daimi yaşadığı evlərin olduğu ərazidə qılınmalıdır. Çöldə, meşədə və ya yaşayış məntəqəsindən uzaq boş ərazilərdə qılınmaz.

³⁶¹ Digər namazlardan fərqli olaraq, Cümə namazını tək qılmaq mümkün deyil.

³⁶² Şafei məzhəbinin ən məşhur şərtlərindən biridir. Cümənin səhih olması üçün ən azı 40 nəfər orada daimi yaşayan, səfəri olmayan kişi iştirak etməlidir. Əgər sayı 40-dan az olarsa, Cümə namazı Şafei məzhəbinə görə keçərli sayılır.

³⁶³ Ehtiyac olmadıqca bir şəhərdə və ya kənddə yalnız bir yerdə Cümə namazı qılınmalıdır. Əgər ehtiyac (izdiham) yoxdursa və namazlar fərqli məscidlərdə qılınarsa, birinci təkbir gətirən məscidin namazı səhih, digərləri batil olar. Lakin müasir dövrdə böyük şəhərlərdə izdiham səbəbindən bir neçə məsciddə qılınmasına icazə verilir.

³⁶⁴ Cümə namazından dərhal əvvəl imamın iki hissəli xütbə oxuması şərtidir. Xütbələr namazdan sonra oxunarsa, namaz keçərsizdir. Həmçinin bu iki xütbənin müəyyən rüknləri (Allaha həmd, Peyğəmbərə salavat və s.) mütləq yerinə yetirilməlidir.

أَرْكَانُ الْخُطْبَتَيْنِ

أَرْكَانُ الْخُطْبَتَيْنِ خَمْسَةٌ: حَمْدُ اللَّهِ فِيهِمَا، وَالصَّلَاةُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فِيهِمَا، وَالْوَصِيَّةُ بِالتَّقْوَى فِيهِمَا، وَقِرَاءَةُ آيَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ فِي إِحْدَاهُمَا، وَالدُّعَاءُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ فِي الْأَخِيرَةِ

İki Xütbənin Rüknləri³⁶⁵

İki xütbənin rüknləri beşdir³⁶⁶:

1. Hər iki xütbədə Allaha həmd etmək³⁶⁷,
2. Hər iki xütbədə Peyğəmbərə ﷺ salavat gətirmək³⁶⁸,
3. Hər iki xütbədə təqvasına (Allahdan qorxmağa) vəsiyyət etmək³⁶⁹,
4. İki xütbədən birində Qurandan bir ayə oxumaq³⁷⁰,
5. Sonuncu (ikinci) xütbədə mömin kişilər və mömin qadınlar üçün dua etmək³⁷¹.

Xütbənin Rüknləri

³⁶⁵ Şafei məzhəbində Cümə xütbəsinin keçərli olması üçün sadəcə danışmaq kifayət deyil; xütbənin "rükn" adlanan və yerinə yetirilməsi məcburi olan beş əsası vardır. Bu rüknlərdən biri belə əskik olsa, xütbə batil sayılır və xütbə batil olduqda namaz da keçərsiz olur.

³⁶⁶ Bu rüknlər həm birinci, həm də ikinci xütbədə (bəziləri isə yalnız birində) mütləq ərəb dilində ifadə edilməlidir ki, xütbənin fərzi yerinə yetsin.

³⁶⁷ İmam mütləq "Əlhəmdulilləh" və ya içində "Allah" sözü və "həmd" kökü olan bir ifadə işlətməlidir. Hər iki xütbəyə bu şəkildə başlamaq rükndür.

³⁶⁸ İmam hər iki xütbədə Peyğəmbərimizə salat-salam deməlidir. **Nümunə:** "Allahummə salli alə Muhamməd" ifadəsini işlətmək vacibdir. Bu rükn də Allaha həmd kimi ərəb dilində olmalıdır.

³⁶⁹ İmam insanları Allahın əmrələrinə tabe olmağa və günahlardan çəkinməyə çağırmalıdır. "İttəqullah" (Allahdan qorxun) demək kifayətdir.

³⁷⁰ Xütbələrin hər hansı birində tam bir ayə oxumaq kifayətdir. Lakin ən fəzilətli ayəni birinci xütbədə oxumaqdır.

³⁷¹ İmam ikinci xütbənin sonunda axirətə aid mövzularda möminlər üçün dua etməlidir. **Nümunə:** "Allahummə-ğfir lil-mumininə vəl-muminət" (Allahım, mömin kişiləri və mömin qadınları bağışla) demək bu rükni yerinə yetirmək üçün kifayətdir.

شُرُوطُ الْخُطْبَتَيْنِ

شُرُوطُ الْخُطْبَتَيْنِ عَشْرَةٌ: الطَّهَارَةُ عَنِ الْحَدَثَيْنِ الْأَصْغَرَ وَالْأَكْبَرَ، وَالطَّهَارَةُ عَنِ النَّجَاسَةِ فِي الثَّوْبِ وَالْبَدَنِ وَالْمَكَانِ،
وَسْتُرُ الْعَوْرَةِ، وَالْقِيَامُ عَلَى الْقَائِدِ، وَالْجُلُوسُ بَيْنَهُمَا فَوْقَ طَمَآنِينَةِ الصَّلَاةِ، وَالْمُوَالَاةُ بَيْنَهُمَا، وَالْمُوَالَاةُ بَيْنَهُمَا وَبَيْنَ
الصَّلَاةِ، وَأَنْ تَكُونَ بِالْعَرَبِيَّةِ، وَأَنْ يَسْمَعَهَا أَرْبَعُونَ، وَأَنْ تَكُونَ كُلَّهَا فِي وَقْتِ الطُّهْرِ

İki Xütbənin Şərtləri³⁷²

İki xütbənin şərtləri ondur³⁷³:

1. Kiçik və böyük hədəsdən (dəstəmazsızlıqdan və qüsülsuzluqdan) təmiz olmaq³⁷⁴,
2. Paltarda, bədəndə və məkanda nəcasətin olmaması³⁷⁵,
3. Övrət yerinin örtülü olması³⁷⁶,
4. Gücü çatanın ayaqda durması³⁷⁷,
5. İki xütbə arasında, namazdakı tuməninə (sakitlik) müddətindən daha çox oturmaq³⁷⁸,
6. İki xütbə arasında ardıcillığı qorumaq³⁷⁹,
7. Xütbələr ilə namaz arasında ardıcillığı qorumaq³⁸⁰,
8. Xütbənin ərəb dilində olması³⁸¹,
9. Xütbəni qırx nəfərin eşitməsi³⁸²,
10. Xütbələrin hamısının Zöhr (günorta) vaxtı içində olması³⁸³,

Xütbənin Şərtləri

³⁷² Şafei məzhəbində xütbənin rüknlərindən əlavə, onun səhih sayılması üçün imamda və mühitdə olması vacib olan 10 şərt vardır. Bu şərtlər xütbənin namaz hökmündə olduğunu göstərir.

³⁷³ Şafei məzhəbində xütbə namazın bir parçası sayıldığı üçün namazda tələb olunan bir çox qayda burada da keçərlidir.

³⁷⁴ Xütbə oxuyan imamın mütləq dəstəmazı olmalıdır. Əgər xütbə əsnasında imamın dəstəmazı pozularsa, xütbə batil olar.

³⁷⁵ Namazda olduğu kimi, imamın paltarı, bədəni və dayandığı yer dində nəcis sayılan şeylərdən təmiz olmalıdır. Nəcasət olarsa, xütbə səhih sayılmaz.

³⁷⁶ İmam xütbə oxuyarkən övrət yerlərini namazda olduğu kimi örtməlidir. Bu şərt yerinə yetirilməzsə, xütbə keçərsizdir.

³⁷⁷ Xütbə mütləq ayaqda oxunmalıdır. Əgər imamın ayaqda durmağa fiziki gücü çatırsa, oturaraq xütbə oxuması caiz deyil. Üzrlü səbəbi olanlar istisnadır.

³⁷⁸ İmam birinci xütbəni bitirdikdən sonra oturmalı və bir az gözləməlidir. Bu oturuş namazdakı iki səcdə arasındakı oturuşdan bir az daha uzun olmalıdır. Bu, iki xütbəni bir-birindən ayırmaq üçün şərtidir.

³⁷⁹ Birinci xütbə ilə ikinci xütbə arasında xütbəni pozacaq qədər uzun fasilə verilməməlidir. Hər iki xütbə bir-birinin ardınca oxunmalıdır.

³⁸⁰ İkinci xütbə bitdikdən dərhal sonra namaza başlanılmalıdır. Arada yemək yemək və ya uzun müddət söhbət etmək kimi fasilələr verilərsə, xütbəni yenidən oxumaq lazım gələ bilər.

³⁸¹ Xütbədə olan 5 rüknü (həmd, salavat, vəsiyyə, ayə və dua) mütləq ərəb dilində deyilməlidir. İzahlar yerli dildə ola bilər, lakin bu əsas rüknlər ərəbcə deyilməzsə, xütbə sayılmaz.

³⁸² Cümə namazının qılınması üçün vacib olan həmin 40 nəfər imamın səsinə eşitməlidir.

³⁸³ Xütbə günorta vaxtı girmədən oxunarsa və ya xütbə əsnasında vaxt çıxarsa, Cümə namazı qılınmaz. Hər şey Zöhr vaxtının çərçivəsində baş verməlidir.

CƏNAZƏ BƏHSİ

يُزْمُ الْمَيِّتِ

الَّذِي يُزْمُ الْمَيِّتِ أَرْبَعُ خِصَالٍ: غَسْلُهُ، وَتَكْفِيئُهُ، وَالصَّلَاةُ عَلَيْهِ، وَدَفْنُهُ

Meyit Üçün Vacib Olan Əməllər³⁸⁴

Meyit üçün (digər müsəlmanların etməsi) vacib olan dörd şey vardır³⁸⁵:

1) Onun yuyulması (qüsl)³⁸⁶, 2) Kəfənlənməsi³⁸⁷, 3) Namazının qılınması³⁸⁸, 4) Dəfn edilməsi³⁸⁹.

Meyit Üçün Vacib Olan Əməllər

³⁸⁴ Şafei məzhəbində bir müsəlman vəfat etdikdə, digər müsəlmanların üzərinə düşən vəzifələr "Fərz-i Kifayə" (bir qrup insanın etməsi ilə digərlərindən məsuliyyətin düşdüyü vəzifə) hesab olunur. Bu vəzifələr vəfat edən şəxsə qarşı sonuncu hörmət və dini borcdur.

³⁸⁵ Bir müsəlman vəfat etdikdə, bu dörd əməlin yerinə yetirilməsi bütün müsəlman cəmiyyətinin üzərinə fərz olur. Əgər heç kim bunu etməzsə, həmin bölgədəki bütün müsəlmanlar günah qazanır.

³⁸⁶ Meyitin bədəninin tamamilə pak su ilə yuyulması vacibdir. Bu, həm fiziki təmizlik, həm də dini bir təmizlənmədir. Şəhidlər bu qaydadan istisnadır; onlar yuyulmazlar.

³⁸⁷ Yuyulduqdan sonra meyyitin bədəninin örtülməsi üçün kəfənə bükülməsi vacibdir. Kişilər üçün ən azı üç qat, qadınlar üçün isə beş qat ağ parçadan kəfən istifadə edilməsi sünnədir. Kəfənin pulu meyyitin öz malından, əgər malı yoxdursa, ona baxmağa borclu olan yaxınlarından qarşılır.

³⁸⁸ Bu, cənazə namazıdır. Cənazə namazı digər namazlardan fərqli olaraq rükusuz və səcdəsizdir, yalnız dörd təkbirdən ibarətdir. Meyitin bağışlanması üçün bir duadır. Cənazə namazının qılınması üçün meyyitin yuyulmuş və təmiz olması şərtidir.

³⁸⁹ Meyitin torpağa tapşırılması sonuncu vəzifədir. Qəbir meyyitin qoxusunu çölə verməyəcək və heyvanların çıxarmasına mane olacaq qədər dərin olmalıdır. Meyiti qəbire qoyduqdan sonra üzünü qibləyə tərəf çevirmək lazımdır.

غُسْلُ الْمَيِّتِ

أَقْلُ الْغُسْلِ: تَعْمِيمُ بَدَنِهِ بِالْمَاءِ. وَأَكْمَلُهُ: أَنْ يَغْسَلَ سَوَاتِيهِ، وَأَنْ يُزِيلَ الْقَدَرَ مِنْ أَنْفِهِ، وَأَنْ يُوضِّئَهُ، وَأَنْ يَذُلِكَ بَدَنَهُ
بِالسِّدْرِ، وَأَنْ يَصُبَّ الْمَاءَ عَلَيْهِ ثَلَاثًا

Meyitin Yuyulması³⁹⁰

Yuyulmanın ən aşağı həddi: Suyun meyitin bütün bədəninə çatdırılmasıdır³⁹¹.

Ən kamil (mükəmməl) forması isə budur: Övrət yerləri (iki ayıb yeri) yuyulmalıdır³⁹². Burnundakı kirlər (çirkələr) təmizlənməlidir³⁹³. Ona dəstəmaz aldırılmalıdır³⁹⁴. Bədəni sidr (sidr ağacının yarpağı və ya sabun) ilə sürtülməlidir³⁹⁵. Üzərinə üç dəfə su tökülməlidir³⁹⁶.

Meyitin Yuyulması

³⁹⁰ Şafei məzhəbində meyitin yuyulması (qüslü) ibadət mahiyyəti daşıyır və bunun həm ən aşağı həddi (fərz olan hissəsi), həm də ən kamil forması (sünnə olan hissəsi) vardır.

³⁹¹ Bu, yuyulmanın fərz olan hissəsidir. Əgər bədən hər hansı bir yerinə, hətta dırnaq altına və ya saç dibinə su dəyməzsə, yuyulma tamamlanmış sayılmaz.

³⁹² Yuyan şəxs əlinə bir bez bağlayaraq meyitin övrət yerlərini təmizləməlidir. Şafei məzhəbinə görə, zərurət olmadıqca meyitin övrət yerinə birbaşa toxunmaq və baxmaq haramdır, buna görə də bu təmizlik bir örtük altından edilməlidir.

³⁹³ Meyitin burnundakı və ağızdakı kirlər təmizlənməlidir. Bu, həm təmizlik, həm də meyitə göstərilən hörmətin bir əlamətidir.

³⁹⁴ Meyiti yumağa başlamazdan əvvəl ona tam bir namaz dəstəmazı aldırmaq sünnədir. Lakin ağıza və buruna su verərkən suyun içəri qaçmamasına diqqət edilməli.

³⁹⁵ Meyitin bədəni təmizləyici vasitələrlə (müasir dövrdə sabun və ya şampunla) yuyulmalı və yavaşca sürtülməlidir ki, üzərindəki kirlər tamamilə getsin.

³⁹⁶ Meyitin bədənə suyun üç dəfə tökülməsi sünnədir. Birinci dəfə bədənə sağ tərəfinə (öndən və arxadan), ikinci dəfə sol tərəfinə və üçüncü dəfə başdan aşağı bütün bədənə su tökülərək yuyulma tamamlanır. Sonuncu suya bir az kafur (ətirli maddə) qatılması da bəyənən əməllərdəndir.

تَكْفِينُ الْمَيِّتِ

أَقْلُ الْكَفَنِ: ثَوْبٌ يَعْمُهُ، وَأَكْمَلُهُ لِلرَّجُلِ: ثَلَاثُ لَفَافَةٍ، وَالْمَرْأَةُ: قَمِيصٌ وَجَمَارٌ وَإِزَارٌ وَلِفَافَتَانِ

Meyitin Kəfənlənməsi³⁹⁷

Kəfənin ən aşağı həddi (minimumu): Onu tamamilə örtən bir parçadır³⁹⁸.

Kişi üçün ən kamil (mükəmməl) olanı: Üç qat bürünməsidir³⁹⁹.

Qadın üçün ən kamil (mükəmməl) olanı isə: Köynək, baş örtüyü, bel bağı və iki qat bürünməsidir.⁴⁰⁰

Meyitin Kəfənlənməsi

³⁹⁷ Şafei məzhəbində meyitin kəfənlənməsi həm ölənx şəxsə bir hörmət, həm də onun övrətinin örtülməsi üçün fərz olan bir vəzifədir. Bu mətndə kəfənin həm minimum (vacib), həm də kamil (sünnə) ölçüləri izah olunur.

³⁹⁸ Şafei məzhəbinə görə, vacib olan kəfən meyyitin bütün bədənini başdan ayağa örtən tək bir qat parçadır. Bu parça bədənini rəngini göstərməyəcək qədər qalın olmalıdır. Əgər imkan yoxdursa, tək bir parça ilə kəfənləmə işi tamamlanmış sayılır.

³⁹⁹ **Kişi üçün sünnə olan**, bir-birinin üstünə sərilmış üç qat geniş parçadır. Kişi bu parçaların içinə qoyulur və bürünür.

⁴⁰⁰ **Qadın meyyit üçün örtünmə daha vacib olduğu üçün sünnə olan kəfən beş parçadan ibarətdir: Köynək:** Bədənini yuxarı hissəsini örtən parça. **Baş örtüyü:** Başı və boynu örtən parça. **Bel bağı:** Bədənini aşağı hissəsini örtən parça. **İki qat bürünməsi:** Bütün bunların üstündən bürünən iki geniş parça. Bu beş parça ilə qadın meyyit tam və ən gözəl şəkildə örtülmüş olur.

أَرْكَانُ صَلَاةِ الْجَنَازَةِ

أَرْكَانُ صَلَاةِ الْجَنَازَةِ سَبْعَةٌ: (الْأَوَّلُ) النَّيَّةُ، (الثَّانِي) أَرْبَعُ تَكْبِيرَاتٍ، (الثَّلَاثُ) الْقِيَامُ عَلَى الْقَائِرِ، (الرَّابِعُ) قِرَاءَةُ الْفَاتِحَةِ، (الْخَامِسُ) الصَّلَاةُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ بَعْدَ الثَّانِيَةِ، (الْسَّادِسُ) الدُّعَاءُ لِلْمَيِّتِ بَعْدَ الثَّلَاثَةِ، (السَّابِعُ) السَّلَامُ

Cənazə Namazının Rüknləri⁴⁰¹

Cənazə namazının rüknləri yeddidir⁴⁰²:

1) Niyət⁴⁰³, 2) Dörd təkbir gətirmək⁴⁰⁴, 3) Gücü çatanın ayaqda durması (qiyam)⁴⁰⁵, 4) Fatihə surəsini oxumaq⁴⁰⁶, 5) İkinci təkbirdən sonra Peyğəmbərə ﷺ salavat gətirmək⁴⁰⁷, 6) Üçüncü təkbirdən sonra meyit üçün dua etmək⁴⁰⁸, 7) Salam vermək⁴⁰⁹.

Cənazə Namazının Rüknləri

⁴⁰¹ Cənazə namazı digər namazlardan fərqli olaraq rükusu və səcdəsi olmayan, tamamilə ayaqda qılınan və meyit üçün şəfaət diləyən bir duadır. Şafei məzhəbində bu namazın keçərli olması üçün yeddi rükn mütləq yerinə yetirilməlidir.

⁴⁰² **Rükn namazın daxili fərzləridir**; bunlardan biri əskik olarsa, namaz batil olar.

⁴⁰³ Namazı qılan şəxs qəlbində hansı namazı qıldığını (məsələn: "Bu meyit üzərində fərz-i kifayət olan cənazə namazını qılmağa niyyət etdim") müəyyən etməlidir.

⁴⁰⁴ Cənazə namazı dörd təkbirdən ibarətdir. Başlanğıc təkbirindən sonra üç təkbir daha gətirilir. Əgər təkbirin biri əskik olarsa, namaz səhih sayılmaz.

⁴⁰⁵ Cənazə namazı fərz olduğu üçün, fiziki imkanı olan şəxs namazı mütləq ayaqda qılmalıdır. Oturaraq qılmaq yalnız ayaqda dura bilməyənlər üçün icazəlidir.

⁴⁰⁶ Şafei məzhəbində birinci təkbirdən sonra Fatihə surəsini oxumaq fərzdır.

⁴⁰⁷ İkinci təkbir gətirildikdən sonra ən azı "Allahummə salli alə Muhamməd" demək vacibdir. Ən kamil forması isə namazlarda oxuduğumuz Salli-Barik salavatıdır.

⁴⁰⁸ Bu, namazın məqsədidir. Üçüncü təkbirdən sonra meyitin bağışlanması üçün dua edilir. Ən azı "Allahummə-ğfir ləhu" (Allahım, onu bağışla) demək kifayətdir, lakin hədislərdə gələn uzun duaları oxumaq daha fəzilətdir.

⁴⁰⁹ Dördüncü təkbirdən sonra (dördüncü təkbirdən sonra edilən qısa duadan sonra) sağa və sola salam verilərək namaz tamamlanır. Birinci salam rükn, ikinci salam isə sünnədir.

دَفْنُ الْمَيِّتِ

أَقْلُ الدَّفْنِ: حُقْرَةٌ تَكُنُّمُ رَاحَتَهُ وَتَحْرُسُهُ مِنَ السِّبَاعِ، وَأَكْمَلُهُ: قَامَةٌ وَبَسْطَةٌ، وَيُوضَعُ حَدُّهُ عَلَى التُّرَابِ، وَيَجِبُ تَوْجِيهُهُ إِلَى الْقِبْلَةِ

Meyitin Dəfn Edilməsi⁴¹⁰

Dəfnin ən aşağı həddi (minimumu): Qoxunu çölə verməyən və meyiti yırtıcı heyvanlardan qoruyan bir çuxurdur⁴¹¹.

Ən kamil (mükəmməl) olanı isə: Bir qamət və bir qol boyu (təxminən 2 metr) dərinlikdə olmasıdır⁴¹².

Meyitin yanağı torpaq üzərinə qoyulmalı⁴¹³ və meyit qibləyə tərəf yönəldilməlidir⁴¹⁴.

Meyitin Dəfn Edilməsi

⁴¹⁰ Şafei məzhəbində meyitin dəfn edilməsi sadəcə bədənin torpağa qoyulması deyil, həm insana olan hörmətin qorunması, həm də dini qaydalara uyğun yerinə yetirilməsi vacib olan bir vəzifədir.

⁴¹¹ Şafei məzhəbinə görə, vacib olan odur ki, qəbir meyitin qoxusunun ətrafa yayılmasına mane olsun və heyvanların onu qazıb çıxarmasına imkan verməyəcək qədər möhkəm olsun. Bu şərtlər ödənməzsə, dəfn vəzifəsi yerinə yetirilmiş sayılmaz.

⁴¹² Sünnə olan odur ki, qəbir orta boylu bir insanın əllərini yuxarı qaldırdığı hündürlükdə dərin qazılsın. Bu dərinlik həm qoxunun, həm də kənar müdaxilələrin qarşısını ən gözəl şəkildə alır.

⁴¹³ Sünnəyə görə, meyitin kəfəni baş tərəfdən bir az açılır və sağ yanağı torpağa dəyəcək formada yerləşdirilir. Bu, insanın yarandığı torpağa təvazökar bir şəkildə qayıtmasının simvoludur.

⁴¹⁴ Şafei məzhəbində meyiti qəbirdə üzü qibləyə tərəf, sağ tərəfi üstə uzatmaq lazımdır.

Qeyd: Ləhd və Şaqq (Qəbir növləri): Əgər torpaq bərkdirsə, qəbrin dibində qiblə tərəfə doğru bir oyuq açılır ki, buna Ləhd deyilir. Torpaq yumşaqdırsa, qəbrin ortasında bir çuxur qazılır ki, buna da Şaqq deyilir. Şafei məzhəbində torpaq bərk olduğu təqdirdə "Ləhd" üsulu daha yaxşıdır.

يُنْبَشُ لِلْمَيِّتِ

يُنْبَشُ لِلْمَيِّتِ أَرْبَعُ خِصَالٍ: لِلْغُسْلِ إِذَا لَمْ يَتَغَيَّرْ، وَلِتَوَجُّبِهِ إِلَى الْقَبْلَةِ، وَلِلْمَالِ إِذَا دُفِنَ مَعَهُ، وَلِلْمَرْأَةِ إِذَا دُفِنَ جَنِينُهَا مَعَهَا
وَأَمْكَنْتُ حَيَاتَهُ

Qəbrin Açılmasının İcazəli Olduğu Hallar⁴¹⁵

Meyitin qəbri dörd səbəbdən açıla bilər⁴¹⁶:

1. Əgər bədəni hələ dəyişməyibse (çürüməyibse), yuyulması üçün⁴¹⁷,
2. Meyitin üzünü qibləyə tərəf çevirmək üçün⁴¹⁸,
3. Meyitlə birlikdə dəfn edilmiş malı (qiymətli əşyanı) çıxarmaq üçün⁴¹⁹,
4. Vəfat etmiş qadınla birlikdə dəfn edilmiş və yaşama ehtimalı olan körpəni çıxarmaq üçün⁴²⁰.

Qəbrin Açılmasının İcazəli Olduğu Hallar

⁴¹⁵ Şafei məzhəbində qəbrin toxunulmazlığı əsasdır. Lakin müəyyən zərurətlər yarandıqda, meyitin qəbrinin açılmasına icazə verilir.

⁴¹⁶ Normalda bir müsəlman dəfn edildikdən sonra onun qəbrini açmaq haramdır. Lakin dörd istisnai vəziyyətdə dini və ya insani bir haqqı bərpa etmək üçün qəbir açılır.

⁴¹⁷ Əgər bir meyit yuyulmadan dəfn edilibsə və bədəninin hələ parçalanmadığı, qoxumadığı güman edilsə, qəbir açılmalı, meyit çıxarılıb yuyulmalı və yenidən dəfn edilməlidir. Çünki yuyulma meyitin üzərindəki fərz bir haqdır. Lakin bədən artıq tanınmaz hala gəlibsə, ona toxunulmaz.

⁴¹⁸ Meyiti üzünü qibləyə tərəf dəfn etmək vacibdir. Əgər qibləyə əks tərəfə dəfn edildiyi məlum olarsa və bədən hələ çürüməyibsə, qəbir açılır və meyit qibləyə çevrilir.

⁴¹⁹ Əgər dəfn zamanı qəbirə qiymətli bir əşya düşərsə malın israf olmaması və sahibinə qaytarılması üçün qəbir açıla bilər. İslam malın qorunmasına böyük önəm verir.

⁴²⁰ Əgər hamilə bir qadın vəfat edərsə və bətnindəki körpənin canlı olduğu bilinərsə (və ya qadınla birlikdə diri halda dəfn edilibsə), körpəni xilas etmək üçün qəbir dərhal açılmalıdır. İnsan həyatını xilas etmək qəbrin toxunulmazlığından daha üstündür.

ZƏKAT BƏHSİ

تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ

الْأَمْوَالُ الَّتِي تَلَزَمُ فِيهَا الزَّكَاةُ سِتَّةُ أَنْوَاعٍ: النَّعْمُ، وَالتَّقْدَانُ وَالْمُعْتَرَاتُ وَأَمْوَالُ التِّجَارَةِ. وَاجِبُهَا: رُبْعُ عَشْرَ قِيَمَةِ عُرُوضِ التِّجَارَةِ، وَالرِّكَازُ، وَالْمَعْدِنُ

Zəkətin Vacib Olduğu Mallar

Zəkət verilməsi vacib olan mallar altı növdür: Davar (heyvanlar), Qızıl və gümüş, Torpaq məhsulları və Ticarət malları.⁴²¹ Ticarət mallarının zəkəti, həmin malların dəyərinin qırxdə biri (onda birinin dördə biri) miqdarındadır.⁴²² Həmçinin basdırılmış dəfinə və mədənlərdə də zəkət var.⁴²³

Zəkətin Vacib Olduğu Mallar

⁴²¹ Şafei məzhəbində zəkət hər maldan deyil, yalnız nassla (Quran və Sünne ilə) müəyyən edilmiş mallardan çıxarılır. **Heyvan** dedikdə yalnız dəvə, mal-qara (camış daxil) və qoyun-keçi nəzərdə tutulur; at və ya digər heyvanlardan zəkət düşmür. Nəqd dedikdə qızıl və gümüş nəzərdə tutulur (müasir dövrdə kağız pullar da bura daxildir). **Torpaq məhsulları** isə taxıl və meyvələrdir (yalnız qidalanma üçün saxlanılan buğda, arpa, xurma və üzüm kimi məhsullar).

⁴²² **Ticarət mallarında** zəkət malın özündən deyil, ilin sonunda onun bazar dəyəri üzərindən hesablanır. Şafei məzhəbinə görə, ticarət malının zəkət miqdarı qızıl və ya gümüşə görə hesablanır. Əgər malın dəyəri zəkət miqdarına çatırsa, ümumi məbləğin 2.5% (1/40) hissəsi zəkət olaraq verilməlidir.

⁴²³ İslamdan əvvəl qalmış və yerin altından tapılan **dəfinələrin** (qızıl-gümüş) zəkəti dərhal verilməlidir (bir il gözləmək şərt deyil) və miqdarı beşdə birdir (20%). **Mədən** isə yerin altından çıxarılan təbii qızıl və gümüş yataqlarıdır. Digər mədənlərdən (dəmir, mis və s.) Şafei məzhəbinə görə zəkət çıxarılmır, yalnız qızıl və gümüş mədənləri bu hökmə daxildir.

ORUC BƏHSİ

ثُبُوتِ رَمَضَانَ

يَجِبُ صَوْمُ رَمَضَانَ بِأَحَدِ أُمُورٍ حَمْسَةٍ: (أَحَدُهَا) بِكَمَالِ شَعْبَانَ ثَلَاثِينَ يَوْمًا، (وَتَانِيهَا) بِرُؤْيَةِ الْهَيْلَالِ فِي حَقِّ مَنْ رَأَاهُ وَإِنْ كَانَ فَاسِقًا، (وَتَالِثُهَا) بِثُبُوتِهِ فِي حَقِّ مَنْ لَمْ يَرَهُ بِعَدْلِ شَهَادَةٍ، (وَرَابِعُهَا) بِإِخْبَارِ عَدْلٍ رَوَايَةٍ مُوثُوقٍ بِهِ، سَوَاءً وَقَعَ فِي الْقَلْبِ صِدْقُهُ أَمْ لَا، أَوْ غَيْرِ مُوثُوقٍ بِهِ إِنْ وَقَعَ فِي الْقَلْبِ صِدْقُهُ، (وَحَامِسُهَا) بِظَنِّ دُخُولِ رَمَضَانَ بِالْإِجْتِهَادِ فِيمَنْ اشْتَبَهَ عَلَيْهِ ذَلِكَ

Ramazan Ayının Başlamasının Təsbiti

Ramazan orucu beş haldan birinin baş verməsi ilə vacib olur:

1. Şaban ayının otuz günə tamamlanması ilə⁴²⁴,
2. Hilalı görən şəxsin özü üçün ayı görməsi ilə, hətta o şəxs fasiq (günahkar) olsa belə⁴²⁵,
3. Ayı görməyən şəxslər üçün, ədalətli bir şahidin şahidliyi ilə ayın görüldüyünün isbat edilməsi⁴²⁶,
4. Etibarlı, ədalətli bir şəxsin xəbər verməsi ilə; istər onun düz dediyinə qəlbən inanılsın, istərsə də inanılmasın. Yaxud etibarlı olmayan birinin xəbər verməsi ilə, amma bu dəfə qəlb onun düz dediyinə inanarsa (keçərli olar),⁴²⁷
5. Ayın girməsi barədə məlumatı olmayan (şübhədə qalan) şəxsin ictihad (araşdırma) edərək Ramazanın girdiyinə dair zənnə sahib olması ilə⁴²⁸,

Ramazan Ayının Başlamasının Təsbiti

⁴²⁴ İslam təqvimini ayın hərəkətinə əsaslanır və bir ay ya 29, ya da 30 gün çəkir. Əgər Şaban ayının 29-da hilal (təzə ay) görünməzsə, Şaban ayı avtomatik olaraq 30 günə tamamlanır və növbəti gün mütləq Ramazan sayılır.

⁴²⁵ Bir şəxs Ramazan hilalını öz gözü ilə görübsə, artıq onun üçün oruc tutmaq vacibdir. Şafei məzhəbinə görə, hətta bu şəxs böyük günah sahibi (fasiq) biri olsa və onun şahidliyi qəbul edilməsə belə, özünün gördüyü yəqinlik ifadə etdiyi üçün o şəxs orucunu tutmalıdır.

⁴²⁶ Əgər bir nəfər ədalətli (müsəlman, aqil, baliğ və böyük günahlardan çəkinən) şəxs ayı gördüyünü desə, Şafei məzhəbində Ramazan ayının başladığı qəbul edilir. Şəvval ayı (bayram) üçün iki şahid lazımdır, lakin Ramazana başlamaq üçün bir ədalətli şahid kifayətdir.

⁴²⁷ Burada söhbət rəsmi şahidlikdən deyil, fərdi xəbərdən gedir. Əgər xəbəri verən şəxs çox etibarlıdırsa, sizdə şübhə yaransa belə oruc tutmalısınız. Amma xəbəri verən etibarsız birdirsə, yalnız qəlbiniz onun doğru dediyinə tam əmin olduqda oruc sizə vacib olur.

⁴²⁸ Bu hal adətən əsir düşən, zindanda olan və ya kimsəsiz səhrada qalan, təqvimini izləyə bilməyən şəxslərə aiddir. Bu şəxs əlamətlərə baxaraq araşdırma aparır. Əgər qəlbində "Ramazan artıq girib" deyə güclü bir qənaət (zənn) yaranarsa, oruc tutmağa başlayır.

شَرَطُ صِحَّتِهِ الصَّوْمِ

شَرَطُ صِحَّتِهِ أَرْبَعَةُ أَشْيَاءَ: إِسْلَامٌ، وَعَقْلٌ، وَنَقَاءٌ مِنْ نَحْوِ حَيْضٍ، وَعَلْمٌ بِكَوْنِ الْوَقْتِ قَابِلًا لِلصَّوْمِ

Orucun Səhih (Keçərli) Olmasının Şərtləri

Orucun keçərli olmasının şərti dördüdür:

- 1-2. İslam (müsəlman olmaq) və ağıl (ağıllı olmaq)⁴²⁹,
- 3. Heyz (aybaşı) və bənzəri halların olmaması⁴³⁰,
- 4. Vaxtın oruc tutmağa uyğun olduğunu bilmək⁴³¹.

Orucun Səhih (Keçərli) Olmasının Şərtləri

⁴²⁹ Oruc ibadət olduğu üçün qeyri-müsəlmanın tutduğu oruc keçərli deyil. Əgər bir şəxs gün ərzində dindən çıxarsa (mürtəd olarsa), orucu dərhal batil olur. Məcnun (ağıl xəstəsi) və ya huşunu itirmiş şəxsin orucu keçərli deyil. Lakin Şafei məzhəbində bir incəlik var: Əgər oruç tutan şəxs günün bir hissəsində belə ayıq olubsa, orucu keçərlidir; amma bütün günü huşsuz olarsa, o günün orucu sayılmır.

⁴³⁰ Bura heyz (aybaşı) və nifas (zahılıq) daxildir. Bir qadın iftara bir neçə saniyə qalmış belə heyz olarsa, Şafei məzhəbinə görə həmin günün orucu batil olur və sonra qəzasını tutmalıdır. "Bənzəri hallar" dedikdə, doğuşdan sonrakı qanaxma kimi hallar nəzərdə tutulur.

⁴³¹ İnsan oruc tutduğu günün oruc tutulması haram olan günlərdən olmadığını bilməlidir. **Nümunə:** Bir şəxs Ramazan və ya Qurban bayramı günlərində, yaxud "təşriq günlərində" (Qurban bayramından sonrakı 3 gün) oruc tutarsa, bu oruc keçərsizdir. Çünki bu günlər şəriət tərəfindən oruc üçün uyğun qəbul edilməyib.

شَرَطُ وُجُوبِ الصَّوْمِ

شَرَطُ وُجُوبِهِ خَمْسَةٌ أَشْيَاءٌ: إِسْلَامٌ، وَتَكْلِيفٌ، وَإِطَاقَةٌ، وَصِحَّةٌ، وَإِقَامَةٌ

Orucun Vacib Olmasının Şərtləri

Orucun (insana) vacib olmasının şərti beşdir: **1) İslam** (Müsəlman olmaq)⁴³², **2) Təklif** (məsuliyyət)⁴³³, **3) (Oruca tutmağa) gücün çatması**⁴³⁴, **4) Sağlamlıq**⁴³⁵, **5) Səfərdə olmamaq**⁴³⁶.

Orucun Vacib Olmasının Şərtləri

⁴³² **İslam:** Oruc yalnız müsəlmana fərzdir. Bir qeyri-müsəlman oruc tutmadığı üçün dünyada cəzalandırılmaz, lakin axirətdə İslamı qəbul etmədiyi üçün bunun da hesabını verər.

⁴³³ **Təklif:** Bu, şəxsin həm baliğ (yetkinlik yaşına çatmış), həm də ağıllı olması deməkdir. Şafei məzhəbinə görə, uşaqlara oruc fərz deyil, lakin 7 yaşından etibarən vərdiş etdirilməli, 10 yaşında isə tutmadıqda (namazda olduğu kimi) xəbərdarlıq edilməlidir.

⁴³⁴ **İnsan fiziki olaraq oruc tutmağa qüdrəti olmalıdır.** Şafei məzhəbində çox qoca olanlar və ya sağalmaz xəstəliyə tutulanlar "taqətsiz" sayılırlar. Onlara oruc vacib deyil, əvəzinə hər gün üçün bir "müdd" (təxminən 600 qram) buğda və ya əsas qida maddəsi fidyə olaraq verməlidirlər.

⁴³⁵ **Xəstə olan şəxsə,** oruc tutmaq onun xəstəliyini artıracaqsa və ya sağalmasını gecikdirəcəksə, oruc tutmamaq icazəsi verilir.

⁴³⁶ **Müsafirə (səfərdə olana) oruc vacib deyil.** Lakin Şafei məzhəbində müsafirin orucunu poza bilməsi üçün şərt odur ki, səfər sübh namazından əvvəl başlamalı və mübah (halal) bir səfər olmalıdır. Əgər bu şəxs səfərdə çətinlik çəkmirsə, Şafei məzhəbinə görə oruc tutması daha fəzilətlidir.

Qeyd: Sağlamlıq ilə Gücü yetməyin fərqi nədir? İlk baxışda ikisində bir-birinə bənzəyir amma aralarında fərq var. **Məsələn:**

> **Sağlam olması** – bu şəxsin oruc tutmasına mane olacaq və ya oruc tutarsa xəstəliyini artıracaq bir xəstəliyinin olmamasıdır. Əgər bir insan xəstədirsə, oruc ona o an üçün vacib deyil. Lakin sağaldıqdan sonra həmin günlərin qəzasını tutmalıdır. Yeni sağlamlıq şərti qəza məsuliyyətini aradan qaldırmır, sadəcə təxirə salır.

> **Gücü yetmək** isə - İnsanın bioloji olaraq aclığa və susuzluğa dözə biləcək potensialda olmasıdır. Elə hallar var ki, insan xəstə deyil (məsələn, çox yaşlıdır), amma oruca "taqəti" yoxdur.

– **Çox yaşlılar**, xəstə olmasalar da bədənləri zəif olduğu üçün oruca gücləri yetmir.

– **Sağalmaz xəstələr**, sağalma ümidi olmadığı üçün bu insanlar "sağlamlıq" şərtini deyil, birbaşa "güc yetirmə" şərtini itirmiş sayılırlar.

Qeyd: Əvvəlki mətndəki "keçərli olma" şərtləri ilə bu mətndəki "vacib olma" şərtləri arasındakı fərq budur: Məsələn, 10 yaşlı uşaq oruc tutsa, orucu səhihdir (qəbuldur), amma ona oruc tutmaq vacib deyil (tutmasa günah qazanmır).

أَرْكَانُ الصَّوْمِ

أَرْكَانُهُ ثَلَاثَةٌ أَشْيَاءٌ: نِيَّةٌ لَيْلًا لِكُلِّ يَوْمٍ فِي الْفَرْضِ، وَتَرْكُ مَفْطَرٍ ذَاكِرًا مُخْتَارًا غَيْرَ جَاهِلٍ مَعْدُورٍ، وَصَائِمٍ

Orucun Rüknləri⁴³⁷

Orucun rüknləri üçdür:

1. Fərz oruclarda hər gün üçün gecədən niyyət etmək⁴³⁸,
2. Oruclu olduğunu xatırlayaraq, öz iradəsiylə və (hökmü bilməməkdə) üzrlü sayılan bir cahil olmadan, orucu pozan şeylərdən uzaq durmaq⁴³⁹,
3. Oruc tutan şəxs⁴⁴⁰.

Orucun Rüknləri

⁴³⁷ Şafei məzhəbinə görə **rükn** — bir ibadətin daxilində olan və o ibadətin varlığını təşkil edən əsas hissə deməkdir. Yeni rükn olmadan həmin ibadət batil sayılır və yerinə gətirilmiş hesab olunmur. **Rükn ibadətin öz “skeleti” kimidir.**

⁴³⁸ Şafei məzhəbində niyyətin yeri qəlbdir, lakin dil ilə tələffüz etmək sünnədir. Fərz oruclarda (Ramazan, qəza və ya kəffarə oruclarında) niyyətin sübh namazı girmədən, gecədən edilməsi şərtidir. Həmçinin, hər gün müstəqil bir ibadət sayıldığı üçün hər gün üçün ayrıca niyyət etmək vacibdir (Ramazanın əvvəlində bütün ay üçün edilən niyyət Şafei məzhəbinə görə kifayət deyil, bu yalnız Maliki məzhəbinə keçərlidir).

⁴³⁹ Bu rükn orucu pozan hallardan (yemək, içmək, cinsi əlaqə və s.) uzaq durmağı tələb edir. Ancaq bunun üçün üç şərt var:

- 1) **Oruclu olduğunu xatırlamaq:** Unudaraq bir şey yeyən şəxsin orucu pozulmaz.
- 2) **Öz istəyi ilə olması:** Məcburi şəkildə boğazına bir şey tökülərsə, orucu pozulmaz.
- 3) **Cahillik səbəbi ilə üzrlü olmaması:** İslamı yeni qəbul edənlər və ya alimlərdən uzaq yerdə yaşayanlar nəyin orucu pozduğunu bilməsələr, üzrlü sayılırlar. Lakin elm əhli arasında yaşayan birinin "bilmirdim" deməsi Şafei məzhəbində qəbul edilmir.

⁴⁴⁰ Orucun rüknlərindən biri də orucu yerinə yetirən şəxsin özüdür. Çünki ibadət ancaq mükəlləf bir şəxs tərəfindən icra edildiklə tamamlanmış sayılır. Əvvəlki mətnlərdə qeyd olunan "səhihlik şərtlərinə" (müsəlman olmaq, heyz və nifasdan təmiz olmaq) malik olan şəxs bu rükni təşkil edir.

Qeyd: Bu üç rükndən birinin belə əskik olması orucu batil edər. Məsələn, bir şəxs gecədən niyyət etməyi unutsa, həmin gün axşama qədər bir şey yeməsə belə orucu sayılmır.

يُوجِبُ الْفَضَاءَ وَالْكَفَّارَةَ

يَجِبُ مَعَ الْفَضَاءِ لِلصَّوْمِ الْكَفَّارَةُ الْعُظْمَى وَالتَّعْزِيرُ عَلَى مَنْ أَفْسَدَ صَوْمَهُ فِي رَمَضَانَ يَوْمًا كَامِلًا بِجَمَاعٍ تَامٍ آتِمٍ بِهِ لِلصَّوْمِ

Qəza və Kəffarəni Vacib Edən Hallar

Ramazan ayında bir tam günün orucunu, orucly olduğunu bildiyi halda (günah qazanaraq) tam bir cinsi əlaqə ilə pozan şəxsə; (həmin günün) qəzası ilə bərabər "böyük kəffarə" və təzir (hakim tərəfindən verilən cəza) vacib olur.⁴⁴¹

Qəza və Kəffarəni Vacib Edən Hallar

⁴⁴¹ Şafei məzhəbində kəffarənin vacib olması üçün çox mühim şərtlər var. Əgər bu şərtlərdən biri əskik olsa, kəffarə düşmür, yalnız qəza lazım olur:

1) Yalnız Cinsi Əlaqə: Şafei məzhəbində kəffarə yalnız və yalnız cinsi əlaqə ilə orucu pozduqda vacib olur. Yemək və ya içmək yolu ilə orucu pozan şəxsə (nə qədər böyük günah olsa da) kəffarə yox, yalnız qəza düşür.

2) Ramazan Orucu Olmalıdır: Bu hökm yalnız Ramazan orucuna aiddir. Qəza orucunu və ya nəzir orucunu cinsi əlaqə ilə pozan şəxsə kəffarə düşmür.

3) Günahkar Olmaq: Əgər bu şəxs səfərdə olduğu üçün orucunu pozmağa icazəsi varsa və bu icazəyə arxalanaraq əlaqəyə girərsə, ona kəffarə düşmür. Kəffarə orucun toxunulmazlığını qəsdən və günah işləyərək pozan şəxs üçündür.

4) Tam Bir Gün: Əgər bu şəxs səhər yemək yeyib orucunu artıq pozubsa, sonra əlaqəyə girərsə, kəffarə düşmür (çünki artıq orucly deyildi). Kəffarə üçün cinsi əlaqə, orucu pozan ilk və yeganə səbəb olmalıdır.

Təzir nədir? Bu, İslam hakiminin və ya cəmiyyət rəhbərinin həmin şəxsi intizamlandırmaq üçün verdiyi cəzadır (məzəmmət, tənbeh və s.).

Böyük Kəffarə Nədir? Şafei məzhəbində bu kəffarə sıra ilə yerinə yetirilməlidir:

1) Bir mömin qul azad etmək (müasir dövrdə bu mümkün deyil).

2) Buna gücü yetməzsə, fasilə vermədən (ard-arda) iki ay oruc tutmaq.

3) Buna da gücü yetməsə, 60 yoxsulu doyurmaq (hər birinə bir "müdd" – təxminən 600 qram buğda/düyü vermək).

يُوجِبُ الْقَضَاءُ وَالْإِمْسَاكُ

يَجِبُ مَعَ الْقَضَاءِ الْإِمْسَاكُ لِلصَّوْمِ فِي سِتَّةِ مَوَاضِعَ: (الأول) فِي رَمَضَانَ لَا فِي غَيْرِهِ عَلَى مُتَعَدِّ بِفِطْرِهِ، (والثاني) عَلَى تَارِكِ النَّيِّةِ لَيْلًا فِي الْفَرَضِ، (والثالث) عَلَى مَنْ تَسَحَّرَ طَائِفًا بَقَاءَ اللَّيْلِ فَبَانَ خِلَافُهُ، (والرابع) عَلَى مَنْ أَفْطَرَ طَائِفًا الْعُرُوبِ فَبَانَ خِلَافُهُ أَيْضًا، (والخامس) عَلَى مَنْ بَانَ لَهُ يَوْمٌ ثَلَاثِينَ مِنْ شَعْبَانَ أَنَّهُ مِنْ رَمَضَانَ، (والسادس) عَلَى مَنْ سَبَقَهُ مَاءُ الْمُبَالِغَةِ مِنْ مَضْمَنَةٍ وَاسْتِنْشَاقِ

Qəza ilə Bərabər İmsakı (Günün Qalanını Acılıqla Keçirməyi) Vacib Edən Hallar

Altı yerdə qəza ilə bərabər (axşama qədər) imsak etmək (yeməkdən çəkinmək) vacibdir:

1. Başqa bir ayda yox, yalnız Ramazan ayında orucunu qəsdən (bilərəkdən) pozan şəxs⁴⁴²,
2. Fərz orucda gecədən niyyət etməyi tərk edən şəxs⁴⁴³,
3. Hələ gecə olduğunu zənn edərək sahur edən (yemək yeyən), lakin sonra sübhün açıldığı məlum olan şəxs⁴⁴⁴,
4. Gün batığını zənn edərək iftar edən (orucu açan), lakin sonra günün batmadığı məlum olan şəxs⁴⁴⁵,
5. Şaban ayının 30-u olduğu zənn edilən günün əslində Ramazanın ilk günü olduğu məlum olan şəxs⁴⁴⁶,
6. Dəstəmaz alarkən ağız və buruna su verərkən həddi aşdığı üçün boğazına su qaçan şəxs⁴⁴⁷.

Qəza ilə Bərabər İmsakı (Günün Qalanını Acılıqla Keçirməyi) Vacib Edən Hallar

⁴⁴² Əgər bir şəxs Ramazan orucunu heç bir şəri üzrə (xəstəlik, səfər və s.) olmadan qəsdən pozarsa, o günün qəzasını tutmaqla yanaşı, Ramazan ayına hörmətsizlik etməmək üçün iftara qədər oruc kimi gözləməlidir.

⁴⁴³ Şafei məzhəbində gecədən niyyət rükndür. Əgər bir kimsə Ramazan gecəsində niyyət etməyi unudubsa, səhər artıq orucu sayılır. Lakin buna baxmayaraq, həmin gün axşama qədər heç nə yeyib-içə bilməz və sonra o günün qəzasını tutmalıdır.

⁴⁴⁴ Bu şəxs saatin səhv olması və ya zənn ilə yeyib-sə və sonra dan yerinin söküldüyünü görübsə, orucu pozulmuş sayılır, amma günün qalanını yeyib-içmədən keçirməlidir.

⁴⁴⁵ Məsələn, buludlu havada axşam oldu sanıb iftar edən, sonra günəşi görəndə şəxs dərhal yeməyi kəsməli və axşama qədər gözləməlidir. 3 və 4-cü maddələrdəki hər iki halda bu şəxs səhvən orucunu pozmuş sayılır. Vaxtın girdiyini və ya çıxdığını yəqinləşdirmədən hərəkət etdiyi üçün orucu batil olur, lakin günün geri qalanında oruc kimi davranmağa davam etməlidir.

⁴⁴⁶ Məsələn, səhər saat 10-da xəbər gəlir ki, "Ay görünüb, bu gün Ramazandır". Həmin vaxta qədər bir şey yeyib-içən şəxs dərhal dayanmalı və iftara qədər heç nə yeməməlidir. Çünki o günün artıq Ramazan olduğu sübut olunub.

⁴⁴⁷ Şafei məzhəbinə görə, oruc iken ağız və buruna su ilə yaxalayanda (məzməzə və istinşaq) suyu dərindən çəkmək (mübaligə) məkruhdur. Əgər o şəxs bu məkruh əməli edərsə və nəticədə boğazına su qaçarsa, orucu pozulur və günün qalanını oruçlu kimi keçirməlidir.

Xülasə: Bu altı halda şəxs həm günün qəzasını tutmalı, həm də o günü ac keçirməlidir. Bu, bir növ "cəza" və Ramazan ayının müqəddəsliyinə olan "hörmət" mahiyyətindədir.

يُبْطَلُ الصَّوْمَ

يُبْطَلُ الصَّوْمُ بِرَدَّةٍ، وَحَيْضٍ، وَنَفَاسٍ، أَوْ وِلَادَةٍ، وَجُنُونٍ وَلَوْ لَحْظَةً، وَبِإِعْمَاءٍ، وَسُكْرِ تَمَدَّى بِهِ إِنْ عَمَّا جَمِيعَ النَّهَارِ

Orucu Batil Edən (Pozan) Hallar

Oruc; dindən çıxmaq (mürtədlik)⁴⁴⁸, heyz (aybaşı), nifas (zahılıq) və ya doğum etmək ilə batil olur⁴⁴⁹. Yene oruc, bir anlıq belə olsa, dəlilik (ağıl itkisi) ilə batil olur⁴⁵⁰. Həmçinin (oruc), əgər bütün günü əhatə edərsə, bayılma (huşunu itirmə) və sərxoşluq ilə də batil olur⁴⁵¹.

Orucu Batil Edən (Pozan) Hallar

⁴⁴⁸ Oruc, dindən çıxmaq ilə batil olar (pozular): Orucun əsas şərti müsəlman olmaqdır. Əgər bir şəxs orucly ikən dindən çıxaracaq bir söz desə və ya hərəkət etsə, orucu həmin an pozulur. Hətta sonra yenidən tövbə edib İslama qayıtsa belə, o günün orucunu qəza etməlidir.

⁴⁴⁹ Heyz (aybaşı), nifas (zahılıq) və ya doğum etmək ilə oruc pozular. Qadın orucly ikən güneşin batmasına bir neçə dəqiqə qalmış belə heyz və ya nifas halı başlayarsa, orucu pozulur. Şafei məzhəbində doğum etmək (hətta qan gəlməsə belə) orucu pozan hallardan sayılır.

⁴⁵⁰ Bir anlıq olsa belə, dəlilik (ağılı itirmə) halı ilə oruc pozular. Oruc ağıllı insanın ibadətidir. Əgər bir kəs gün ərzində bir saniyəlik belə ağılı itirərsə, orucu batil olur. Çünki "əql" şərti kəsilməmiş sayılır.

⁴⁵¹ Bütün günü əhatə etmək şərti ilə, huşunu itirmə və sərxoşluq ilə də oruc pozular. Huşunu itirmə və ya sərxoşluq (istər haram yolla, istər dərmanla olsun) bütün gün boyu davam edərsə, oruc pozulur. Əgər bu şəxs günün bir hissəsində (məsələn, cəmi 5 dəqiqəlik) özündə olubsa, sonra huşunu itiribse, orucu səhih sayılır. Lakin dəlilikdən fərqli olaraq, burada "bütün günü əhatə etmək" şərti qoyulmuşdur.

حُكْمُ الْإِفْطَارِ فِي رَمَضَانَ

الْإِفْطَارُ فِي رَمَضَانَ أَرْبَعَةٌ أَنْوَاعٌ؛

وَاجِبٌ: كَمَا فِي الْحَائِضِ وَالنُّفْسَاءِ

وَجَائِزٌ: كَمَا فِي الْمُسَافِرِ وَالْمَرِيضِ، وَلَا وَلَا كَمَا فِي الْمَجْتُونِ

وَمُحْرَمٌ: كَمَنْ أَحْرَقَ قِضَاءَ رَمَضَانَ مَعَ تَمَكُّنِهِ حَتَّى ضَاقَ الْوَقْتُ عَنْهُ

Ramazan Ayında Orucu Tutmamağın Hökmləri

Ramazanda oruc tutmamaq dörd növdür:

- **Vacib olan:** Heyzli (aybaşı olan) və nifaslı (zahı) qadınlarda olduğu kimi⁴⁵²,
- **Caiz (icazəli/ixtiyari) olan:** Müsafir (səfərdə olan) və xəstədə olduğu kimi⁴⁵³,
- **Nə vacib, nə də caiz olan (yəni yuxarıdakı kateqoriyalara girməyən):** Məcnunda (ağıl xəstəsində) olduğu kimi⁴⁵⁴,
- **Haram olan:** Ramazan qəzasını imkanı olduğu halda gecikdirən və vaxtın daralmasına (növbəti Ramazana az qalmasına) səbəb olan şəxs kimi⁴⁵⁵.

Ramazan Ayında Orucu Tutmamağın Hökmləri

⁴⁵² Şafei məzhəbində heyzli və nifaslı qadının oruc tutması nəinki ixtiyari deyil, həm də haramdır. Əgər bu vəziyyətdə olan bir qadın "mən ibadət edirəm" deyərək oruc tutarsa, günah qazanar. Onun üçün oruç tutmamaq şəri bir vəzifədir. Sonradan həmin günlərin qəzasını tutmalıdır.

⁴⁵³ Şafei məzhəbinə görə uzun məsafəli və mübah bir səfərə çıxan şəxs, həmçinin oruc tutmaqda çətinlik çəkən xəstə üçün oruç tutmamaq icazəlidir. Lakin Şafei alimləri qeyd edir ki, əgər səfər və ya xəstəlik bu şəxsə ciddi zərər vermirsə, oruc tutmaq tutmamaqdan daha fəzilətlidir. Amma zərər ehtimalı varsa, tutmamaq yaxşıdır.

⁴⁵⁴ Mətndəki “nə vacib, nə də icazəli” ifadəsi maraqlı bir incəlikdir. Məcnun (dəli) şəxs “mükəlləf” (məsuliyyət sahibi) olmadığı üçün onun oruc tutmaması “vacib” və ya “caiz” kimi şəri terminlərlə ifadə edilmir. Çünki bu terminlər ağılı başında olanlara aiddir. Onun halı şəriətin xaricində bir vəziyyətdir; ona nə oruc vacibdir, nə də tutmadığı üçün qəza düşür.

⁴⁵⁵ Əgər bir şəxsin keçən Ramazandan qəza borcu varsa və o, il boyu imkanı olduğu halda bunu tutmayıbsa, növbəti Ramazana qədər olan vaxt qəza günlərinin sayı qədər daralıbsa (məsələn, 5 gün qəzası var və növbəti Ramazana 5 gün qalıb), artıq ona qəzasını daha da gecikdirmək haramdır. O, mütləq həmin qəzaları tutmalıdır. Əgər növbəti Ramazan gələrsə və o hələ də tutmayıbsa, həm qəza tutmalı, həm də gecikdirdiyi hər gün üçün fidyə verməlidir.

يَتَرْتَّبُ عَلَى الْإِفْطَارِ فِي رَمَضَانَ

أَقْسَامُ الْإِفْطَارِ أَرْبَعَةٌ أَيْضًا؛

(أُولَاهَا) مَا يَلْزَمُ فِيهِ الْقَضَاءُ وَالْفِدْيَةُ وَهُوَ اثْنَانِ: (الْأَوَّلُ) الْإِفْطَارُ لِخَوْفِ عَلَى غَيْرِهِ. (وَالثَّانِي) الْإِفْطَارُ مَعَ تَأْخِيرِ قَضَاءِ مَعَ
إِمْكَانِهِ حَتَّى يَأْتِيَ رَمَضَانُ آخِرُ

(وَالثَّانِيهَا) مَا يَلْزَمُ فِيهِ الْقَضَاءُ دُونَ الْفِدْيَةِ، وَهُوَ يَكْثُرُ؛ كَمُعْمَى عَلَيْهِ

(وَالثَّلَاثُهَا) مَا يَلْزَمُ فِيهِ الْفِدْيَةُ دُونَ الْقَضَاءِ، وَهُوَ شَيْخٌ كَبِيرٌ

(وَرَابِعُهَا) لَا وَلَا، وَهُوَ الْمَجْنُونُ الَّذِي لَمْ يَتَمَدَّ بِجُنُونِهِ

Ramazanda Orucu Pozmağa Görə və ya Tutmamağa Görə Ortaya Çıxan Hökmlər

Ramazanda orucu pozmağa görə və ya tutmamağa görə ortaya çıxan hökmlər dördüdür:

1. Həm qəza, həm də fidyə verməyin vacib olduğu haldır ki, bunun özü də iki cürdür: 1) Başqasına görə qorxaraq orucunu açmaq (və ya tutmamaq)⁴⁵⁶. 2) İmkanı olduğu halda qəza orucunu növbəti Ramazan gələnə qədər gecikdirmək⁴⁵⁷.
2. Fidyəsiz, yalnız qəzanın vacib olduğu haldır ki, bu çoxdur; huşunu itirən (bayılan) şəxs kimi⁴⁵⁸.
3. Qəzasız, yalnız fidyənin vacib olduğu haldır; çox yaşlı (qoca) şəxs kimi⁴⁵⁹.
4. Nə qəza, nə də fidyənin vacib olmadığı haldır; dəliliyi öz əlində olmayan (bilərəkdən özünü o hala salmayan) məcnun kimi⁴⁶⁰.

Ramazanda Orucu Pozmağa Görə və ya Tutmamağa Görə Ortaya Çıxan Hökmlər

⁴⁵⁶ **Başqasına görə qorxmaq:** Məsələn, hamilə və ya süd verən bir qadın özünə deyil, yalnız uşağına bir zərər gələcəyindən qorxub oruc tutmazsa, həm həmin günün qəzasını tutmalı, həm də hər gün üçün bir "müdd" fidyə verməlidir.

⁴⁵⁷ **Gecikdirmə:** Bir şəxs keçən Ramazandan qalan qəzasını üzürsüz yerə növbəti Ramazana qədər saxlayarsa, artıq ona həm qəza, həm də gecikdirdiyi hər il üçün fidyə vacib olur.

⁴⁵⁸ Bu, ən çox rast gəlinən haldır. Xəstəlik, səfər və s. kimi hallarda şəxsə fidyə düşür, sadəcə Ramazandan sonra həmin günlərin qəzasını birə-bir tutmalıdır.

⁴⁵⁹ Oruc tutmağa fiziki gücü çatmayan çox yaşlılar və ya sağalması ümid edilməyən xroniki xəstələr oruc tutmurlar. Şafei məzhəbinə görə, bu şəxslər qəza ilə mükəlləf deyillər (çünki gücləri yoxdur), sadəcə imkanları varsa, hər gün üçün bir fidyə verirlər.

⁴⁶⁰ Bir şəxs öz iradəsi olmadan (məsələn, xəstəlik səbəbilə) aqlını itiribse, ona nə oruc fərzdir, nə də sağaldıqdan sonra həmin günlərin qəzasını tutmaq və ya fidyəsini vermək vacibdir. Çünki o, həmin müddətdə şəriət qarşısında məsuliyyət daşıyırdı.

يَصِلُ إِلَى الْجَوْفِ وَلَا يُفْطِرُ

الَّذِي لَا يُفْطِرُ مِمَّا يَصِلُ إِلَى الْجَوْفِ سَبْعَةٌ أَفْرَادٍ: مَا يَصِلُ إِلَى الْجَوْفِ بِنِسْيَانٍ، أَوْ جَهْلٍ، أَوْ إِكْرَاهٍ، وَبِجَرَائِنِ رَيْقٍ بِمَا بَيْنَ
أَسْنَانِهِ وَقَدْ عَجَزَ عَنْ مَجِّهِ لَعْدْرِهِ، وَمَا وَصَلَ إِلَى الْجَوْفِ وَكَانَ غُبَارَ طَرِيقٍ، وَمَا وَصَلَ إِلَيْهِ وَكَانَ غُرْبَلَةً تَقْبِقُ، أَوْ دُبَابًا
طَائِرًا أَوْ نَحْوَهُ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالصَّوَابِ

Boğaza Çatdığı Halda Orucu Pozmayan Şeylər

Boğaza (daxilə) çatdığı halda orucu pozmayan hallar yeddidir:

1. Unudaraq daxilə çatan şeylər⁴⁶¹,
2. Bilməyərək (cahilliklə) daxilə çatan şeylər⁴⁶²,
3. Məcbur edilərək (zorla) daxilə çatan şeylər⁴⁶³,
4. Dişlərin arasında qalan (yemək qalıqlarının) tüpürcəklə birlikdə axıb getməsi; bir şərtlə ki, üzrlü səbəbdən onu çıxarıb atmaq (tüpürmək) mümkün olmasın⁴⁶⁴,
5. Yolun tozu,
6. Un ələyərkən havaya qalxan un tozu,
7. Yaxud (ağıza qaçan) milçək və bənzəri şeylər boğaza çatarsa (oruc pozulmaz).⁴⁶⁵ **Doğrusunu ancaq Allah ﷻ bilir**⁴⁶⁶.

Boğaza Çatdığı Halda Orucu Pozmayan Şeylər

⁴⁶¹ **Unutmaq:** Bir kimsə orucdu olduğunu unudaraq yeyib-içərsə, orucu pozulmaz.

⁴⁶² **Cahillik:** İslamı yeni qəbul edən və ya alimlərdən uzaq yerdə yaşayan şəxs bir şeyin orucu pozduğunu bilmirsə, üzrlü sayılır.

⁴⁶³ **Məcburetmə:** Biri digərini ölüm və ya ağır işgəncə ilə hədələyərək nəse yedizdirərsə, oruc pozulmaz.

⁴⁶⁴ Əgər dişlərin arasında buğda dənəsindən kiçik bir qalıq varsa və insan onu tüpürcəyindən ayıra bilmirsə (və ya unudaraq udulursa), oruc pozulmaz. Lakin dişin arasında qalan qalığı ayıraraq udmaq, imkanı varkən qəsdən udarsa, oruc batil olar.

⁴⁶⁵ Bunlar "çəkinilməsi mümkün olmayan" hallar sayılır. Şafei məzhəbinə görə, insan qəsdən ağızını açıb bu tozları udmağa çalışmadığı müddətcə, havadan gələn toz, duman (siqaret dumanı bura daxil deyil, çünki ondan çəkinmək mümkündür) və ya təsadüfən ağıza qaçan milçək orucu pozmur.

Qeyd: Şafei məzhəbində əsas meyar qəsd və imkandır. İnsanın öz iradəsi ilə qarşısını ala bilmədiyi fiziki təmaslar oruca zərər vermir.

⁴⁶⁶ Metnin sonundakı "Doğrusunu ancaq Allah ﷻ bilir" ifadəsi ilə müəllif bəhsi bitirmiş olur. İslam alimləri bir mövzuda hökm verdikdən və ya fiqhi qaydaları sıraladıqdan sonra bu ifadəni işlətməklə demək istəyirlər ki: "Mən bir bəşər olaraq əlimdəki dəlillərə əsasən, ağılımın və elmimin çatdığı ən doğru nəticəni qeyd etdim. Lakin mütləq həqiqət və elmin son nöqtəsi yalnız Allaha ﷻ məxsusdur." Bu, alimin öz nəfsinə qarşı bir xəbərdarlığı və Allahın ﷻ elmi qarşısında acizliyini etirafıdır.

Müəllifin Son Sözü

نَسْأَلُ اللَّهَ الْكَرِيمَ بِجَاهِ نَبِيِّهِ الْوَسِيمِ أَنْ يُخْرِجَنِي مِنَ الدُّنْيَا مُسْلِمًا، وَوَالِدَيَّ وَأَحِبَّائِي وَمَنْ إِلَيَّ انْتَمَى، وَأَنْ يَغْفِرَ لِي وَلَهُمْ
مُفْجَمَاتٍ وَلَمَمًا، وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ابْنِ هَاشِمٍ بْنِ عَبْدِ مَنَافٍ، رَسُولِ اللَّهِ إِلَى كَافَّةِ
الْخَلْقِ، رَسُولِ الْمَلَاةِ، حَبِيبِ اللَّهِ الْفَاتِحِ الْخَاتِمِ، وَالْهَيْبَةِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

تَمَّ بِعَوْنِ اللَّهِ تَعَالَى مَتْنُ سَفِينَةِ النَّجَاةِ

Kərim olan Allahdan ﷻ, Onun nur üzlü Nəbisinin ﷺ hörmətinə diləyirik ki; məni, valideynlərimi, sevdiklərimi və mənə mənsub olan (nəslimdən gələn) hər kəsi dünyadan müsəlman olaraq çıxarsın (imanla can verməyi nəsib etsin). Mənim və onların həm böyük, həm də kiçik günahlarını bağışlasın. Allahın salat və salamu Seyyidimiz Muhəmməd bin Abdullah bin Əbdülmüttəlib bin Haşim bin Əbdülmənafin üzərinə olsun. O ki, bütün məxluqata göndərilmiş Allahın rasulu, cihad və zəfər peyğəmbəri, Allahın sevgilisi, (haqqın qapısını) açan və (peyğəmbərliyi) tamamlayandır. Onun ailəsinə və bütün səhabələrinə də salam olsun. Həmd olsun aləmlərin Rəbbi olan Allaha ﷻ.

“Səfinətu n-Nəcat” mətni Allahın köməkliyi ilə tamamlandı.

Tərcüməçinin Son Sözü

Dünyada bütün mömin və kafirləri, axirətdə isə yalnız möminləri nemətləndirən və ehsan edən Uca Allah'ın ﷻ adı ilə. Bizlərə qələm tutmağı öyrədən, qəlblərimizə İslam nurunu bəxş edən və bizləri bu xeyirli işin sonuna çatdıran Uca Allah'a ﷻ sonsuz həmd-sənalar və şükürlər olsun. Onun ﷻ inayəti və yardımı olmasaydı, nə bir hərf yaza bilər, nə də bu “Səfinətu n-Nəcat” kitabını dilimizin sahillərinə qovuşdura bilərdim.

Bəşəriyyətin ən kamil müəllimi, elmin və hikmətin beşiyi, Sevgili Peyğəmbərimiz Hz. Muhəmməd'ə ﷺ onun hər biri hidayət ulduzu olan pak ailəsinə və fədakar səhabələrinə salət və salam olsun.

Allah'ın ﷻ lütfü ilə başladığım bu açıqlamalı tərcümə işini bu gün bitirməyimin hüzürünü yaşayıram. Bu əsər üzərində çalışarkən məqsədim, Şafei fiqhinin təməl qaydalarını ana dilimizdə doğru və anlaşılıqlı formada təqdim etmək idi. İnanıram ki, bu kiçik əmək qəlblərdə bir elm çırağı yandıracaq və ibadətlərimizin şüurlu halda yerinə yetirilməsinə vəsilə olacaqdır.

Bu çətin, lakin şərəfli yolçuluqda məni tək qoymayan, mənəvi dəstəyi ilə ruhumu qidalandıran və illərdir elm yolunda çiyin-çiyinə addımladığımız əziz dostum və qardaşım Abdullayev Kənan'a xüsusi təşəkkürümü bildirməyi özümə borc bilirəm. O, mətni tərcümə etdikdən sonra böyük bir səbr və diqqətlə sətir-sətir oxumuş, elmi dəqiqliyin qorunması üçün öz düzəlişlərini və məsləhətlərini əsirgəməmişdir. Kənan dostumun bu işdəki əməyi, səmimi bir elm yoldaşlığının və sarsılmaz qardaşlığın təzahürüdür. Allah ﷻ ondan və bütün elm tələbələrindən razı olsun, bu ortaq əməyimizi mizanımızda ağır gələn saleh əməllərdən etsin.

Bu əsəri oxuyan hər bir qardaş və bacımdan təmənnim odur ki, öyrəndikləri ilə əməl etsinlər və dualarında bizləri də xatırlasınlar. Biz bəşər övladıyıq, xəta və nöqsan bizə, kəmal və cəmal isə ancaq Allaha ﷻ məxsusdur. Mətndəki hər bir gözəllik və doğruluq Allah'ın ﷻ lütfü, hər bir xəta isə nəfsimizin kəsiridir.

Uca Rəbbim bu “Armağan” əsərini həm mənim, həm dəstək olanların, həm də oxuyanların hidayətinə və qurtuluşuna vəsilə etsin.

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

“Ey Rəbbimiz! Bunu bizdən qəbul et! Həqiqətən, Sən Eşidənsən, Bilənsən!”
(Bəqərə, 127)

Və əxiru də'vənə əni l-həmdulilləhi Rabbi l-aləmin (Bizim ən son sözüümüz və duamız ancaq aləmlərin Rəbbi olan Allaha həmd etməkdir).

11.02.2026/Çərşənbə/09:28.

MÜNDƏRİCAT

Şeyx Səlim İbn Səmir əl-Hadrəmi'nin Müqəddiməsi -----	2
Tərcüməçinin Müqəddiməsi -----	3
İMAN, İSLAM VƏ HƏDDİ-BÜLUĞ OLMA BƏHSİ	
İslamın Rüknləri (Təməlləri, Əsasları)-----	5
İmanın Rüknləri (Təməlləri, Əsasları)-----	6
Kəliməyi Tövhidin (Lə iləhə illəllah-ın) Mənası-----	7
Həddi-Büluğ Olmanın (Yetkinlik) Əlaməti-----	7
TƏHARƏT (TƏMİZLİK) BƏHSİ	
İstincada (Tualet Təmizliyində) Daşdan İstifadənin Şərtləri-----	8
Dəstəməzin Fəzrləri-----	9
(Dəstəməzdəki) Niyyyət və Tərtib-----	10
Suyun Hökümləri-----	11
Qüslü Vacib Edən Hallar-----	12
Qüslün Fəzrləri (Vacibləri)-----	13
Dəstəməzin Şərtləri-----	14
Dəstəməzi Pozan Hallar-----	16
Dəstəməzi Olmayan Şəxsə Haram Olan Şeylər-----	17
Qüslü Olmayan Şəxsə Haram Olan Şeylər-----	18
Heyzli (Aybaşı) Qadına Haram Olan Şeylər-----	19
Hansı Hallarda Təyəmmüm Edilir?-----	20
Təyəmmümün Şərtləri-----	22
Təyəmmümün Fəzrləri-----	24
Təyəmmümü Pozan Hallar-----	25
Əsli Nəcasət Olduğu Halda Təmizlənmə Bilən Şeylər-----	26
Nəcasətin Növləri-----	27
Nəcasətin Təmizlənmə Qaydası-----	28
Heyz (Aybaşı) və Nifas (Zahılıq)-----	29
Mənəvi Natəmizlik (Hədəs) Olan Hallar-----	31

(Dəstəmaz və ya Qüsüldə) Başqasından Kömək İstəməyin Hökmləri----- 32

NAMAZ BƏHSİ

Namazın Üzrləri----- 33

Namazın Şərtləri----- 34

Övrət Yerləri----- 35

Namazın Rüknləri----- 36

Niyyətin Formaları----- 38

İftitah (Ehram) Təkbirinin Şərtləri----- 39

Fatihənin Şərtləri----- 41

Fatihənin Şəddələri----- 43

Namazda Əlləri Qaldırmaq----- 45

Səcdənin Şərtləri----- 46

Səcdə Üzvləri----- 47

Təşəhhüdün (Əttəhiyyat duasının) Şəddələri----- 48

Peyğəmbərə ﷺ Salavatın Şəddələri----- 40

Namazda Salamın Ən Azı (Vacib Hissəsi)----- 51

Namaz Vaxtları----- 52

Şəfəqlər (Üfüqdəki rənglər)----- 53

Namaz Qılmağın Haram Olduğu Vaxtlar----- 54

Namazın Sükutları----- 55

Namazda Tuməninə (Sakitlik və Sabitlik)----- 56

Səhv Səcdəsinin Səbəbləri----- 57

Namazın Əbazları (Mühim (Əsas) Sünnələri)----- 58

Namazı Pozan Hallar----- 59

İmamlıq Niyyəti----- 61

İmama Uymağın Şərtləri----- 62

İmama Uymağın Formaları----- 64

Cəm-i Təqdimin Şərtləri----- 65

Cəm-i Təxirin Şərtləri----- 66

Namazın Qısaldılmasının Şərtləri-----	67
Cümə Namazının Şərtləri-----	69
İki Xütbənin Rüknləri-----	70
İki Xütbənin Şərtləri-----	71
CƏNAZƏ BƏHSİ	
Meyit Üçün Vacib Olan Əməllər-----	72
Meyitin Yuyulması-----	73
Meyitin Kəfənlənməsi-----	74
Cənazə Namazının Rüknləri-----	75
Meyitin Dəfn Edilməsi-----	76
Qəbrin Açılmasının İcazəli Olduğu Hallar-----	77
ZƏKAT BƏHSİ	
Zəkatin Vacib Olduğu Mallar-----	78
ORUC BƏHSİ	
Ramazan Ayının Başlamasının Təsbiti-----	79
Orucun Səhih (Keçərli) Olmasının Şərtləri-----	80
Orucun Vacib Olmasının Şərtləri-----	81
Orucun Rüknləri-----	82
Qəza və Kəffarəni Vacib Edən Hallar-----	83
Qəza ilə Bərabər İmsakı (Günün Qalanını Acılıqla Keçirməyi) Vacib Edən Hallar-----	84
Orucu Batil Edən (Pozan) Hallar-----	85
Ramazan Ayında Orucu Tutmamağın Hökmləri-----	86
Ramazanda Orucu Pozmağa Görə və ya Tutmamağa Görə Ortaya Çıxan Hökmlər	87
Boğaza Çatdığı Halda Orucu Pozmayan Şeylər-----	88
Müəllifin Son Sözü-----	89
Tərcüməçinin Son Sözü-----	90

ARMAĞAN

سَفِينَةُ النَّجَاتِ

Səfinət un-Nəcat

"Səfinətu n-Nəcat" (Nicat Gəmisi) əsəri İslam dünyasında, xüsusilə mədrəsələrdə ilkin dini biliklərin öyrədilməsində istifadə olunan ən mötəbər dərsliklərdən biri olmuşdur. Şeyx Səlim İbn Səmir əl-Hadrəmi tərəfindən İmam Şafeinin məzhəbinə uyğun olaraq qələmə alınan bu qiymətli əsər, hər bir müsəlmanın bilməsi zəruri olan təməl qaydaları sadə və anlaşıqlı bir dillə təqdim edir. Bu kitab iman və islamın əsasları, təharət (təmizlik), ibadətin hökmləri kimi mövzuları əhatə edir. Bu əsər, müsəlmanların öz dini vəzifələrini, xüsusilə də fərz buyurulan ibadətləri doğru qaydalarla və şüurlu şəkildə yerinə yetirmələrinə yardımcı olmaq məqsədilə yazılmışdır. Azərbaycan dilində Şafei məzhəbinə aid mötəbər fiqh qaynaqlarının azlığını nəzərə alan bu açıqlamalı tərcümə, bölgəmizdəki möminlər üçün bir mənəvi "hədiyyə" və hidayət çırağı rolunu oynayır. Əliməmmədov Ramil Qubalının açıqlamalı tərcüməsi və əlavə etdiyi mühüm izahlarla zənginləşən bu kitab, həm yeni başlayanlar, həm də dini biliklərini təkrarlamaq istəyənlər üçün hər bir ailənin kitabxanasında yer almalı olan əvəzsiz bir vəsaitdir.

ARMAĞAN

الشيخ
Bürhan